

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

ARNAVUTLUK'UN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Yaşar AKDEMİR

İSTANBUL, 2009

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

ARNAVUTLUK'UN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Yaşar AKDEMİR
Öğrenci No:
060771213
Danışman:
Yrd.Doç.Dr.Sait YILMAZ

İSTANBUL, 2009

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik ilkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim. 25/01/2010

İmza:

Aday: Yaşar AKDEMİR

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZLİ / TEZSİZ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAGI

ARNAVUTLUK'UN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE

Tezi Hazırlayan: Yaşar AKDEMİR

Özet

Bu tez çalışmasında; İlk çağlardan günümüze Arnavutluk tarihi, Arnavutluk'un komşuları, Türkiye, Avrupa Birliği, ABD, NATO, BİO , BM ile olan ilişkileri yer almaktadır.

Buna göre Arnavutluk ilk çağlardan beri sürekli olarak farklı ülkeler tarafından gerek savaş ile gerekse içten sosyal ve ekonomik baskılarla işgallere uğramış , Avrupa da ki jeopolitik önemi yüksek bir ülkedir. Bu savaş ile gelen işgaller ve içten yapılan işgaller net olarak tezin içerisinde görölmektedir. Arnavutluk komünizm ile yönetildikten sonra Cumhuriyet yönetimine geçen ülkelerden biridir. Arnavutluk Avrupa da ki en fakir ülke olarak da göze çarpmaktadır . Bir çok büyük ülke tarafından şu anda stratejik konumu bakımından dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimeler : Enver Hoca dönemi , Türkiye ile ilişkiler , ABD ile ilişkiler.

IMPROVE OF ARNAVUTLUK AND TURKIYE

Thesis Prepared By **Yaşar AKDEMİR**

Abstract

This thesis covers the history of Albania starting from ancient times to modern times and Albania's relationships with her neighbors, Turkiye, EU (European Union), USA, NATO, BIO (Partnership for Peace) and UN (United Nations). Albania as the last nation state Muslim country in Europe, had been continuously invaded by other countries by wars and political upheaval aroused from social and economical problems within the country, since ancient times.

This thesis underlines those invasions derived by wars with outsiders and periods of riots, rebellions and political unstability.

After being ruled by Communism, Albania has been ruled by democracy.

Albania as being the poorest country within Europe, still gets the attraction of powerful states due to her strategical importance.

Key words; Enver Hodja Period, relationships with Turkiye and relationships with USA

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa</u>
1.Nufüs Dağılımı	65
2.ekonomik Değerler Tablosu	75
3.Türkiye-Arnavutluk Ticaretinin Seyri	117

KISALTMALAR LİSTESİ

A,B	Avrupa Birliği
A,B,D	Amerika Birleşik Devletleri
ADC	Arnavut Demokratik Cephesi
ADF	Arnavutluk Gelişim Fonu
AEP	Arnavutluk Emek Partisi
a.g.k.	adı geçen kaynak
AKP	Arnavutluk Komünist Partisi
ANIH	Arnavutluk Yabancı Yatırımcıları Teşvik Ajansı
AMBO	Arnavutluk-Makedonya-Bulgaristan Petrolü
B,İ,O,	Barış İçin Ortaklık
B,M	Birleşmiş Milletler
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KOBİ	Küçük Orta Büyüklükteki İşletmeler
M.Ö	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
N,A,T,O,	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
SAA	İstikrar ve Katılım Anlaşması
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
UKC	Kosova Kurtuluş Ordusu
UNRRA	Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi
y.y.	Yüzyıl
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

İÇİNDEKİLER

Yemin metni	
Jüri sayfası	
Türkçe özet ve anahtar kelimeler	
İngilizce özet ve anahtar kelimeler (Abstract)	
Tablolar listesi	III
Kısaltmalar	IV
Giriş	1

I. BÖLÜM

ARNAVUTLUK TARİHİ VE BUGÜNKÜ ARNAVUTLUK

1. GEÇMİŞTEN BUGÜNE ARNAVUTLUK

1.1 Arnavutluk Kısa Tarihi	3
1.2 II. Dünya Savaşı Sonrası Arnavutluk	32
1.3 Enver Hoca Sonrası Arnavutluk	36
1.4 Enver Hoca ve Sonrası Arnavutluk	56

2. BUGÜNKÜ ARNAVUTLUK

2.1 Arnavutluk'un Sosyal-Kültürel Yapısı	61
2.2 Arnavutluk'un Ekonomik Yapısı	66
2.3 Arnavutluk'un Stratejik (Jeo-Politik) Yapısı	77
2.4 Arnavutluk'un Siyasal Yapısı	78

II. BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ARNAVUTLUK İKİLİ İLİŞKİLERİ VE POLİTİKALARI

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ARNAVUTLUK İKİLİ İLİŞKİLERİ

3.1. Eski Yugoslavya Ve Arnavutluk İlişkileri	
3.1.1 Sırbistan İle İlişkiler	80
3.1.2 Karadağ İle İlişkiler	81
3.1.3 Bosna Hersek İle İlişkiler	82
3.1.4 Makedonya İle İlişkiler	82
3.1.5 Kosova İle İlişkiler	86
3.2 Yunanistan İle İlişkiler	89
3.3. İtalya İle İlişkiler	96

4. ARNAVUTLUK POLİTİKALARI

4.1 ABD ve Arnavutluk	98
-----------------------	----

4.2 AB ve Arnavutluk	102
4.3 NATO ve Arnavutluk	103
4.4 BİO ve Arnavutluk	105
4.5 BM ve Arnavutluk	106

III. BÖLÜM

ARNAVUTLUK TÜRKİYE İLİŞKİLERİ VE GELECEĞİ

5. ARNAVUTLUK-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

5.1. Soğuk Savaşın Sonuna Kadar Olan Dönem	107
5.2. Soğuk Savaş Sonrası	100
5.2.1 Siyasi İlişkiler	114
5.2.2 Türkiye – Arnavutluk Ticari İlişkileri	115
5.2.3. Türkiye – Arnavutluk Askeri İlişkileri	121

6. ARNAVUTLUK TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

6.1. İki Ülke Arasındaki Fırsatlar ve İşbirliği Alanları	122
6.2. İlişkilerin Geleceği Açısından Alınması Gereken Tedbirler	122
Sonuç	124
Kaynakça	127
Özgeçmiş	132

GİRİŞ

Dünya coğrafyasında devletlerin dış politikalarının kendilerine özgü koşulları vardır ve bu koşullar dış politikayı şekillendirir. Hatta ülkelerin, bir konuda veya bir ülke hakkında benzer politikalar izlemesi de, kısmen o ülkelerin, o günkü koşullarının benzer olduğu anlamına gelebilir. Tarih içinde politik davranışlar incelendiğinde ülkelerin mevcut dengeleri kendi lehlerine değiştirmek düşüncesiyle hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Bir ülkenin dış politikası değerlendirilirken, o ülkenin tarihi, kültürü, idealleri, coğrafyası, rejimi, askeri, ekonomik, sosyal ve siyasal yapısı dikkatle ele alınmalıdır.

İç politika ile dış politika arasında da karşılıklı dinamik bir bağımlılık olduğu da gerçektir. Dış politika çizgisi belirlenirken iç dinamikler dikkate alınmakta ve buna bağlı olarak diğer ülkeler ve uluslararası örgütler ile etkileşimler meydana gelmektedir. Siyasetçiler ve tarihçiler tarafından Balkanların anahtar ülkesi olarak adlandırılan Arnavutluk, jeopolitik konumu itibarıyla doğu ve batı uygarlıkları arasındaki geçiş yolları üzerinde bulunmasından yüzyıllar boyunca Adriyatik kıyılarında hep saldırılara karşı koymuştur. Arnavutluk'un (Albania) asıl sakinlerinin bugünkü yurtlarına nereden geldiklerine ilişkin meseleye çözüm olarak birçok varsayım ortaya atılmıştır. Kafkaslar' da "Albania" adlı başka bir yerin varlığı, "Albania" adının nereden kaynaklandığının gizemini sürdürmesi ve öte yandan bu ismin, Arnavut halkının kendisince bilinmemesi ve de Arnavutların Balkan Yarımadasına gelişine dair tarihin ve efsanelerin ortaya koyduğu somut bir kaydın olmaması Arnavutların kökeni meselesini çözümü zor bir hale getirmiştir.

Bu çalışmada amacım, Arnavutluk'un stratejik konumunu, Türkiye'nin özelde Balkan (Doğu Avrupa) genelde ise Avrupa politikaları açısından ne kadar önemli bir müttefiki olabileceğini saptamak ve ilişkilerin ne boyutta gelişebileceği konusunda önerilerde bulunmaktır. Bu açıdan Arnavutluk ' un Türkiye ile mevcut siyasi ve ekonomik ilişkilerine yer vermeye çalıştım. Geçmişten günümüze kadar olan zamanda Müslümanların Avrupa da ki dışlanmaları aşikârdır. Bu şartlar altında halen Avrupa' nın ortasında Müslüman kalmış bir ülke olan Arnavutluk'a ne kadar yakın olursak hem ticari hem de siyasi olarak çok büyük bir fayda sağlayacağız. Şu anda ABD ve birkaç Avrupa ülkesinin bu durumu fark ederek Arnavutluk' a yaklaştığı hatta ve hatta daha da ileriye giderek dinen dahi Arnavutluk' a baskı kurmaya ve içten içe ele almaya çalıştığı görülmektedir.

Bu çalışmayı hazırlarken hem Arnavutluk' a yaptığım gezilerde, hem okuduğum kitaplarda hem de internetten birçok bilgi temin ettim. Bu bilgiler doğrultusunda Avrupa'nın ortasında kalmış Müslüman bir ülke olan ve kültürümüzün çok benzer olduğu

Arnavutluk' la Türkiye olarak çok daha fazla yakın ilişkiler kurarak iki ülke arasındaki ikili (siyasi, ekonomik,askeri ve toplumsal) ilişkileri güçlendirmeliyiz. Unutulmamalıdır ki, yaklaşık 5,5 milyon Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Arnavut kökenlidir. Bu açıdan bile, Türkiye dünyadaki en büyük Arnavut ülkesidir.

Bu çalışmada Balkanların anahtar ülkesi olarak tanımlayabileceğimiz, tarihi geçmişi ve benzer özellikleri ile Türkiye'ye yakın olan Arnavutluk ele alınmaktadır. Arnavutluk,Balkanların en küçük ve en fakir ülkelerinden birisidir. Kendine has yapısı, Soğuk Savaş döneminin soyutlanmış ülkesi olması, Arnavut nüfusun yaklaşık % 48'inin Arnavutluk dışında yaşıyor olması, ülke sınırları içerisinde ise iki farklı grubun bir arada bulunması, Türkiye'de yaşayan Arnavutlar,Eski Yugoslavya'da yaşayan Türkçe konuşan Arnavutlar, vb. sebepler nedeniyle Türkiye'nin dış politikasının çok önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır.

Arnavutluk'un kendi içinde, komşu ülkeler ile ve Dünya ile yaşadığı önemli sorunlar ele alınırken Türk Dış Politikasına olan etkilerinin irdeleneceği çalışma giriş ve sonuç bölümleri dışında üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Arnavutluk'un kısa tarihini, Osmanlı İmparatorluğu'nun ülke üzerindeki hâkimiyeti ve bağımsızlık mücadelesi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında izlenen siyaset ve 41 yıllık bir dönem ile ülkeyi idare eden Enver Hoca'nın Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve Çin ile yaklaşımlarının, Enver hoca sonrası Arnavutluktaki gelişmeler, bugünkü Arnavutluk'un sosyal-kültürel ve demografik yapısı, ekonomik yapısı ve stratejik yapısı anlatılmaktadır.

İkinci bölümde Yunanistan ile ilişkiler, her döneminde en yakını olan İtalya ile olan ilişkileri, Makedonya ve Sırbistan'da yaşayan azınlıklar, Karadağ'da yaşayan Arnavutlar hakkında yapılan incelemeler ile ABD'nin Arnavutluk'a olan yaklaşımları, Arnavutluk'un NATO'ya giriş çabaları ile AB'nin Arnavutluk'a bakışları irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde Türkiye ile Arnavutluk arasındaki tarihi ilişkiler, siyasi ilişkiler ve Arnavutluktaki yatırım fırsatlarına değinilmiştir.

Sonuç bölümünde ise mevcut duruma dayanılarak bir kısım önerilerde bulunulmuştur. Türk halkının önemli bir kesiminin Arnavut kökenli olmasına rağmen ülkemizin resmi dış politikasında maalesef Arnavutluk'la ilişkiler hak ettiği ağırlığa ulaşamamış ve ihmal edilmiştir. Bunu tezi hazırlarken kaynak araştırması sırasında da gördüm. O kadar az çalışma,o kadar az kaynak vardı ki.... Bu yüksek lisans tezinin çerçevesi içinde yapabileceğimiz öneriler gayet tabii, son derece mütevazidir. Ama

dilerim, bu konuda yeni, kapsamlı ve verimli çalışmaların açığa çıkmasında bir katkımız olur.

I.BÖLÜM

ARNAVUTLUK TARİHİ VE BUGÜNKÜ ARNAVUTLUK

1.GEÇMİŞTEN BUGÜNE ARNAVUTLUK

1.1 Arnavutluk'un Kısa Tarihi

Türkçedeki Arnavut kelimesi bir güney Arnavut aşireti olan 'Arvanit'lerin Türkçeleştirilmiş şeklidir. Arnavutlar ülkelerine kartallar ülkesi anlamında Shqiperia (okunuşu Şipria veya Şiptar) derler. Diğer dünya dillerinde ise 'Albania' kelimesi kullanılır.¹ Yunanlılar ile birlikte Balkanların en eski toplumu olan Arnavutluk'un kökenleri M.Ö. 600'lü yıllara dayanmaktadır.²

Arnavutlar, Güneydoğu Avrupa'daki en eski millettir ve birbiriyle akraba olan İlliryalılar , Makedonyalılar ve Epirotlar tarafından tarihin çeşitli dönemlerinde temsil edilmiş ilk Ari göçmenlerin soyundan gelmektedirler.³Çoğu etnolog ve dilbilimcinin kanısına göre, İlliryalılar, yarımadanın güney kısmında yerleşik olan ve sınırları İtalya ve Trakya'ya kadar uzanan Helen öncesi Tyrrhenopelasgia halkının çekirdeğini oluşturmuşlardır. İlliryalılar aynı zamanda, cesur, kolaylıkla yola gelmeyen, boyunduruk altına alınması zor insanlardı. Herhangi bir medeniyeti zor benimserlerdi.

İlliryalılar uzun bir süre kabileler halinde yaşadıkdan sonra, ilk çağlarda İşkodra merkez olmak üzere İllirya Devleti (M.Ö. 627-600)'ni kurmuşlar ve Arnavutluk'un ilk temelini atmışlardır. Avrupa'nın geçit yolları üstündeki stratejik konumu Arnavutluk'un sırasıyla Romalılar, Alanlar, Vizigotlar, Hunlar, Avarlar, Slavlar, Bulgarlar, Bizanslılar, Sırlar ve Sicilyalı Normanların işgaline uğramasına yol açmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye bölünmesi ile Doğu ve Batı İmparatorlukları arasındaki sınır Arnavutluk bölgesinin tam ortasından geçmiştir. Arnavutluk'un gelişmesi ve stratejik önemi bu şekilde artmıştır.

İlliryalılar, daha geniş bir anlamda aynı zamanda Pelasgialıdılar. Ayrıca akraba ırklardan İlliryalılar'ın, Gegler'in yani kuzeyli Arnavutlar'ın ataları, Epirotlar'ın ise Tosklar'ın yani güneyli Arnavutların ataları olduklarına inanılmaktadır. Bu genel kanı, Strabo'nun İlliryalılar ve Epirotlar arasında sınır oluşturduğunu belirttiği Via Egnatia ya da

---

1 www..tr.wikipedia.org/wiki/arnavutluk (14/08/2008)

2 Göktaş, O., Balkanlar'ın Anahtar Ülkesi Arnavutluk, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1995, s.1.

3 Argon, "Arnavutluk'un İlk Sakinleri", Gündem, Arnavut Haber, (17.04.2006).

Egitana'ya ilişkin ifadesinin pratikte bugün Gegler'i ve Tosklar'ı ayıran Shkumbini ırmağının akışına karşılık gelmesinden doğmuştur. Aynı coğrafyacı, Epirotlar'ın aynı zamanda Pelasgialı olarak adlandırıldıklarını ifade etmiştir. Bugün bile anısı çağdaş Arnavutlarca Tanrı'ya verilen isim "Zot" olarak kalan Pelasgialı Zeus'a antik çağların en ünlü kahininin olduğu yer Dodona'da tapılmıştır. Herodot'a göre bu kutsal yerin civarına Pelasgia denilmekteydi.

Dahası, etnologların bu bulguları kendilerini gururla Balkan Yarımadası'nın asıl sakinlerinin torunları olarak gören yerlilerin bozulmamış olan gelenekleriyle desteklenmektedir. Arnavutlar, bu sebeple, bu topraklar üzerindeki asıl hakkın kendilerinde olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda bu geleneklerin gücüdür ki Arnavutlar, diğer Balkan uluslarını fazlasıyla kendilerinin olanı sahiplenmiş yabancılar olarak görmektedir.⁴ Bu sebeptir ki Arnavutlar ve komşuları arasında yüzyıllar boyunca süregelen sınır savaşları olmuştur.

Arnavutlar, Avrupa'nın en eski halklarından oldukları ve ayrıca milli kimliğini dinsel farka dayandırmayan tek Balkan milleti oldukları konusunu özellikle vurgularlar. Arnavutça dili Hint-Avrupa dil ailesinin özgün bir koludur. Arnavutçada, uzun süre komşu olmaktan ve 1000 yıllık Bizans idaresinden dolayı Yunanca ve Sırpça, 437 yıllık Osmanlı idaresinden dolayı da Türkçe ve Arapça kelimeler mevcuttur. Latin ve Germen dilleriyle de, bilhassa İtalyanca, Fransızca ve Almanca ile benzer yanları çoktur. Yine de Arnavutça kelime hazinesi olarak saf bir dildir. Arnavutlar tarihçilerce eski İlliryalıların devamı olarak görülürler. Antik İllirya bugünkü Dalmaçya sahil bölgesidir (bugünkü Hırvatistan ve Karadağ) ve pek çok Roma imparatoru bu bölgeden çıkmıştır.

İllirya ismi ilk kez eski Yunanlı tarihçilerce kullanıldı.⁵ Eski Yunanlıların İlliryalıların kökenine ilişkin söylenceleri farklı ve mitoloji ile karışıktır. İlliryanın sınırları Makedonya ve Trakya dağlarından Pannonia'ya Adriatik'ten Alplerin tepelerine kadardır. Bizans tarihi üzerine yapılmış çalışmalarda bugünkü Arnavutluk'un kuzey-batı kıyı şeridinde yer alan bölge 'Arbanon' coğrafi alanı, bu bölgede yaşayan halk ise bir İllirya kabilesi olan Albanoi'ler dir. Albonoiler isimlerinden de anlaşılacağı üzere bugünkü Arnavutlara (Albania) isimlerini veren kabiledirler. İllirya kabileleri bugünkü Arnavutluk'un kuzey kesimlerine dağınık bir şekilde yerleşmişlerdi. Kuzeydeki dağlı bölgelerde çoban ve avcı kabileler olarak, güneydeki verimli arazilerde ise tarımcı

---

4 Göktaş, a.g.k., s.2.

5 www.arnavutum.com/illiryalilar (14/08/2008)

kabileler olarak yaşamaktaydılar. İllirya kabileleri arasındaki en belirgin siyasal ilişki kan davası ya da silahsal çatışmaydı. İllirya kabilelerinden bir kaç; Albanet, Arbet, Aldianet, Atintanet, Dardanlar vb. gibi. İlliryalı kabileler siyasal birliklerini gerçekleştirmediklerinden dolayı M.Ö 1.yüzyıldan itibaren birçok ülke tarafından işgal edilmiştir.

M.Ö 1. y.y ile M.S 6. y.y arasında Roma imparatorluğu işgaline uğrayan İlliryalılar imparatorluk yönetimine dayalı Klasik Roma Kültürünün etkisinde kalmışlardır. Roma işgali öncesinde eski Helen kültürünün etkisinde olan güney ve batı kesiminde kalan İlliryalılar işgal sonrasında klasik Roma kültürünün etkisine girmişlerdir. Kuzeydeki dağlık bölgelerde bulunan İlliryalılar ise bu akımdan etkilenmeden kalabilmişlerdir. Roma imparatorluğu işgaliyle birlikte İllirya nüfusunun bir kısmı iç bölgelere sürülürken, bir kısmı da köleleştirilmiştir. Bununla birlikte Roma askeri ve yönetiminde birçok İlliryalı da yer almıştır. Bölgeye tamamıyla hâkim olmak için kendi askerini ve yönetimini koyan Roma yönetimi İllirya kasabalarını ticari yönden hareketlendirmiş ve kasaba ve kentleri birbirine bağlayan yolları da yaptırmıştır.⁶

M.S 6. y.y. da başlayan ‘Barbar İstilası’ adı verilen büyük Slav göçü bu bölgede de etkili olmuş ve İllirya toprakları içinde hızla yayılarak Roma yönetiminin gücünü kırmıştır. Batıda kalan kısım dönemin büyük gücü olan Venedik ‘in himayesine girerek Slav göçünden etkilenmemiştir ancak doğuda kalan Kosova ve bugünkü Sırbistan bölgeleri hızla Slav asimilasyonuna ve Ortodoklaşmaya girmiştir.

Slav göçü siyasal, ekonomik, kültürel ve etnik değişimleri de beraberinde getirmiştir. Roma imparatorluğu Balkanların batı eyaletlerinde kontrolünü kaybetmiştir. Slav göçü, imparatorluğa ait eyalet yönetimini ve düzenli askeri, yönetsel, ekonomik ve kültürel kurumları bölgenin dışına itmiştir. Yerel halk ve köleler Slav hareketini desteklemişlerdir ve kölelik kalkmıştır. Etnik olarak Slav nüfusu bu bölgeye hızla yerleşerek İlliryalı nüfus ile büyük ölçüde karışmıştır. Slav nüfus bölgedeki gelişkin Roma kurumlarını ortadan kaldırarak kendine özgü ilkel kültürleri yerine koymuştur. Bunu yaparken İlliryalılardan destek görmesinin en büyük sebebi ise İllirya kültürünün kendilerine yakın olmasıdır hatta aynı olmasıdır. 6.y.y sonrasında İllirya topraklarına doğru yayılan Slav göçünün, İlliryalılar açısından doğurduğu tek önemli sonuç, kendisi gibi tarımla uğraşan İllirya nüfusunun etnik yapısını büyük ölçüde değiştirmiş olmasıdır. Bu

---

6 Bozboru, N., Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk, İstanbul, 1997, s.24.

durum İlliryalıların etnik yapısında büyük bir değişiklik yaptığından dolayı 6.y.y ve 12.y.y arasında Arnavutların tarihten kaybolduğu belirtilmektedir.

9.y.y ile 12.y.y lar arasında güney İllirya bölgesi, kuzey-batı kıyı şeridinde yer alan bölüm Durres şehri dâhil olmak üzere Bizans yönetimi altına girmiştir. 9.y.y 'ın ilk çeyreğinde Bulgar krallığı güney İlliryada Bizans güçleri ile çatışmaya girmiştir. Bu çatışma sebebiyle bölgede bulunan İlliryalılar topraklarını terk ederek zengin kişilerin topraklarında çiftçi olarak çalışmaya başlamışlardır. Bulgar tehlikesinin ortadan kalkmasından sonra Bizans yönetimi bölgeyi 'Dük' lerin yönetimine bağlayan eyaletlere bölmüştür. Dükler kendilerine ait paralı askerler ve gerektiğinde askere katılacak köylülerden silahlı güç oluşturmuşlardır. Böylece bölgede 'askeri-feodal' bir yönetim biçimi oluşturmuşlardır. Ancak bu yönetim biçimi dağlık ve iç bölgelerde yaşayan İlliryalıları etkileyememiştir.

1054 yılındaki Roma ve Bizans Kiliseleri arasındaki büyük bölünme (Schisma), önceleri Arnavut Kilisesi için etki yapmadıysa da, 13. yüzyılda Arnavut Kiliseleri de iki rakip olan Katolik ve Ortodoks yani Roma ve Bizans Kiliseleri arasında ikiye bölündüler. Ortodoks ve Katolikler arasında mezhep çatışmaları sürerken, Bogomil mezhebine bağlı olan Boşnaklar iki mezhebin baskısı altında eziliyorlardı.

Osmanlıların Balkanlar'da ilerleyişinin kolay gerçekleşmesi ise şüphesiz tebaasına gösterdiği merhamet ve adalet ile yakından ilgilidir:

"13. Yüzyılın sonlarında ve 14. Yüzyılın başlarında Bizans şehirleri ekonomik ve siyasal bakımdan parçalanmıştı. Rakip hükümdarlar ve savaşçı asilzadelerin idaresinde sosyal ve dini kavgalarla yıpranmış olan Balkan Yarımadası istilaya elverişli idi. Türkler ülkeyi ele geçirince, toprağı yoksul köylülere dağıttıkları için halk onları kurtarıcı gibi karşıladı. Büyük toprak sahiplerini ortadan kaldıran Türkler, Balkanlar'da derebeyliğe son verip küçük çiftçilere geniş imkânlar tanıdılar. Toprağı kavuşan köylü, Türk idaresini memnuniyetle kabul edip sadakatle bağlandı. Hem Katolik hem de Yunan Ortodoksların zulmüne uğramış olan Bogomil mezhebinden birçok kişi Türklere bir kurtarıcı gözü ile baktılar." ⁷

Orta Çağ'da ortaya Arnavut Ortodoks Kilisesi ve Arnavutluk Katolik Kilisesi şeklinde bir bölünme çıktı. Bu dönemde Dük ayaklanmaları başlamıştır. Bu ayaklanmaların en önemlisi Durres Dük'ünün Bizans yönetimine karşı gerçekleştirdiğı ayaklanmadır. Dük bu ayaklanmada Arbanites kabilesinin desteğini almıştır. 6.yy da

---

7 http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=1507 (14/08/2008)

kaybolan Arnavutlar böylece tarih sahnesinde tekrardan yerini almıştır. Arbanites ve Albanoi kabileleri Bizans yönetimi ile siyasal ve dinsel bağlarını kopartarak Arbanon bölgesinin özerkliğini ve Katolik mezhebini kabul ettiklerini ilan etmişlerdir. Albanoi ve Arbaniteler bundan sonra Bizans dukeleri ile işbirliği içine girmişlerdir. Arnavut ismi tarihsel olarak tüm İlliryalı nüfusunu tanımlamak için değil, Katolik 'Arbanon' bölgesindeki nüfusu tanımlamak için kullanılmıştır 13.y.y. da Bizans imparatorluğunun dağılması ile birlikte güney İllirya bölgesinde kurulan Epirus despotluğunda yaşayan ve Yunan-Arnavut nüfusundan oluşan halk uzun süre 'Epirotlar' adıyla tanınmıştır.

13.y.y ın ikinci yarısı ile 14.y.y. ın ilk yarısı arasındaki dönemde kuzey Arnavutlukta J.Charles Anjou yönetiminde Arnavutluk Krallığı ilan edilmiştir. Bu süre içerisinde İtalya ve Fransa feodalleri verimli arazilerle birlikte yönetsel görevleri de ellerine geçirmişlerdir. Halk kral J.Charles'in kendilerine verdiği sözleri tutmaması, Fransız ve İtalyan feodallerin kendilerine karşı güçlenmesi karşısında ayaklanarak kralı yönetimden indirdiler ve büyük torak sahibi ailelerin egemen olduğu ve onların sahip oldukları kalelerde kralsız olarak yaşamaya başlamışlardır. Bu ailelerin her birinin kendisine ait paraları ve bayrakları vardı. Bu aileler gerek kendi içlerinde gerekse kendileri dışında kalan yabancı sahibi toprak sahipleriyle sürekli olarak savaş halinde bulundular ta ki Sırp asıllı Ragusa kralı Stephan Dushan' ın 14.y.y ın ilk yarısında Arnavutluk bölgesini ele geçirmesine kadar. Bu dönemde güney bölgesi Bizanslıların hâkimiyetinde bulunuyordu. Bu durum 15.y.y da Osmanlının Arnavutluk ' u ele geçirmesine kadar devam etti. Osmanlının Arnavutluk' u ele geçirmesi süresi içerisinde birçok ayaklanma olmuştur. Bunlardan en önemlisi İskender Bey'in yapmış olduğu ayaklanmadır.

İskender Bey'in asıl adı Gjergj Kastrioti'dir. Batı kaynaklarında Scander Beu de denilir. İskender adını Osmanlı Padişahı 2. Murad'ın Büyük İskender'e ithafen verdiği söylenir. Arnavutluk'un soylu ailelerinden Kastriotilerden di. Babası Gjon 1385'te 1.Bayezid'in Voissa zaferinden sonra diğer birçok Arnavut soylusu gibi Osmanlı uyruğuna girmek zorunda kalmıştı. Fetret Devrinde (1402-1413) Venedik Cumhuriyeti'nin koruyuculuğunda ve kendi adını taşıyan Gjon ili 'ni yeniden denetim altına alınca Osmanlı hükümdarına karşı bir harekete girişmemesi için oğulları İskender bey ve kardeşleri rehine olarak Edirne sarayına getirildi. Burada Müslüman edildi ve içoğlanı olarak yetiştirildi.1430 'dan sonra sancak beyliği verilerek Sırbistan ve Arnavutluk kentlerinde yönetici olarak görevlendirildi. ⁸

---

8 www.arnavutum.com/iskender (14/08/2008)

Osmanlı ordusu ile savaflara katıldı. birçok başarısı ile yararlılıklar gösterdi. Babası Gjon'ın ölümünden sonra 1438'de Kuzey Arnavutluk bütünüyle Osmanlı topraklarına katıldı ve İskender Bey Kruja' ya subaşılığına atandı.İskender Bey Arnavutluk'un bir bölümünü elinde bulunduran Kastriyoti ailesindendi. II. Murat zamanında on sekiz yaşında iken Osmanlı sarayına alındı. Yetenekli bir gençti. Silahşor olarak yetişti, Osmanlıların Anadolu ve Rumeli seferlerine katıldı; cesaretiyle tanındı. Osmanlı ordusunda sancak beyliğine kadar yükseldi. Büyükçe yaşta Osmanlı hizmetine girdiği ve tanınmış bir aileden olduğu için ülkesiyle ilişkisini kesmedi.⁹

1443 'teki İzladi(Zlatica)savaşında öteki birçok Sırp ve Arnavut beyi gibi İskender Bey de yanındaki tımarlı Arnavut askerleriyle kaçtı.. Osmanlı Devleti'nin bunalımlı bir döneminde kendi yurduna gitmeyi, ayaklananları çevresinde toplayarak Arnavutluk 'un bağımsızlığı için mücadele etmeyi amaçladı. Svetigrad ve Kroja kalelerini ele geçirdi. 1444'te Arnavut soylularını Leş'te topladı ve güçlü bir birlik kurdu.

Kendisi de Müslümanlığı ve Osmanlı eğitimini bıraktığını duyurarak Hıristiyanlığa döndü. Osmanlı ordusundan kaçarak Kroja'yı kendisine merkez yapan İskender Bey Arnavutluk sorunları hakkında görüşmek üzere bütün akrabası Arnavutluk senyörleri ve kabile reislerini Kroja'ya davet emişti. Burada yapılan ilk müzakerelerde Arnavutluk ile Epir deki yerlerin Osmanlılardan geri alınmasına karar verildi.¹⁰

Bu amaçla İskender bey müttefiklerinin yardımıyla 12-15 bin kişilik bir kuvvet topladı . O , Osmanlıların kendisini yakından izleyeceklerini bildiği için süratle hazırlık yapmıştı. 2.Murat bu gelişmeler karşısında ünlü akıncı beylerinden Evrenosoğlu İsa bey'i önemli bir kuvvetle Kuzey Arnavutluk 'a gönderdi. İskender Bey ilk önemli başarısını Osmanlı akıncılarına karşı gösterdi. Akıncı kumandanı İsa Bey (Evrenosoğlu) İskender bey'e karşı harekete geçti(1443) Yıllarca uygulayacağı yöntemi ilk kez Evrenosoğlu 'nu yıldırmada kullandı: dağlık ve ormanlık bölgelerde gizlenerek boğazları tuttu,ani baskınlar verdi. Svetigrad kalesi'ni kuşatan Osmanlı birlikleri ağır kayıplarla çekilmek zorunda kaldılar .Evrenosoğlu Kroja yöresinde yenilgiye uğradı.

İskender Bey bu ilk başarı sonucunda babasının hâkim olduğu toprakları geri almayı başardı . Daha sonra o, Arnavutluk beylerini Kroja (Kroja) ve İşkodra (Shkoder) ya yakın olan Adriyatik denizi kıyısındaki Venediklilerin hâkimiyetinde bulunan Leş(Alessi lisüs) ilçesinde davet ile ikinci bir kongre düzenledi. 1 Mart 1444 tarihinde yapılan bu

---

9 <http://www.tarihogretmeni.net/tarih/iskender-bey-t11068.html> (14/08/2008)

10 www.arnavutum.com/iskender (14/08/2008)

kongreye Dukakin(Dukagjin)'ler, Musaki'ler, Topia'lar, Balşa'lar, Araniti'ler, Polati'ler ve diğer Arnavut senyörleri ile başta İstefan Çernoviç olmak üzere Karadağ prensleri katılmışlardı. İskender Bey kongrede bütün Arnavutların reisi seçildi. Her Arnavut senyörü derece ve gelirine göre ona vergi verecekti .İkinci Kosova Savaşı öncesine kadar da bir daha Arnavutluk sorununa eğilebilme olanağı bulunamadı. İskender Bey ise bu kısa dönemde tüm Arnavutluk 'u kendi önderliğinde birleştirmeyi başaramadığı gibi komşusu ve koruyucusu Venediklilerle de bozuştı.

İskender bey'in devam eden saldırıları Osmanlıların dikkatini çekti.2. Murad'ın bizzat Arnavutluk'a sefere çıkmasına sebep oldu. Yanında veliaht'ı Sultan Mehmet de vardı.1447 yılında bizzat Arnavutluk seferine çıkan 2. Murat İskender'e ait bazı yerleri ele geçirdi. Arnavutluğu kesin olarak fetih etmeye karar veren sultan Kroya'yı kuşattı, O zamana kadar alınamamış olan Mois Dibra'ların Birliği (Debrei Bâlâ) ile diğer bazı yerleri ele geçirdi. İskender dağlara çıktığından onu yakalayamadılar. Sultan bu sırada Hunyadi'nin yeniden harekete geçmesi üzerine, Arnavutluk harekâtını maiyetindeki komutanlarından Mahmut Paşa'ya bırakarak kendisi Sofya'ya çekildi.

2.Mehmet'in ilk saltanat yıllarında Arnavutluk sorunu ile ilgilenilmedi. Her taraftan elçiler gelerek tebrikatta bulunduğu sırada yeni padişah hepsiyle üç senelik barışıklık yapılmasına razı olduğu gibi İskender' in elçisini de kabul ederek onunla da üç senelik anlaşma yaptı. Ve hemen İstanbul'un fethi için hazırlıklara geçti ve İstanbul'u zapt etti. Buna karşılık İskender Bey 1455'te Napoli Kralı'ndan takviye birlikleri alarak Arnavutluğun güneyine girdi. Bu bölgenin halkını ayaklandırmaya çalıştı ve Osmanlı ordusunun elinde olan Berat'ı kuşattı. Hızla yetişen Evrenosoğlu, İskender Bey 'ağır kayıplar verdirdi. Ayaklanmaya katılan bölgelere de akınlar düzenledi.Birçok Arnavut beyi Osmanlı Devleti'ne bağlılık bildirerek topraklarında barış istediler. Osmanlı ordusuna katılarak ayaklanmacılarla savaşmaya başladılar. ¹¹

Fatih hükümdar olalı on sene geçti. İskender Fatih ordularına daima muvaffakiyetle mukabele ediyor ve Hıristiyanlık aleminde İstanbul'un hincını alabilecek biricik kahraman sayılıyordu. İskender büyük bir hileye başvurarak Debreli Mozes namında birini kendisi bırakıp kaçmış gibi göstererek Osmanlı ordusu komutanının beraberinde İstanbul'a gönderdi. Bu adam padişahı kandırarak İskender'in başını getirmesi için kendisiyle beraber 15 bin kişi verilmesini istedi. Padişah bu adama kandı ve 15 bin kişiyi gönderdi, fakat

---

11 Külçe, a.g.k., s.57

Mozes aşağı Debrede İskender ile karşılaşınca onun tarafına geçti. Ve Osmanlı ordusu perişan oldu.

Fatih ,Evranos'un hafidi İsa beyi kırk bin süvari ile Arnavutluk'un fethine memur ederek Hamza(İskender'in amcası)'nın maiyetine verdi. İskender bu hareketten ürküğü için karşı koymaksızın Venedik idaresindeki Alesyo'ya çekildi. Nihayet bir gün onbir bin piyade ve altı bin süvari ile arkasını Temeyyon dağına verdiğinden mevkisi çok sağlam olan İskender, Osmanlı ile savaşa tutuştu. Osmanlı ordusu 30 bin şehit verdi. Hamza Bey ve bir sancak beyi İskender'e esir düştü. Fatih daha sonra sancak beyi için İskender'le anlaşarak 15 bin duka altın vermeyi kabul etti. Bu durumlardan sonra Osmanlı ordusu ile İskender arasında ardı kesilmeyen birçok çatışma oldu ve bunların hepsini İskender kazandı.

Tüm bu yenilgilerin ardından Fatih asabiyetle yüz binden fazla bir kuvvetle İskender'in üzerine Arnavutluğa yürüdü. Bunu haber alan İskender merkezi bırakarak, gelen orduyu rahatsız etmek için yolların muhtelif yerlerine kuvveti dağıttı. Her fırsatta orduyu hırpalamaya çalıştı. Hatta Debre üzerinden Korap ve şar yaylalarına birlikler göndererek oralardaki Osmanlı tabiiyetine girmiş Arnavut mandıralarını yağma ettirdi. Dehşet saldı. İskender, balaban askerleri bir dağın üzerinde yerleşik bir şekilde Yunustan gelecek yardım kuvvetini beklerken onlara aniden saldırarak bu grubu dağıttı ve Yunus ile oğlunu esir aldı. Balaban bunu işitince Kroya'ya taarruz etti ve orda yaralanarak öldü. İskender çekilenlerin peşini bırakmayarak bu kıtaları perişan etti.

Fatih'in sabrı artık tükenmişti. Elbasanda yeniden kale yaptırdı ve bununla havali yollarını kesti. Sonrada İskender'in Draç yakınında yaptığı Çorlu namındaki kasabayı yaktı ve yıktı. Bu hazırlıkları gören İskender artık muvaffak olamayacağına inanarak, her şeyini bırakıp Alesyo adasına çekildi. Yirmi beş seneden beri müdafaa ettiği merkezini Venediklilere bıraktı. Bundan sonra sancak beyi Ali Bey Kroyayı kuşattı . Venedik valisi dört bin beş yüz süvari ve bir fırka Arnavut piyadesi ile Ali beye saldırırsa da Ali Bey bu güçleri dağıttı. Tüm bunlara rağmen mamafih Kroya yine teslim olmadı.¹²

Padişah diğer taraftan İşkodranın fethi için Rumeli ve Anadolu'dan büyük kuvvetler, toplar ve mühimmatlar getirterek Kroyayı bizzat ,1478 senesinde haziran ayının ortalarına doğru zapt etti ve anahtarını bizzat kendisi aldı. İskender Bey 70 yaşında kaçtığı adada öldü.¹³

---

12 Külçe, a.g.k., s.60.

13 Külçe, a.g.k., s.61.

İskender'in ölümünden sonra, Kuzey Arnavutluk bölgesinde, Osmanlı karşıtı büyük bir Arnavut nüfus lidersiz kalmıştır. İskender öldüğünde henüz 14 yaşında bulunan oğlu John Kastriote annesi ile birlikte Napoli'ye göç ederken, diğer yerel beylerden de dış ülkelere çok sayıda göç edenler olmuştur. İskender'in ölümü ve dış ülkelere doğru bölgeden gerçekleşen göç hareketi Kuzey Arnavutluk bölgesinde büyük bir boşluk yaratırken, bölgede kalan Osmanlı karşıtı halkın başına, yeni bir lider geçerek bölgedeki Osmanlı karşıtı ayaklanmayı yeniden başlatmıştır. Bu lider, 1450'de Arnavut Birliği'nden ayrılarak, İskender'e karşı Venedik saflarında yer almış olan Arnavut yerel beylerinden Lek Dukagjin'dir. Kendisi İskender'den farklı olarak, Osmanlılarla savaş halinde bulunan Venedik'in desteğine büyük önem vermekte idi. Ancak, Osmanlı orduları Venedik'in Arnavutluk'taki gücünü kırmak üzere, Arnavut kıyı kasabalarını Venedik'in elinden tek tek alarak, 1479'da Venedik'i barış masasına oturtmuştur. Peşinden 1480'de, İtalya'ya girmiştir.

Osmanlı ordularının İtalya'da bulunmasını fırsat bilen kuzeyli Arnavutlar 1481'de, silahlı bir ayaklanma başlatarak, İtalya'da bulunan John Kastriote'yi bu hareketin başına geçmesi için çağırmışlardır. Bu çağrıya olumlu yanıt veren John Kastriote, ayaklanmanın liderliğini üstlenerek, kısa bir süre Osmanlılara karşı savaşmış, ancak 1482'de aldığı yenilgi sonucunda tekrar Arnavutluk'u terk etmek zorunda kalmıştır. John Kastriote'nin Arnavutluk'u terk etmesinden sonra bölgede tımar sistemini yerleştirmek üzere 1485 yılında harekete geçen Osmanlı Devleti, yerli halkın şiddetli direnişi ile karşılaşınca, bölge halkı ile bir uzlaşmaya gidilmesine karar vermiştir.

Osmanlı Devleti ile bölge halkı arasında varılan uzlaşma gereğince bu bölge, yönetimin yerel beylere bırakıldığı özerk bir konuma kavuşturulmuş, buna karşılık bölgeye yerleştirilen Türk garnizonlarındaki Osmanlı görevlilerine saldırılmaması koşulu getirilmiştir. Ancak savaşçı ve özgür ruhlu bir karaktere sahip olan bu bölge halkı, topraklarında kurulan Türk garnizonlarının varlığını bir türlü kabullenememiş olduğundan, fırsat buldukça, bu garnizonlara karşı saldırılar düzenlemişlerdir. Bu saldırılarını da daha çok, Osmanlı Devleti'nin dış ülkelerle savaşa girdiği dönemlerde gerçekleştirmişlerdir; örneğin, 1492'de Sultan Beyazıt İtalya'yı işgal etmek üzere ordu birlikleri ile Arnavutluk'a geldiğinde, kuzeyli kabilelerden olan Himariot'lar ayaklanarak, kısa sürede kendi özerk konumlarını kazanmışlar, buna karşılık ise Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarının bir sembolü olarak, yıllık haraç ödeme koşulunu kabul etmişlerdir.¹⁴

---

14 Bozbora, N , a.g.k., s.108.

Yine, ikinci bir ayaklanma, 1494 yılında Fransa'nın İtalya'ya girdiği, ardından da İstanbul'a yürüyeceği söylentisinin yayıldığı bir sırada patlak vermiştir. Bu söylentiye ciddiye alan kuzeyli kabileler, Türk garnizonlarına saldırmakla kalmamış, Durres Piskoposu Martin Firmano, 1495'te İtalya'ya giderek, orada Arnavut isyancıları adına Fransa kralı VIII. Charles ile görüşerek, kendisine Osmanlı hâkimiyetini yıkması için yerel destek sözü vermiştir. Ancak Fransa'nın böyle bir girişimde bulunması ihtimali, Venedik'in takındığı muhalif tutum yüzünden ortadan kalkmıştır. Üçüncü bir ayaklanma ise, 1499 yılında Venedik Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'ne savaş açması üzerine gerçekleşmiştir. Savaş ilanından kuzeyli kabileler ayaklanarak, liderlerinin Durres yakınında yaptıkları bir toplantıda aldığı karar gereği, Türklere karşı büyük bir saldırının hazırlıklarını yapmaya başlamışlardır. Ancak Venedik'in bu savaştan yenik çıkarak 1502 yılında, Osmanlı devleti ile barış imzalaması, Arnavutları Osmanlı Devleti karşısında tekrar yalnız bırakmıştır. Birkaç yıl daha süren Arnavut ayaklanması, 1506 yılında Osmanlı devleti tarafından bastırılarak, kontrol altına alınmıştır.¹⁵

1506 yılında Arnavut ayaklanmasının tamamen bastırılması sonrasında Osmanlı Devleti'nin bölgedeki kontrolünü tekrar sağlamak üzere, birtakım ekonomik ve yönetsel düzenlemelere gidilmiştir. Öncelikli olarak Arnavutluk bölgesinin yönetsel olarak yeniden örgütlenmesi uygulamasına geçilmiş ve Arnavutluk bölgesi Delvina, Vlore, Elbasan, Ohrid, İşkodra, Prizren ve Dukagjin Sancakları olarak yedi ayrı sancağa bölünerek, Rumeli Vilayeti adı altında toplanmıştır. Ancak bu sancakların her biri ayrı kanunnameler ile yönetilmişlerdir. Bu yeniden örgütlenme sırasında Durres, İşkodra, Berat ve Kruja gibi önceden büyük ve zengin yerleşim alanları olan büyük kazalar, sıradan yerler durumuna getirilirken, Drizht, Danja, Shirgi gibi yerleşim birimleri haritadan silinmişlerdir.

Arnavut kıyı şeridi ile diğer Adriyatik kıyı limanları arasında öteden beri var olan bağlantı tamamıyla koparılmıştır. Yeni yönetsel sınırlar içinde yer alan verimli topraklar Osmanlı Devleti'nin tımarlı arazileri olarak kaydedilmiştir. 1520 yılında yapılan yeni resmi kayıtlara göre belirlenen zeamet ve tımar alanlarının sayısı, 1432 tarihli kayıtlarında yer alan tımar ve zeamet sayısının neredeyse üç katına çıkarılmıştır. Bu arada tımar ve zeamet sahipleri konumunda olan sipahilerin yetkileri de artırılmıştır. 15. yüzyılda, yalnızca tasarrufuna verilen toprakların efendisi olan sipahiler artık, bu topraklar üzerinde çalışan reaya konumundaki eski özgür köylülerin efendisi olma sıfatını da kazanmışlardır. Bu yeni

---

15 Bozbora, N , a.g.k., s.108.

durum reaya konumuna indirilen özgür köylüleri, emirlerinde buldukları sipahilere daha da bağımlı bir hale getirirken, sipahilerin reaya üzerindeki angaryalarını da artırmıştır.¹⁶

Osmanlı Devleti Orta Arnavutluk'ta tımar sisteminin yerleştirilmesinde gösterdiği başarıyı, kuzeydeki dağlık bölgelerde gösterememiştir. Bu bölge halkı, tımar sisteminin yerleştirilmesine karşı şiddetle direnerek reaya konumuna indirilmeyi reddetmiştir. Bunun üzerine bu bölge kabilelerine kendi kendilerini yönetme hakkı tanınarak, tımar sisteminin dışında tutulmuşlardır. Ancak karşılığında, Osmanlı Devleti'ne yıllık haraç ödemek yükümlülüğü altına sokulmuşlardır. İlk 1492 yılında Himaroit bölgesi halkına olmak üzere, zamanla diğer kuzeyli kabilelere tanınan bu özerk yapı bir yandan bölge kabilelerini Arnavutluk'un diğer bölgelerinden bağımsız bir hale getirmiş, öte yandan da kendi aralarındaki dayanışma duygusunu daha da arttırmıştır.

Kuzeyli kabilelerin diğer bölge Arnavutlarından farklı olarak sahip oldukları bu özerk yapı, bu bölge kabilelerinin bağımsızlık duygularını sürekli olarak canlı tutarken, Osmanlı Devleti'ne karşı da sık sık ayaklanma fırsatı vermiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlerle giriştiği savaş dönemleri kuzeyli kabilelerin Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları için iyi birer fırsat yaratmıştır. Bunlardan 1571 tarihli ilk ayaklanma, Osmanlı Devleti'nin, içinde Venedik'in de yer aldığı Avrupa Koalisyonu'na karşı savaş açtığı döneme rast gelmektedir. 1593 tarihli bir başka ayaklanma da yine Türk karşıtı Avrupa Koalisyonu'nun yeniden kurulduğu döneme rast gelmektedir. Hatta, bu yeni koalisyonun kurucularından olan Roma Katoliklerinin dini lideri, Kuzeyli Arnavut kabilelerle bağlantıya geçerek, onları Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaya teşvik etmiştir. Aynı şekilde İspanyol Katolik Kilisesi'nin de desteğini verdiği bu ayaklanma, 1596 yılında Türkler tarafından bastırılmış, ancak izleyen yıllarda bu ayaklanmaların tekrarı bölgede ciddi askeri operasyonların yapılmasını gerektirmiştir. Sonunda bölgedeki ayaklanma 1612-13 yıllarında tamamıyla bastırılmıştır.

İskender sonrası Osmanlı- Arnavut ilişkilerini içine alan 16. ve 17. yüzyıllar, Arnavutluk bölgesinin Osmanlı Devleti'nin doğrudan kontrolü altına girdiği yüzyıllardır. Ancak bu yüzyıllar aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin doğrudan kontrol alanı dışında kalan kuzey bölgesi Arnavut kabileler ile Osmanlı Devleti'nin sık sık karşı karşıya geldiği bir dönemi de belirlemektedir. Kuzeyli kabilelerin başlattığı her ayaklanmaya Katolik dünyasından gelen destek, Osmanlı Devleti'ni oldukça rahatsız eden bir konu olarak, bölgede İslamlaşmayı teşvik edici birtakım önlemler almaya da zorlamıştır.

---

16 Bozbora, N , a.g.k., s.108.

Arnavutluk'un Osmanlılarca fethinden sonra İslam dini, Arnavutlar'a üçüncü bir din olarak katıldı. 17. yüzyıldan sonra diğer Balkan milletleri gibi Arnavutlar da müslümanlaştılar. Ancak Arnavutlar müslümanlaşınca, Rumlar, Ermeniler, Boşnaklar vb. gibi Türkleşmeyip, Arnavut kültürünü ve soylarını inatla korudular. Osmanlılar'ın Arnavutluk Katolik Kilisesine karşı politika sürdürmelerine karşın, Arnavut Ortodoks Kilisesi herhangi bir baskı görmedi, ayrıca 17. yy.'dan sonra bir kalkınma ve gelişim yaşadı.¹⁷

Orta Arnavutluk bölgesinde oldukça iyi sonuç veren bu İslamlaştırma uygulaması, kuzeyli dağlı kabilelerde aynı sonucu vermemiştir. Bu bölgenin gerek diğer bölge Arnavutlarından gerekse, Osmanlı Devleti'nin doğrudan kontrolünden nispeten bağımsız bir yapıda olması bu bölge halklarının kendi Katolik inançlarını sürdürmelerine olanak vermiştir. İskender sonrası bölgedeki bir başka gelişme ise, bölgeden yabancı ülkelere doğru gerçekleşen nüfus göçüdür.

Bu göçlerin bir kısmı ise dağlık bölgelere çekilme şeklinde gerçekleşmiştir. 16.yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin bölgede doğrudan kontrolünü kurmak amacı ile başlattığı ekonomik ve yönetsel uygulamalarla özellikle, kıyı şeridinde yer alan yerleşim birimlerinin diğer Adriyatik kıyı şehirleri ile olan ticari bağları kesilince, bu yerleşim birimlerinde yaşayan nüfus bölgeyi terk ederek yabancı ülkelere ya da dağlık bölgelere doğru göç etmeye başlamıştır. Ülke dışına olan göçler, dönemin Napoli Krallığı'nın sınırları içinde bulunan Güney İtalya'ya, özellikle de Sicilya ve Kalabriya bölgesine doğru gerçekleşmiştir. Boşalan bu yerleşim birimleri (kasaba ve şehirler) çevre köylerden gelen kırsal kökenli Arnavut nüfusun akınına uğrarken, buraların nüfus yapısı da etnik olarak yoğun bir biçimde Arnavut karakteri kazanmaya başlamıştır.

Osmanlı devletinin 16.yy sonlarından itibaren içine düştüğü mali bunalımın etkileri Arnavutlukta 17.yy. ortalarından itibaren hissedilmeye başlanmış, 1683 Viyana yenilgisinin ardından Osmanlı devletinin askeri ve ekonomik yönden zayıflamaya başlaması ile birlikte bu etkinin yarattığı ekonomik ve toplumsal çözülme sürecinde hızlanmıştır. Art arda gelen askeri yenilgiler neticesinde artık fetihlerin sipahi sınıfı için bir gelir kaynağı olmaktan çıkması tasarruflarındaki tımar arazilerinin miri topraklar haline getirilerek iltizam usulü ile özel kişilere devr edilmesi bu sınıfı ekonomik yönden güvencesiz bir hale sokmuştur. Bunun üzerine tımarlı sipahiler kendilerini ekonomik yönden güvenceye almak için tasarruflarındaki tımarlı araziler üzerinde yer alan çiftlikleri

---

17 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Arnavutluk> (18/08/2008)

köylülerin elinden alarak buraları özel mülkleri haline getirmeye ve bu gelişime bağlı olarak Sultanın savaşa çağrısına uymamaya başlamışlardır.

Toprakları ellerinden alınan reaya köylüler ise bu çiftliklerde çalışan serflere dönüşmüşlerdir. Bu durum bir yandan reaya konumunu kaybeden köylülerin devlet korumasını kaybetmesine, öte yandan da ürün gelirlerinin bazen neredeyse yarısına el koyan sipahilerin ekonomik baskısı altında gittikçe fakirleşmesine neden olmuştur. 17.yy sonlarından itibaren Arnavutlukta ortaya bu yöntemle özel mülk haline getirilmiş çok sayıda çiftlik arazileri çıkmaya başlamıştır. Bu bir anlamda askeri aristokrasinin dışında yeni bir toprak aristokrasinin doğuşunu da başlatmıştır.¹⁸

18.yy a gelindiğinde Anadolu da olduğu gibi Balkanlarda da askeri aristokrasinin aleyhine gelişen bu toprak aristokrasisi içinde yer alan yerel güçlü aileler mülk alanlarını genişletmek suretiyle buldukları kaza ve sancakların yönetimini de ele geçirerek buraları Osmanlı devletinin resmi bir görevlisi olarak değil de kendi aile toprakları gibi bağımsız olarak yönetmeye başlamışlardır. Böylelikle Arnavutluk'un değişik bölgelerinde yerel güçlü aileler tarafından kontrol edilen çok sayıda paşalık yönetimleri ortaya çıkmıştır. Osmanlı idari teşkilatında yer almayan bir yönetsel birim olan ve bağlı oldukları eyalet yönetimlerinden fiili olarak bağlarını koparmış bulunan büyüklü küçüklü paşalık yönetimlerinin başında bulunan yerel toprak aristokrasisi ekonomik ve siyasal güçlerini arttırmak için komşu kasaba ve köylere saldırarak kendi paşalık sınırlarını genişletmeye başlamışlardır.

Bu durum kendi aralarında uzun yıllar sürecektir bir iç çatışmayı da başlatmıştır. 18.yy da tüm Arnavutluk bölgesini büyük bir anarşi ortamına sürükleyen bu yerel çatışmalar gerek Osmanlı merkezi yönetiminin bölgedeki kontrolünü kaybetmiş olması, gerekse bu çatışmaların kökleri çok eskilere kadar giden kabileler arası düşmanlıkları tekrar ortaya çıkarmış olması nedeniyle uzun yıllar devam etmiştir. Ta ki 18.yy.'ın 2. yarısından itibaren kuzey ve güney Arnavutluk bölgelerinde olmak üzere iki büyük paşalık yönetiminin kurulmasına kadar.

18.yy ın 2.yarisına gelindiğinde kuzey Arnavutlukta kurulmuş bulunan irili ufaklı paşalık yönetimleri arasındaki çatışma 1757 yılında İşkodralı Buşhati ailesinin bölgedeki kontrolü ele geçirerek burada kendi yönetimi altında büyük İşkodra paşalığını kurması ile sona ermiş ve 19.yy. başlarına kadar İşkodra paşalığı Buşhati ailesinin kontrolünde olarak ve Osmanlı devletinden yarı bağımsız bir biçimde varlığını korumuştur. Kuzeyde İşkodra

---

18 Bozbora, N , a.g.k., s.122

paşalığının kurulmasından kısa bir süre sonra güney Arnavutlukta da büyük bir paşalık yönetiminin kurulması yolunda ilk hareketler başlamış 1788 yılında Tepedelenli Ali Paşa tarafından güney Arnavutluk bölgesini içine alan büyük Yanya paşalığı kurulmuştur. Bu da tıpkı İşkodra paşalığı gibi 19.y.y. başlarına kadar Osmanlı devletinden yarı bağımsız olarak varlığını sürdürmüştü ancak 19.y.y. ın ilk yarısında değişen iç ve dış koşullar neticesinde varlıklarına Osmanlı devleti tarafından son verilmiştir.

Osmanlı imparatorluğunun Balkanlardaki en geniş sancaklarından birisinin merkezi olan İşkodra sancağı beşi Arnavutlukta diğeri ise Karadağ topraklarında olmak üzere altı kazadan oluşmakta idi. 18.yy. başlarında İşkodra sancağı gittikçe bağımsız bir yönetsel birim olma özelliği kazanmaya başlamıştır. İşkodra sancağına bağlı bulunan Lezha, Podgorica ,Ulgin beyleri İşkodra valiliği ile olan bağlarını fiili olarak art arda kopararak kendi paşalıklarını kurmaya başlamışlardı. Peşinden İşkodra sancağının merkezi olan İşkodra kazası içindedeyerel beyler arasında büyük bir mücadele başlamıştır. Bunlardan Chaoushlyler ve Begollyler olarak bilinen iki büyük aile arasındaki mesele ,kasaba esnafını, çevre dağlıları da içine çeken 20 yıllık uzun bir iç çatışmaya dönüşmüştür. Tahminen 1730 lu yıllar da İşkodralı iki büyük aile arasında başlayan bu mücadele İşkodra bölgesinde büyük bir kargaşa yaratmıştır. İşkodra'nın gerek içine düştüğü bu anarşik durum, gerekse Osmanlı devletinin ortamı yatıştırmak konusundaki acizliği İşkodra'nın bir başka güçlü ailesi olan Buşhatilere kontrolü ele geçirmek için iyi bir fırsat yaratmıştır.

Buşhati ailesinin reisi olan Mehmet Buşhati öncelikli olarak İşkodralı toprak sahibi kesimin desteğini kazanmak üzere faaliyete geçmiş ,ardından kendisini İşkodra'nın güçlü loncalarından birisi olan deri işçileri loncasının başkanı seçtirmek suretiyle arkasına güçlü bir loncanın desteğininide alarak İşkodrayı uzun yıllar anarşi ortamına sürükleyen Begollyler ve Chaoushlyler ailelerini İşkodradan uzaklaştırmıştır. 1757 de İşkodra'nın kontrolü Buşhati ailesinin eline geçmiştir. Mehmet Buşhati'nin bölgedeki anarşiye son veren bu başarısı Sultan tarafından kendisine İşkodra valiliğinin yanı sıra paşa ünvanı verilmek suretiyle ödüllendirilmiştir. 1757 yılında sultanın da onayı ile İşkodra valiliği görevini 16 yıl boyunca sürdüren Mehmet Buşhati paşa göreve geldikten kısa bir süre sonra sancak sınırları içindeki yasal – yönetsel görevlerinin dışına çıkarak yetki alanını genişletmek üzere sancak sınırları dışında kalan bölgeleri askeri güç kullanarak zapt etmeye başlamıştır.¹⁹

---

19 Bozbora, N , a.g.k., s.123

1760 lı yıllarda sultan ile Mehmet Buşhata arasındaki ilişkilerde başlayan gerginlik 1768-1774 Türk-Rus savaşının getirdiği olumsuz koşullar altında da devam etmiş ancak her iki tarafta bu gerginliği açık bir çatışmaya dönüştürmekten kaçınmıştır. Ancak Mehmet Buşhata 1768 ten itibaren kontrolü altına aldığı bölgeyi neredeyse bağımsız olarak yönetmeye başlamıştır. Mehmet Buşhata'nın gücünü kırmak konusunda çekimser kalan Osmanlı devleti 1775 te Mehmet Buşhata'nın ölümünü fırsat bilerek bölgedeki Buşhata egemenliğine son vermek istemiştir. Bu amaçla boşalan İşkodra sancak valiliğine sultanın sadık görevlilerinden birisi olan Köstenceli Mehmet paşa atanmıştır. İstanbul hükümetinin bu girişimi bölgedeki yerel halkın şiddetli tepkisini çekince bu görev kısa süre sonra Mehmet Buşhata'nın küçük oğlu Mahmut Buşhata'ya devr olunmuştur. Böylelikle sultan bölgede olası bir yerel ayaklanmaya meydan vermektan kaçınmıştır.

Kara Mahmut paşa lakabıyla da tanınan Mahmut Buşhata göreve geldikten sonra sultan ile ilişkilerini düzeltmek konusunda hiçbir çaba göstermediği gibi bağımsız bir yönetici gibi hareket ederek paşalığının sınırlarını genişletmek üzere kuzeye doğru harekete geçmiş Kosova'yı ele geçirdikten sonra 1785'te Podgoriça da kuzeyli Arnavut , Karadağlı ve Bosnalılardan oluşan "İllirya konfederasyonunu" kurarak 1786 yılında kendisini İşkodra ve Arnavutluğun yöneticisi ilan etmiştir. Ardından güney Arnavutluğa doğru harekete geçen Mahmut Buşhata'nın bölgedeki gücünü kontrol altına almak amacıyla kendisine sultanın boyunduruğunu kabul etmesine karşılık olarak vezirlik ünvanı teklif edilmişse de Kara Mahmut paşa bu teklifi geri çevirerek bölgedeki bağımsız gücünü sürdürmeyi yeğlemiştir. Bunun üzerine Osmanlı devleti Buşhata ailesine gösterdiği hoşgörü siyasetinden vazgeçerek Buşhata ailesine karşı askeri güç kullanma yoluna giderek Rumeli ve Bosna valilerinin komutası altındaki ordu birliklerini Buşhata ailesine karşı harekete geçirmiştir. 1786 – 1787 yılları arasında Buşhata ailesi ile Osmanlı orduları arasında Kosova da başlayan çatışma Buşhata ailesinin zaferi ile sonuçlanmıştır. Osmanlı devletinin sertleşen tutumu karşısında kendisine dış destek arama yoluna giden Mahmut Buşhata 1788 de Avusturya'nın Osmanlı devletine savaş ilan etmesini fırsat bilerek Viyana ve Petersburg yönetimleriyle bağlantıya geçerek Osmanlı yönetimi ile bağlarını tamamen koparıp, Arnavutluk un bağımsız yöneticisi olma yolunda ilk adımı atmıştır.

Viyana ve Petersburg Türklere karşı savaşması halinde kendisinin Arnavutluk un bağımsız yöneticisi olarak tanınacağı konusunda olumlu yanıt vermişlerdir. Ancak Buşhata'nın bu girişimi yerel feodal beylerin ve İşkodralı dindar Müslüman halkın büyük tepkisini çekmiştir. Gerek kendi yerel halkından gelen bu büyük tepki , gerekse Rusya Avusturya ve daha sonra da Napoli'nin Mahmut Buşhata'ya verdikleri sözden cayarak

Arnavutluk u Napoli'ye bırakma konusunda aralarında anlaşmaya varmış olmaları Mahmut Buşhata'nın sultan ile tekrar iyi ilişkiler kurmasına neden olmuştur.²⁰

1788 de Avusturya ile yaptığı anlaşmayı bozarak İstanbul hükümeti ile uzlaşma yoluna giden Mahmut Buşhata ile İstanbul hükümeti arasında kurulan iyi ilişkiler 3 yıl kadar sürmüş 14 Ağustos 1791 de Avusturya ile Osmanlı devleti arasında barış antlaşmasının imzalanması ile birlikte sona ermiştir. Bu tarihten sonra Mahmut Buşhata yeniden Arnavutluk un bağımsız yöneticisi olma yolundaki eski siyasetine dönerek paşalığının sınırlarını genişletmeye başlamıştır. Mahmut Buşhata'nın bu girişimi Osmanlı devleti ile olan ilişkileri ikinci kere gerginleştirmiştir. Mahmut Buşhata'nın Osmanlı devleti ile bağına koparmak yolundaki bu ikinci girişimi Osmanlı devletini kendisine karşı tekrar silahlı güç kullanma yoluna itmiştir. Bunun yanı sıra İşkodralı dindar Müslüman halk da tekrar Mahmut Buşhata ye karşı ayaklanmıştır. Hatta bu yerel muhalefetin başını da kardeşi İbrahim Buşhata çekmiş İstanbul a giderek ağabeyinin cezalandırılmasını talep etmiştir.

Osmanlı devleti ile Mahmut Buşhata arasında gerginleşen bu ilişkiler 1793 yılında Ebubekir paşa komutasındaki Osmanlı birliklerinin İşkodraya gönderilmesi ile birlikte silahlı bir çatışmaya dönüşmüştür. Bu sırada sultan tarafından İşkodra valiliğine atanan İbrahim Buşhata ağabeyi Mahmut Buşhata'ye karşı Osmanlı orduları içinde yer almıştır. Ancak bu çatışma tıpkı 1787 de olduğu gibi yine Mahmut Buşhata'nın zaferi ile sonuçlanmıştır. Mahmut Buşhata Osmanlı devletine karşı son kez kazanmış olduğu bu zafere rağmen gerek bölge halkından gerekse en yakını olan kardeşi İbrahim Buşhata den gelen tepkileri göz önüne alarak sultan ile tekrar uzlaşma yoluna gitmişse de önüne çıkan ilk fırsatta bu uzlaşmayı bozmuştur. Bu fırsatı 1796 da Fransa ile anlaşmaya varma imkanı bulduğunda yakalamıştır. Fransa hükümeti ile Mahmut Buşhata hem kendileri için hem de ortak düşmanları olan Rusya ve Avusturya için büyük önem taşıyan Karadağ'ı ele geçirmek üzere anlaşmışlardır. Bu anlaşmaya göre Mahmut Buşhata önce Karadağ'ı ele geçirecek, Bosna'ya girecek ve orada Fransız orduları ile birleşerek Slovenya 'ya saldıracaktı. Mahmut Buşhata bu anlaşma uyarınca Karadağa girmişse de Karadağlıların direnişi ile karşılaşınca geri çekilmek zorunda kalmış ve bu esnada öldürülmüştür.

İskenderin ölümünden sonra görülen büyük oluşumlardan biri de Tepedelenli Ali Paşa ayaklanmasıdır. Tepedelenli Ali Paşa, Tepeden kasabasının orta halli bir ayan ailesinden gelmektedir.²¹ Külçe'nin verdiği bir bilgiye göre, kendisi Anadolu Türklerindedir. Dört beş kuşak evvel Kütahya Mevlevihanesi'ne mensup olup, oradan

---

20 Bozbora, N , a.g.k., s.123.

21 Bozbora, N , a.g.k., s.124.

Rumeli bölgesine göç etmiş Nazif isminde bir Mevlevi dervişin sülalesinden gelmiştir. Büyük babası Tepedelen Mütesellimi Muhtar Bey, Damat Ali Paşa'nın sadareti esnasında Korfu seferinde şehit olmuştur. Babası Veli Bey, Tepedelen ayanındandır. Babası Veli Bey'in 1753 yılında kasabadaki bir başka rakip aile tarafından öldürülmesi üzerine, henüz dokuz yaşında iken annesi Hanko ile birlikte Tepedelen kasabasını terk etmek zorunda kalmıştır. Bundan sonraki yaşamının bir kısmını annesi ile birlikte sürgün olarak geçiren Tepedelenli Ali Paşa, 25 yaşlarına geldiğinde annesinin de teşviki ile bölgedeki çete örgütlerine katılarak, kısa sürede güçlü bir silahlı çetenin lideri konumuna gelmiştir.²²

Ali Paşa'nın Yanya Paşalığı'nı oluşturması ile sonuçlanan girişimleri, ilk önce, babasından kalan toprakları ele geçirmek gibi öteden beri içinde beslediği bir arzu olarak başlamış, liderliğinde bulunduğu silahlı eşkıya çetesi ile bu toprakları basarak, Tepedelen'in kontrolünü ele geçirmiştir. Bundan sonraki eylemlerini ise, bölgedeki güçlü beylere karşı ezilen halkın yanında yer alan bir halk lideri görüntüsü altında sürdürmüştür. Özellikle, bu görüntüsü ile, yerel beyler ile başı dertte olan İstanbul Hükümeti'nin takdirini kazanmıştır. Kendisinin bir yerel beyin oğlu olarak dünyaya gelmiş olmakla birlikte bölgedeki silahlı bir çetenin üyesi olarak yetişmiş olması, Ali Paşa'nın bu görüntüsünü daha da inanılır kılmıştır.

Ali Paşa, kontrolü altına aldığı bölge halkının desteğini, gerektiğinde onların vatanperver ya da dinsel duygularını harekete geçirmek sureti ile pekiştirmiştir. Ancak bunu yaparken, harekete salt bir Arnavut hareketi ya da salt bir Müslüman hareketi niteliği vererek, bölgede yaşayan diğer etnik ve dinsel azınlıkları, Ortodoks Yunanlılar ile Ortodoks Arnavutları rahatsız etmekten kaçınmıştır. Halkın yanında yer alan lider görünümünü kullanarak, bölgede yaşayan tüm dinsel ve etnik grupların desteğini kazanmayı kendisi için daha avantajlı görmüştür. Suli Bölgesi adı verilen dağlık kesimde yaşayan Hıristiyan halkın Ali Paşa'ya karşı silahlı direnişinde rol oynayan asıl etken ise, bu bölge halkının Ortodoks olmasından değildir. Asıl etken, bu bölge halkının tıpkı diğer dağlı kabilelerde olduğu gibi, doğuştan savaşçı ve özgür ruhlu olmaları tüm amaçlarının kendi küçük birliklerinin özgürlüğünü korumak, sürdürmek olmasıdır.

Bölgenin etnik ve dinsel yapısındaki bu çeşitliliğe rağmen Ali Paşa'nın gücü, temelde Arnavutlara dayanmakta idi. Emrindeki yönetici kesim ve ordu birlikleri tümüyle Arnavut asıllı kişilerden oluşmakta idi. Bölge Arnavutlarının dinsel açıdan İslam'ın bir

---

22 Külçe, a.g.k., s.158

kolu olan Bektaşı inancına yakın bulunması, Ali Paşa'nın daha çok bu yönde faaliyetlerini yoğunlaştırmasına ve bu tarikatın bölgede yaygınlaşıp, yerleşmesine yol açmıştır. Bu amaçla, bir yandan Bektaşı dervişlerle olan kişisel ilişkilerini geliştirirken, öte yandan da bu dervişler için, bölgede bulunan köylerde tekkeler inşa ettirerek, buralara gönüllü din adamları göndermiştir. Bu nedenle Bektaşiliğin Arnavutluk'ta kök salması, Tepedelenli Ali Paşa zamanına rast gelmektedir. Ancak, bu demek değildir ki Bektaşiliğin Arnavutluk'a girişi, Tepedelenli Ali Paşa eli ile olmuştur. Kendisinin dört kuşak evvel Rumeli'ye göç etmiş, Kütahya Mevlevihanesi'ne mensup bir Mevlevi derviş ailesinden gelmiş olması unutulmamalıdır.²³

Kendisinden önce de bu bölgede var olan Bektaşilik inancı, Yanya Paşalığı döneminde örgütlü bir hale getirilerek, İstanbul yönetimine karşı siyasal bir harekete dönüştürülmek istenmiştir, ya da en azından, öyle bir görüntü verilmek istenmiştir. Zaten bu arada Yeniçeri Ocağı'ndan yetişme bir çok Bektaşı Arnavut'un bulunduğu da dikkate almak gerekir. Tepedelenli Ali Paşa'nın bu konudaki tek rolü, Bektaşilik inancını, kontrolü altında tuttuğu Güney Arnavutluk Bölgesi'nde yayarak, Sünni İslam karakterdeki Osmanlı Devleti'ne karşı kullanacak biçimde örgütlemesi olmuştur. Osmanlı yönetiminden bağımsız ve kendi yönetiminde bir paşalık kurmak arzusunda olan Tepedelenli Ali Paşa, bu amaçla, Güneyli Müslümanlar (Tosklar) arasında Bektaşiliğin propagandasını yaparak, bu tarikatın bölgedeki gücünü artırma yoluna gitmiştir.

Tepedelenli Ali Paşa'nın bu girişimlerine rağmen, genelde tüm dinlere karşın özellikle, bir dinsel doktrin olarak- esnek bir çizgide bulunan Arnavutlarda, Bektaşiliğin Osmanlı Devleti'ne karşı girişilecek, görünüşte dinsel amaçlı, gerçekte ise siyasal amaçlı olan bir mücadeleyi ne kadar destekleyebilecek güçte olduğu ise belirsizdir. Osmanlı Devleti'nin Tepedelenli Ali Paşa'nın silahlı olarak başlattığı bu karşı hareketi, yine silahlı olarak bastırması ve ortadan kaldırmış olması, ne yazık ki, Arnavut Bektaşiliğinin bu yöndeki gelişme aşamasını görmemizi imkansız kılmaktadır.

Ancak Hasluck'un çalışmasına dayanarak, Arnavut Bektaşiliğinin dinsel otorite yönünden zayıf olduğu²⁴ konusunda, bir fikir ileri sürmemiz mümkündür; Arnavutluk'taki mevcut Bektaşı Tekkeleri, belli bir kuruluş planı olmaksızın, genellikle köylerin dışında bulunan sıradan evler biçiminde inşa edilmişlerdir. Üzerlerine herhangi bir ayırıcı işaret ya da sembol konulmamıştır. Evliyaların mezarları ise, ana binadan uzaktadır. Bu evliyaların bir kaçı hariç, fazla bir önemleri yoktur. Yaşayan din adamları çok daha önemli

---

23 Külçe, a.g.k., s.156

24 Bozbora, N , a.g.k., s.73

şahsiyetlerdir.²⁵ Bu nedenle, Arnavutlardaki Bektaşiliği Arnavut karakterine uygun olarak, dinsel otorite yönünden zayıflatılmış, ancak, kendi toplumsal örgütleniş yapısına uydurulmuş bir inanış biçimi olarak değerlendirmek mümkündür. Osmanlı Devleti'nin Bektaşiliğe karşı izlediği esnek politika, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla sona ermiştir. Bektaşiliğin Yeniçeri Ocağı ile olan ilişkisi nedeni ile, bu tarikata karşı alınan sert önlemler, özellikle İstanbul'da çok daha yoğun bir biçimde hissedilmiştir.

Buna karşılık, aynı şey Arnavutluk'ta gerçekleşmediği gibi Arnavut Bektaşiliği de bu gelişmeden pek fazla etkilenmemiştir. Hatta bu bölge, kanun dışı ilan edilen Bektaşilerin sığınak bölgesi olma özelliğini de kazanmıştır. Böylelikle, 1826-27'den 1909'a kadar Sünni-Osmanlı Devleti tarafından baskı altında tutulan Bektaşiliğin, özgür bir biçimde gelişimini sağladığı tek bölge, Arnavutluk olmuştur. Hatta bu gelişimin, 1908 Genç Türk devrimi sırasında bile, Arnavutluk'ta bir Bektaşî Devleti kurma umudunu taşıyacak ölçüde ileri boyutlara vardığı iddia olursa da, bunu kanıtlayacak somut deliller ortaya sürülememektedir. Bu iddia her ne kadar doğruluk taşımış bile olsa, böylesi bir Bektaşî devletinin kurulması girişiminin Güney Arnavutluk Bölgesi ile sınırlı kalacağı şüphesizdir. Çünkü kuzeyde, özellikle Kuzey-Doğu Arnavutluk Bölgesi'nde, böylesi bir gelişime muhalefet edecek ya da, en azından desteklemeyecek bir Sünni Müslüman-Arnavut nüfus da mevcut idi. Çünkü, tüm amacı kişisel gücünü ve kontrol alanını genişletmek olan Tepedelenli Ali Paşa, bunun için mevcut tüm yolları denemiş, tüm araçları kullanmıştır.

Tepedelenli Ali Paşa, Yanya Paşalığı'nın kontrolünü ele geçirdiğinde bölgedeki tımar ve zeamet sistemini tamamıyla ortadan kaldırarak, tüm köyleri mülkiyetinin kendisine ait olduğu çiftlikler haline getirmiştir. Kendisinin dışında oğulları da dahil olmak üzere, çevresindeki hiçbir yönetici asker kesim üyesinin çiftlik sahibi olmasına izin vermemiştir. Bu durum, bir yandan bölgedeki 'feodal' sınıfı ortadan kaldırırken, öte yandan çiftçi köylüler ile Ali Paşa arasında büyük bir uçurum yaratmıştır. Böylece geriye, Ali Paşa ve İstanbul yönetimi adına köylülerden vergi toplama görevini üstlenen askerler ile diğer yönetici kesim kalmakta idi. Bunlar da, Ali Paşa'nın çevresini oluşturan ücretli görevlilerden başkası değildi. Bu durum ise, eski sipahilik sisteminin yerine, mutlak gücün tek bir senyörün elinde toplandığı doğu tipi bir despotik yönetim sistemini getiren Ali Paşa'nın gücünü, dayandığı sosyal temeller açısından oldukça zayıf kılmıştır.

---

25 Bozbora, N , a.g.k., s.73

Yirmi yıl kadar çete liderliği yapan Tepedelenli Ali Paşa, bu süre içinde, bölgedeki rakibi olan köylüler üzerine sürekli baskın ve yağma hareketleri düzenlemiştir. Bu arada bölgedeki güçlü toprak sahibi aileler arasındaki yerel çatışmalara da müdahale ederek Sultan'ın ve halkın dikkatlerini de üzerine çekmiştir.1785 yılında, henüz 41 yaşında iken kendisine Sultan tarafından 'Paşa' unvanı verilmiş, aynı zamanda da Delvina Mutasarrıflığı görevi layık görülmüştür. İstanbul Hükümeti'nin nezdinde kazandığı bu önemli konum, bir yıl sonra, 1786'da kendisine Terhalla Sancak Mutasarrıflığı görevinin verilmesi ile daha da sağlamlaşmış, bu yeni görevi ile Tesalya bölgesindeki düzen ve barışı sağlamak gibi geniş yetkilerle donatılmıştır. Yeni görevinde kısa bir süre içinde gösterdiği başarı üzerine, 1787'de Sultan tarafından Toskeriya ve Tesalya'nın Dervanpaşalığı'na getirilmek sureti ile ödüllendirilmiştir.²⁶

Kısa sürede sultanın takdirini kazanmış olan Tepedelenli Ali Paşa, elde ettiği bu yeni konumu ile yetinmeyerek, gözünü o dönemin Osmanlı Avrupasında ki ticari yönden en gelişkin ve zengin kazası olan Yanya'ya dikmiştir. Sahip olduğu özellikler Yanya'yı o dönemde, diğer bir çok güçlü ailelerin de ilgi odağı haline getirmişti. Öyle ki, buranın kontrolünü ele geçirmek için aralarında şiddetli bir rekabet ve çatışma baş göstermiştir. Yanya'nın kontrolünü ele geçirmek üzere yerel güçlü aileler arasında baş gösteren bu rekabetin yarattığı çatışma ortamı, Ali Paşa için iyi bir fırsat yaratmış, Sultan'a Yanya'lı ahalinin Yanya valisi İzzet Paşa'dan memnuniyetsizliğini gerekçe olarak göstererek, bu anarşi ortamını düzeltmek üzere Yanya Valiliği görevini talep etmiştir. Ancak, Sultan'ın bu konuda herhangi bir girişimde bulunmaması üzerine, Tepedelenli Ali Paşa, emrindeki silahlı gücü ile birlikte 1788'de Yanya'nın kontrolünü ele geçirmiştir. Yanya Valiliği görevinin resmi olarak onaylanmasından kısa bir süre sonra Tepedelenli Ali Paşa, oğlu Veli Paşa'nın da Terhalla Mutasarrıflığı'na tayinini sağlayarak, kısa sürede bölgedeki kontrolü ele geçirmiştir.²⁷

Sultan III.Selim, imparatorluğunun iç düzenini sağlamak üzere harekete geçince, Tepedelenli Ali Paşa eylemlerine kısa bir süre ara vermiştir. Hatta bu dönemde, Sultan'a bağlılığının bir göstergesi olarak, 1793'te İşkodra Paşalığı'na karşı Osmanlı Devleti tarafından başlatılan askeri hareket içinde fiili olarak yer alarak, Sultan'ın sempatisini kazanma yoluna gitmiştir. Mısır'ı Osmanlı Devleti'nin elinden alma hazırlığı içinde olan Napolyon Bonapart, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında huzursuzluk yaratmak üzere 1797'de, İyonya adalarını işgal etmiştir. Bununla da yetinmeyerek, İyonya

---

26 Bozbora, N , a.g.k., s.127

27 Bozbora, N , a.g.k., s.128

adaları ile sınırdaş olan Yanya Paşalığı'nın yöneticisi olan Tepedelenli Ali Paşa ile bağlantıya geçerek, kendisini Osmanlı Devleti'ne karşı bir ayaklanma başlatma konusunda teşvik etmiştir.

Tepedelenli Ali Paşa ile İyonya adalarından dolayı yeni komşusu olan Rusya arasında başlayan gergin ilişkiler, Rusya'nın bölgedeki yerel birtakım yöneticileri ve bunun yanı sıra Suli Dağlık Bölge'sinde yaşayan Ortodoks Arnavut kabileleri, Ali Paşa'ya karşı kışkırtması ile had safhaya varmıştır. 1806'da Rusya ile İyonya adaları yüzünden savaş halinde olan Fransa ile bağlantıya geçerek, destek istemiştir. Napolyon cevaben kendisine, Korfu Adası'nın ele geçirilmesi halinde, buranın kontrolünü kendisine vereceğini taahhüt etmiştir. Tepedelenli Ali Paşa, Fransa'dan aldığı bu olumlu yanıt üzerine Fransa'nın müttefiki olarak İyonya adalarına doğru harekete geçerek, orada Ruslara karşı savaşmıştır. Buna karşılık 1807'de Napolyon'a Korfu adası konusunda verdiği sözü hatırlatan Ali Paşa, cevaben, Korfu ve diğer İyonya adalarının Fransa'nın kontrolü altında kalmasına karar verildiğini öğrenmiştir. Bu durum, Ali Paşa ile Fransa arasında kurulmuş olan ilişkilerin sonunu hazırlamıştır. 1809 yılında Berat'ı ele geçirerek oğlu Muhtar Paşa'yı buranın yönetimine atamış, daha sonra sırasıyla Cameri, Vlore, Delvina ve Gjirokastra gibi önemli yerleşim birimlerini ele geçirerek, kendisine tüm Güney Arnavutluk bölgesini kapsayan geniş bir otorite alanı yaratmıştır.

1815 Viyana Kongresi sonucunda oluşturulan Kutsal İttifak'ın, Avrupa'nın siyasi sınırlarının değiştirilemeyeceği ve bu sınırlar içindeki hiçbir devrimci harekete destek verilmeyeceği konusunda aldığı iki önemli karar, Osmanlı Devleti'ne içeride ve dışarıda rahat bir nefes alma ortamını da yaratmıştır. Tepedelenli Ali Paşa, öncelikli olarak, Kutsal İttifak'ın bir üyesi olmakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğunu yıkmak konusunda izlediği geleneksel politikasından vazgeçmeyeceğine inandığı Rusya'ya başvurmuştur. Bu sırada Rusya'nın Yunan Kurtuluş Hareketi'ni örgütleyen Filiki Eteryaya örgütüne destek veriyor olması da, Tepedelenli Ali Paşayı cesaretlendiren bir başka faktör olmuştur. Ali Paşa'nın başvurduğu bir başka yabancı devlet olan İngiltere ise, kendisine Sultan ile olan ilişkilerini düzeltmesini önermiştir. Bu arada, Ali Paşa'nın bağlantıya geçmiş olduğu Filiki Eteryaya örgütü ise, tam destek sözü vermiştir. Tepedelenli Ali Paşa'nın orduları arasında başlayan çatışma Yunan ayaklanmasına kadar sürmüştür.

Şöyle ki, 1820'li yıllarda Osmanlı orduları Yanya Paşalığı üzerine yürüdüğünde, Ali Paşa'nın buna karşı kullanabileceği yalnızca 40000 silahlı askerinden başka hiçbir desteği olmamıştır. Oysa kuzeyde oluşturulan İşkodra Paşalığı'nın başında bulunan Buşhati ailesi, var olan çiftliklere dokunmadığı gibi, kendisine destek veren herkesi bir

çiftlik ile ödüllendirerek, onları senyörler sınıfına dahil etmiş ve böylelikle kendi çevresinde geniş ve güçlü bir 'feodal' sınıf yaratmıştır. Buşhatiler'in geliştirdiği bu sistem sayesinde İşkodra yönetimi üç kuşak boyunca aynı ailenin kontrolünde kalmıştır.²⁸

Bunun nedeni, Ali Paşa'nın Yunan ayaklanması başlayana kadar mücadeleye devam etme kararında olmasıdır. Ancak 1821'de Yunan ayaklanması başladığında, Osmanlı Devleti, Ali Paşa'nın beklentisinin tersine, askeri birliklerini Yanya'dan çekmemiş, Yunanistan'a yeni ordu birlikleri göndermiştir. Osmanlı Devleti'nin Yanya Paşası Tepedelenli Ali Paşa'ya karşı bir güç dengesi oluşturmak üzere Mustafa Buşhati'ye vermiş olduğu destek, Yanya Paşalığı'nın sona ermesi ile birlikte ortadan kalkmıştır.

Rumlar'ın 12 Şubat 1821'de Mora'da başlayan isyanı devam ediyordu. 28 Mart'ta veziriazamlığa getirilen Benderli Ali Paşa, Halet Efendi'nin bu isyanlara el altından destek verdiğini anlamış, onu idam ettirmek için zaman kaybetmeden girişimlere başlamış olmasına rağmen, bir ay sonra Halet Efendi'nin gayretleriyle azledilmiş, yerine 30 Nisan'da dönmelerden Hacı Salih Paşa tayin edilmişti. Halet Efendi, Kıbrımlı Kâdı Hüseyin Efendinin oğludur. Hâlet Efendi, Şeyhülislâm Şerif Efendinin yanında yetişti. Bir müddet Atâullah Efendinin sonra da rikâb-ı hümâyün reisi Mehmed Râşid Efendinin mühürdâr yamağı oldu. Bir müddet sonra Ohrili Mir-i Mirân Ahmed Paşanın hizmetine girdi. Burada da uzun süre kalamadı. İstanbul'a dönüp Galata Mevlevihânesi şeyhi meşhur şâir Gâlib Dede'nin dergâhına girdi. Babialî kalemlerinden yetişmiş, zeki ve bilgili olduğu için sıvrılmıştır.²⁹ Benderli Ali Paşa'yı Kıbrıs'a sürgün etmişler. Çok geçmeden bu paşanın İstanbul'a getirilerek, Yunan İsyanı'na destek verdiği suçlamasıyla idam edilmesi Babialî'nin en büyük cinayetlerinden biridir.

Halet Efendi, kendi suçunu nasıl Tepedelenli Ali Paşa'nın üzerine yıkmışsa, ikinci kurban olarak Benderli Ali Paşa'yı seçmiş, onu en ağır bir biçimde cezalandırmıştı. Yanı başındaki en büyük düşmana karşı yıllarca gaflet içinde bulunan İkinci Mahmut, bu isyanda önemli rol oynayan patrik ve metropolitleri idam ettirerek cezalandırdı. Mora'da, hatta Yunanistan'da bulunan Türkler ve Osmanlı İmparatorluğu'nda itaatinden şüphe duyulmayan halktan bazı kesimler, Rumlar'ın artan tecavüzlerine karşı silahlandırıldılar.

Düzenli bir donanma ve disipline sahip yeterli bir ordu yoktu. Bu yüzden Mora yarımadasında isyanları bastırılmayan Rumlar, 13 Ocak 1822'de, Epidoros'ta Yunanistan'ı kurma fikrini kamu oyuna açıkladılar. Bütün bunlara rağmen Babialî, halen Tepedelenli Ali Paşa'nın peşindeydi. Oysa Yanya valisinin vatanseverliği, Halet

28 Bozbora, N , a.g.k., s.128

29 http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Sait_Halet_Efendi (21.12.209)

Efendi'nin de hainliği ortaya çıkmıştı. Babıalı gaflet uykusuna devam ediyordu.Halet Efendi, bir yolunu bulup Rumlar'a destek verenin yine Tepedelenli Ali Paşa olduğunu açıkladı. Babıalı'nin devlet adamları da bu yalana anında inandılar. İmparatorluğu yöneten sanki İkinci Mahmut değil, Halet Efendi'ydi. Ne derse bu hainin sözü o anda yerine getiriliyordu. Halet Efendi'ye göre Tepedelenli Ali Paşa'nın hakkından en kısa zaman gelinmeliydi. Babıalı'nin emrini yerine getirmek için görevlendirilen Rum fedaileri 24 Ocak 1822'de bunu başardılar. Tepedelenli Ali Paşa, kurşunlanarak öldürölmüş, 10 Kasım'da sadrazamlığa Deli Abdullah denen Hamdullah Paşa getirilmişti. Azledilen Hacı Salih Paşa, bu azlin Halet Efendi tarafından gerçekleştirildiğini anladığı için ertesi gün İkinci Mahmut'un huzuruna çıkararak, ona bütün bildiklerini söyledi. Hatta Halet Efendi'nin Rumlar'a destek vermesini belgeleriyle birer birer ortaya koyunca sihirli büyüün bir anda çözüldüğünü ve gerçeklerin bir anda kendini gösterdiğini devlet görevlileri de fark ettiler. Halet Efendi, Konya'ya süröldü. İkinci bir fermanla da idam edildi. Kesik başı İstanbul'a getirilerek teşhir edildi. Bu hain devrin uleması tarafından tarikat ehli kabul edildiğinden Yahya Efendi dergahına defnedilmiştir.

19 ncu yüzyılda Osmanlı Devletinde bunalım başladığında,Arnavutluk'ta büyük bir yönetim kargaşası ve ekonomik bunalım görölmeye başlamıştır. Merkezi otoritenin zayıflaması yerel önderleri harekete geçirmiş ve ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. Güneyde Yanya Valisi Ali Paşa, kuzeyde Buşati ailesi tarafından yapılan ayaklanmalar ve direnişler 1831 yılında kırılmış ve Osmanlı egemenliği yeniden sağlanmıştır. Ancak Tanzimat Fermanı doğrultusunda gerçekleştirilen yönetsel ve toplumsal reformların etkisinin sınırlı kalması bağımsızlık düşüncelerini söndürememiřtir³⁰

1878 Berlin Kongresi'nde, Rus Çarlığı'nın Ayastefanos (Yeşilköy)Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nden aldığı birkaç liman da dahil olmak üzere,Arnavutluk'un bazı bölgelerinin Karadağ'a verilmesi kararlaştırılmıştır. Kararlara karşı çıkan Arnavutlar, Osmanlıların da desteğiyle Prizren'de bir ulusal birlik oluşturmuşlardır. 10 Haziran 1878 tarihinde başlayan kongre sonucu oluşturulan Prizren Birliği Arnavutluk'un tek vilayet altında toplanması, diplomatik mücadeleye geçilmesi, bağımsızlık statüsünün hazırlanması konularında çalışma alanları belirlemiştir.

Avrupa Devletlerinin gönderdiği donanma, Arnavutların bağımsızlık için savaştıklarını görerek tutum değiştiren Osmanlıların da desteğiyle, söz konusu limanları Arnavutların elinden alarak Prizren Birliğini dağıtmıştır.

---

30 Peter F.SUGAR **Nationalism In Eastern Europe**, University Of Washington Press, Seattle, 1994..

Prizren Birliğinin dağılmış olmasına rağmen bağımsızlık hareketi başka örgütler tarafından yürütölmüş ve II .nci Meşrutiyet sonrası güç kazanmıştır. 1905 yılı sonlarından itibaren Arnavutlar arasında yeniden canlanmaya başlayan ulusçu faaliyetler büyük bir hızla gelişmiş ve 1907 ortalarında kuzeyli ve güneyli Arnavutlar arasında ortak bir hareket başlatma çabaları, yabancı devletlerin dikkatini çekecek boyutlara ulaşmıştır. İstanbul yönetimi bu ulusçu faaliyetler üzerine,harekete katıldığı sanılan çok sayıda Arnavut'u tutuklamış veya sürgüne göndermiştir.³ Temmuz 1908 tarihinde Resneli Niyazi'nin emrinde çok sayıda taraftarı ile dağa çıkmasının ardından Arnavutluk'ta gelişen olaylar İstanbul'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni ‚Meşrutiyet'in ilanına götürececek hızlı bir süreç sokmuştur.Ayaklanan Arnavutların başlattığı isyan hareketi II. Meşrutiyetin ilanını kolaylaştıran gelişmeler olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından iyi bir biçimde değerlendirilmiştir.

Arnavutluk'un bilge ve aydın kişileri, Osmanlı Devleti'nden bağımsız olma zamanının geldiğine inanmaktadırlar, aksi takdirde düşüşte olan bu devlet, kendisiyle beraber Arnavutluk'u da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakacaktır. Onlara göre en önemli adım Arnavut alfibesini oluşturmak ve yaymaktır.Bu amaç ile yapılan yoğun çalışmalar yanında 1908-1912 yıllarında Arnavutlular, bağımsız olabilmek için çabalarını artırdılar. Ancak aralarında birlik-beraberlik olmadığı için bu bağımsızlık girişimleri başarısızlığa uğradı. En geniş çaplı isyan ise 1911 yılında oldu. Osmanlı yönetimi bu isyanı bastırmak üzere düzenlenen harekâтта Harbiye Nazırı Mahmut şevket Paşa'nın yanında Mustafa Kemal'i görevlendirdi. Daha sonra Mustafa Kemal 15 Ocak 1911'de bu görevden alınarak başka bir yerde tayin edildi. Mustafa Kemal'in buradaki görevi 8 ay kadar sürmüştür.

1912 yılında bağımsızlık harekâtının başarıyla sonuçlanabilmesi için Arnavutluk'ta gereken birlik ve yardım neredeyse sağlanmıştı. Mayıs'ta yeni bir isyan başladı. Bu isyan çok kısa sürede bütün Arnavut bölgelerine yayıldı. Osmanlı Devleti'nin ordusuyla birçok çatışma ve bu devletin yetkilileriyle yapılan birçok görüşmelerin sonunda 28 Kasım 1912 tarihinde Vlora'da bağımsızlık ilan edildi. Bu ilandan sonra yapılan meclis toplantısında meclis başkanı seçilen İsmail Kêmal Bey, yaptığı konuşmada Arnavutluk'un, Osmanlı yönetiminin altındaki geçmişinden bahsetti. Balkanlarda oluşan bu durumda (Balkan Savaşları) Arnavutluk'un tek çaresinin bağımsızlığını ilan etmek olduğunu vurguladı. Yeni hükümetin kurulması ile başlayan gösteriler ve silahlı mücadeleler sonucu antlaşma

yapmak zorunda kalan İtalya'nın çekilmesi ile 1913 Londra Konferansı'nda tespit edilen Arnavutluk'un sınırları Paris Barış Konferansı'nda tanınmıştır.³¹

Arnavutların çoğunluğunun yaşadığı Kosova bölgesi Sırbistan'a bırakılmış ve Arnavutluk'un ilk hükümet başkanı İsmail Kemal Vlora olmuştur.³²

30 Mayıs 1913 tarihinde yapılan Londra Konferansı'nda Osmanlı Devleti Arnavutluk üzerindeki bütün haklarından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Arnavutluk-Yunanistan sınırının da Londra Konferansı ile oluşturulan uluslararası komisyon tarafından belirlenmesinden sonra, Avrupa Devletleri 29 Temmuz 1913 tarihinde Arnavutluk'un tarafsız, kalıtsal, egemen ve büyük güçlerin garantisi altında bir bağımsız prenslik olarak kalmasına karar vermişlerdir.

Avrupa Devletlerinin İsmail Kemal Vlora'nın yerine yeni Arnavutluk Devleti'nin başına getirdikleri Avusturyalı Prens Wilhelm Von Wied'in ülkeye gelmesinden sonra, başbakan Turhan Paşa'nın 1913'te kurduğu yeni hükümet ülkede otorite tesis etmeye çalışmıştır. Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'u özerk Kuzey Epir bölgesi olarak ilan etmesi, Karadağ'ın İşkodra'yı işgal etmesi ve orta Arnavutluk'taki köylü ayaklanması, Turhan Paşa'nın çabalarını boşa çıkarmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde tam bir kargaşanın hâkim olduğu ülke, savaşan tarafların işgaline uğramış ve tarafsız kalacağını ilan etmiş olmasına rağmen bir savaş alanı haline gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde bağımsızlığının henüz birinci yılında olan Arnavutluk, İtalya, Yunanistan ve Sırbistan tarafından paylaşılarak işgal edilmesi ile ülke tarihinde stratejik konumdan dolayı yüzyıllardır meydana gelen karışıklıklar ve sorunlar ile yine karşı karşıya kalmıştır. Bir türlü yerine oturamayan ve Osmanlı koruyucu şemsiyesinden de mahrum kalan Arnavutluk için paylaşılmak kaçınılmaz olmuştur.³³ Arnavutluk'un Osmanlı imparatorluğundan bağımsız olması iki ülke arasında asırlarca süren ilişkilerin kopması anlamına gelmiyordu. Ama 1914 yılında 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Osmanlı Devleti Arnavutluk 'la çok fazla alakadar olamamaktaydı.

İtalya, Yunanistan ve Sırbistan arasında yapılan antlaşma ile paylaşılan Arnavutluk, 1920 yılına kadar bu üç ülke içinden özellikle İtalya tarafından işgal edilmiştir. Antlaşma ile Arnavutluk'un kuzeyini Karadağ ve Sırbistan, güneyini Yunanistan, kalan topraklarını ise İtalya'nın alması kararlaştırılmıştır. Bu paylaşımın nirengi noktasında bulunan İtalya,

---

31 D.Coşkun, B., "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da Arnavut Sorunu", Balkan Diplomasisi, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.69.

32 www.albanian.com/main/history (17.04.2006).

33 Bilal N.ŞİMŞİR, **Türkiye-Arnavutluk İlişkileri**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.17.

Adriyatik'in karşı kıyısında güçlü bir devletin varlığını engelleme düşüncesi ile hareket etmiş ve hem anlaşmaya beraber imza attığı Yunanistan'ın Kuzey Epir ve Trakya'daki haklarını da desteklemiş hem de Arnavut halkını Yunanistan'a karşı silahlı ve siyasal mücadeleye yöneltmiştir.

1919 yılı Aralık ayında, Arnavutluk'un liman kentlerinden biri olan Durres'te düzenlenen kongre ile Turhan Paşa başkanlığında yasama yetkisini de elinde bulunduran Hükümet kurulmuştur. Yeni Hükümet Arnavutluk'un toprak bütünlüğünü sağlamak amacıyla 18 Ocak 1919 tarihinde çalışmalarına başlayan Paris Barış Konferansı'na bir heyet göndermiştir. Ocak 1920'de Lushaje'de yapılan İkinci Kongre ile hem Arnavutluk toprak bütünlüğünün korunması, hem de ülkedeki İtalyan işgalinin sona erdirilmesi kararı alınmış, Süleyman Delvina başkanlığında yeni bir hükümet oluşturulmuş ve Başkent olarak Tiran belirlenmiştir.

Savaş sırasında ülkenin kuzeyini işgal eden General Ferrero yönetimindeki İtalyan birlikleri, ancak 1920'de ülkeyi boşaltmışlardır. Yeni hükümetin kurulması ile başlayan gösteriler ve silahlı mücadeleler sonucu antlaşma yapmak zorunda kalan İtalya'nın çekilmesi ile 1913 Londra Konferansı'nda tespit edilen Arnavutluk'un sınırları Paris Barış Konferansı'nda tanınmıştır. Olumlu siyasi gelişmeler sonucu Arnavutluk, Aralık 1920'de de Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmiştir.

Bağımsızlığını ikinci kez dünya'ya onaylatan Arnavutluk, dış barışı sağlamış olmasına rağmen ülke içinde siyasal istikrarı tam olarak oluşturamamıştır. 1921 yılının Nisan ve Aralık ayları arasında beş kez hükümetin değiştiği Arnavutluk'ta Ahmet Zogu Aralık 1922'de Başbakan ve İçişleri Bakanı olmuştur. Türkiye ile Arnavutluk'un diplomatik düzeydeki ilişkileri bu dönemde 1923 yılında başlamıştır. 1922-1924 yılları arasında sadece ülkenin azınlıkta bulunan gerici kesiminin desteği arkasında olan Zogu'ya karşı demokrasi yanlısı liberal aydınların demokratik bir rejim oluşturmak için gösterdikleri çabalar sonuçsuz kalmıştır.

Haziran 1924'de demokratların çıkardığı bir ayaklanma ile ülkeyi terk etmek zorunda kalan Başbakan Ahmet Zogu, tutucu toprak sahiplerinin ve Yugoslavya'nın desteğiyle altı ay sonra geri dönerek, bu dönemde kurulan F.S.Noli liderliğindeki hükümeti de devirerek dikta rejimi kurmuştur. 1925 yılında kurulan hükümet ve Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile Zogu Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir.

Yeni anayasa Cumhurbaşkanı'na tanıdığı koşulsuz veto yetkisi, seçim çağrısı ve anayasada değişiklik yapma hakları ile öncelikle muhalefet ile mücadele eden ve 1925-

1928 yılları arasındaki dönemi, 1928-1939 yılları arasındaki dönemin Diktatörlük Dönemi olarak anılmasını sağlayacak hazırlıkları yapmak için harcamıştır.

Cumhurbaşkanı Zogu, muhalefeti etkisiz hale getirdikten sonra İtalya ile olan ikili ilişkileri geliştirecek adımlar atmıştır. 1926 yılında imzalanan Dostluk ve Güvenlik Antlaşması ile İtalya'ya Arnavutluk'taki mevcut statükonun korunması için hak ve yükümlülükler veren, ekonomik ve siyasal açıdan bağımlı hale getiren Zogu, İtalya'dan aldığı güç ile 01 Eylül 1928 tarihinde taç giyerek kendisini kral ilan etmiştir. 1923 yılında iyi niyetler ile başlayan Türkiye-Arnavutluk ilişkileri Arnavutluk'taki bu rejim değişikliğinden sonra bozulmuştur.

İtalya'ya bağımlı olarak krallığını ilan eden Zogu (Kral Zogu I) dönemini, bozuk ekonomik durum, sefalet ve köylüler ile liberal aydınların hoşnutsuzluğu etkilemiştir.

Ülkede demokratların yaptığı ayaklanmaları bastıran Zogu, baskıyı arttırmış olmasına rağmen İtalyan faşizmini izlememiştir. Eğitim ve kültür alanlarında katı bir ideolojik uygulamaya gidilmemiştir. Batıya üniversite eğitimi için gönderilen yüzlerce genç kadın ve erkek dönüşlerinde ülkede yeni ve modern bir kamu yönetiminin oluşturulmasında rol oynadıkları gibi, sosyalist düşüncenin yaygınlaşmasına da katkıda bulunmuşlardır. Hükümet otoritesinin tüm ülkede geçerli kılınmasıyla Arnavutluk'ta ilk kez gerçek anlamda ulusal birlik sağlanmıştır. 1931 yılından itibaren Arnavutluk'taki olumlu yapının da etkisiyle, 1928 yılında bozulan Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinde Mustafa Kemal ATATÜRK'ün girişimleri ile yeniden dostluk dönemi başlamıştır.

İtalya'ya ihtiyacının kalmadığını düşünen Kral, 1934 yılında Yugoslavya ile bir ticaret antlaşması imzalayarak İtalya'ya sırt çevirmiştir. Aynı yıl Balkan Konferansı'na da katılan Arnavutluk, Bulgaristan ile birlikte özellikle azınlık meselelerinin tartışılmasını istese de Türkiye, Yugoslavya ve Romanya buna engel olmuştur. Ekonomik krizler ve yeni oluşumlar ülkelerin azınlık meselelerini gündemlerine almalarını engellemiştir.

Avrupa'nın büyük bir bölümünde olduğu gibi Balkanlarda da 1930'ların ortalarına kadar Birinci dünya savaşı bitiminde oluşturulan Versay sisteminden geriye pek bir iz kalmamıştı. Milletler cemiyeti ve ortak güvenlik sistemi yıkılmak üzereydi. Ekonomik bunalımın sebep olduğu yıkım ve bunun toplumsal sonuçları merkezi idareyi hızla güçlendiriyor ; iç cephelerde otoriterlik acımasızca ilerliyordu. 1939'a gelindiğinde siyasi güç merkezi idarenin elinde bulunuyor ve siyasi etkinlik gücün kabul ettiği ölçülerle sınırlı kalıyordu. Ekonomik bunalıma ve etkilerine karşı verilen savaş , merkezi otoriteye benzeri görülmemiş oranda ekonomik ve toplumsal yetki veriyordu.

İkinci dünya savaşı Balkanlarda bu süreci hızlandırdı. Nazi Almanya'sı ve faşist İtalya tarafından işgal edilmek ve onlarla ortaklık kurmak siyasi ve diğer özgürlükleri daha da sınırladığı gibi merkezi idare oluşumunu da güçlendirdi. Bu yıllar süresince siyasi solun etkisi tamamen yok edildi. Savaş sona erdiğinden Yunanistan haricindeki tüm Balkan ülkelerinde daha önce baskın olan siyasi sağ da tasfiye edildi. Örgütlenmiş siyasi güç olarak elde kalmış tek şey , anti faşist direnişte yer alan veya kurtarıcı kızıl orduya tutunarak yaşamış gruplardı. Kızıl orduya tutunarak varlığını koruyan grubun tamamı neredeyse komünistlerden oluşmaktaydı ve antifaşist direnişçiler de onların fazlasıyla etkisi altındaydı.

Eylül 1939 da Almanya'nın Polonya'ya saldırmasından önce bir Balkan devleti olan Arnavutluk, 1939 ' un kutsal cumasında İtalyan askerlerinin saldırısına uğrayınca Mihver'e teslim olmuştu ve Arnavutluk için işgal yılları da başlamıştır. Sahip olduğu stratejik konumundan dolayı tarihi süreç içinde komşu ülkeler tarafından birçok kez işgal edilen ülke 1934 yılında yaptığı hatanın (Yugoslavya ile imzalanan Ticaret Antlaşması) sonucunu İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile almıştır. Bu tarihte İtalyan lider Mussolini İtalya ile Arnavutluk arasında bir gümrük birliği oluşturulması ve Arnavutluk sınırları içinde bir İtalyan Garnizonu oluşturulması yolunda ultiatom vermiştir. Ültimatomen Arnavutluk tarafından reddedilmesi Zogu döneminin de sonu olmuştur. 1936 yılında Habeşistan'ı işgal eden ve Milletler Cemiyeti'nin ağır eleştirisini alan Mussolini , Almanya'nın da desteğini alarak kara, deniz ve hava birliklerinden oluşan 100.000 kişilik bir ordu ile 1939 yılında Arnavutluk'u işgal etmiştir. Uzun yıllar İtalya'nın etkisinde kalan

Arnavutluk'un işgali İtalya için kolay olmuştur. Arnavutluk'un bağımsızlığının sona ermesi ile Türkiye-Arnavutluk ilişkileri diplomatik düzeyde 1959 yılına kadar kesintiye uğramıştır.³⁴ Arnavutluk'un bütün diplomatik ve konsolosluk hizmetleri, 03 Haziran 1939 tarihinde Roma'da Arnavutluk ve İtalya arasında yapılan antlaşma gereği İtalya tarafından yürütüleceğinden, Tiran'daki Türk Elçiliği kapanmıştır. Arnavutluk artık İtalya'nın bir eyaleti olmuştur. Ülkesinden kaçarak önce Yunanistan'a sığınan Zogu ise 1939 yılı Mayıs ayında Türkiye'ye gelmiştir.

İşgal altındaki Arnavutluktan yönetilen İtalyan askerleri 1940 Ekiminde Yunanistan'a saldırdığında savaş Balkanlarda yeniden başlamıştı. Savaş sırasında Yunanistan, Arnavutluk ve Yugoslavya da güçlü direniş grupları oluştu ancak farklı gruplar arasında süren şiddetli rekabet, sık sık çatışmalara neden oldu.1944 yılının yazına

---

34 N.Şimşir, B., Türkiye-Arnavutluk İlişkileri, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.27.

gelindiğinde Almanya'nın yenilmeye mahkûm olduğu ve kısa süre içerisinde Balkanlardan çıkmaya zorlanacağı belli olmuştu.

Savaş sona erdiğinde ekonomik ve toplumsal yenileme için etkili programlar planlayıp uygulayacak diri ve eşgüdümlü bir güce ihtiyaç duyulduğu konusunda yaygın bir inanış vardı. Ekonomik gelecek sosyalizmin elindeydi; çünkü 1950'ler ve 1960'larda hiç kimse batıdaki tüketici kapitalizminin başarıya ulaşacağını düşünmezdi. Siyasi gelecek açısından da aynı düşünce geçerliydi. Sağ saldırgan faşizm ile ortaklık kurarak, liberalizm de ona ödün vererek itibarını kaybetmişti. Solun ise önü açıktı. Baskın güç; ezici kimlik ve katı disiplinli ,aynı zamanda sarsılmaz azimleriyle komünistlerdi. 1941-1945 yılları arasında Balkanlar ve diğer bölgeler belkide 17.y.y deki 30 yıl savaşlarından sonra görülmemiş bir vahşete sahne olmuştu. 1930'lardaki baskıcı yönetimler ve 2.dünya savaşının vahşeti Balkanların kaderini şekillendirmede önemli rol oynamışlardı.

1.2 II. Dünya Savaşı Sonrası Arnavutluk

İzleyen beş yıllık sürede Yunanistan hariç tüm Balkanlarda komünizm hâkim oldu. Yugoslavya dışında tüm komünist ülkeler Sovyet hâkimiyeti altına girdi. Sovyetler Birliği tüm ülkelerdeki komünist partilere maddi destek değilse de çoğu kez ilham ve cesaret verdi. Şubat 1947'de Romanya ve Bulgaristan ile barış anlaşmaları imzalandıktan sonra müttefik kontrol komisyonları dağıtıldı.

Bu sırada Sovyetler ve batı arasındaki uçurum giderek derinleşiyordu, ertesi ay ortaya çıkan Truman doktrininin amacı Yunanistan'ı komünizmden ve Sovyet hâkimiyetinden korumak olarak açıklanıyordu. Eylül 1947 ' de Arnavutluk'un dahil olmadığı; ancak içlerinde Fransa ve İtalya'nın da bulunduğu iktidardaki tüm komünist partiler Polonya'nın Szklarska Poreba kentinde Komünist İstihbarat Bürosu'nu (Cominform) kurmak için bir araya geldi. Cominform'un görevi, güç kazanmak için komünist politikaları keskinleştirmek ve sosyalist bir sistem yaratmaktı. Ayrıca Cominform, Sovyetlerin küçük partiler üzerinden denetimini arttırmak amacı da taşıyordu. Bu gerçek 1948'de Sovyetler ve Yugoslavya arasındaki ortaklık sona erince daha da belirgin bir hale geldi. Bir sonraki yıl NATO'nun da kurulmasıyla Soğuk Savaş olarak adlandırılan dönemin tarafları belirlenmiş oldu. Stalin'in batıyı Yunanistan konusunda tahrik etmemekteki kararlılığı, 1948 yılında SSCB ile Yugoslavya arasındaki kopuşa yardımcı olan bir unsurdu , bu kopuş tüm komünist devletlerin iç politikalarında derin yansımalar bulacaktı; çünkü bu , Yunanistan'ın diğer Balkan devletlerinden ayrılmasından

sonra, 1960'ların sonuna gelindiğinde her Balkan devletinin dış politikada ayrı bir duruş sergilemesi anlamına gelecek bir mozaik sürecinin ilk örneği idi.³⁵

1948 yılında Sovyetler Birliği ile Yugoslavya arasındaki ilişkilerin bozulmasına kadar geçen üç yıllık dönemin başlarında Arnavutluk'un dış yardım ihtiyacı Yugoslavya tarafından karşılanmıştır. Arnavutluk'u ekonomik olarak kendisine bağlayan Yugoslavya'nın Arnavutluk üzerindeki etkisini arttırma faaliyetleri sonucu Enver Hoca Yugoslavya kontrolünü sınırlamak için bazı girişimlerde bulunmuştur.³⁶

Sovyet- Yugoslav kopuşundan önce Yunanistan dışındaki Balkan devletleri Sovyetler Birliğine bağlı birer komünist eyalet olacakmış gibi görünüyordu. Bir devletin komünist yönetime doğru ilerlemesi sırasında yerli partinin oynadığı rol, büyük ölçüde o devletin yakın geçmişte yaşadıklarına bağlıdır. Savaş sırasında güçlü direniş hareketlerinin olduğu Arnavutluk, Yugoslavya ve Yunanistan da ki yerel komünist partiler güçlü iken, direniş çabaları işgal altındaki ülkeler ile karşılaştırılmayacak düzeyde olan Bulgar komünistleri güçlerini , uzun süredir faaliyet göstermeleri ve örgütlü olmalarından alıyordu. Komünistler siyasi mücadelelerini, solcu ve anti-faşist güçlerin gevşek koalisyonları arasında sayabileceğimiz Ulusal Cephe veya Halk Cepheleri yoluyla sürdürüyordu. Cepheler savaştan hemen sonra, çılgın ve vahşi bir saldırıyla sağcı ve hatta merkez muhalifleri ortadan kaldırdı.

Komünistler, batıyla ilişkisi olan tüm kişi ve örgütler üzerinde baskı kurarak onları etkisiz kıldı ve muhalefet için zemin oluşturabilecek tüm kamu kurumlarını ve sosyal grupları zayıflattı. Bu kamu kurumlarından en önemlisi Katolik kilisesi idi. Komünistlerin top yekûn otoriteye doğru ilerleyişleri hızlandıkça, Sovyet olmayan dış bağlantılara karşı şüpheleri paranoyaklık derecesine vardı. Böylesi bir atmosferde batı kültürü ile bağlantılar da kaçınılmaz olarak azaldı. Batı filmleri, oyunları ve kitapları, Sovyet benzerlerinden çok daha az bulunuyor ve Balkanların komünist kurumları ile batının bilim kurumları ve akademik yapıları arasında zaten zayıf olan bağlar kopma noktasına geliyordu. Komünistlerin siyasi denetiminin tam olarak kabullenilmesinden sonra, orduda, poliste, eğitimde, sendika örgütlenmesinde ve sosyal hayatın neredeyse her yerinde Sovyet modeli taklit edildi.

---

35 J.Crampton, R., İkinci Dünya Savaşından Sonra Balkanlar(çev.E. KURT), İstanbul, 2007, s.5.

36 Yılmaz, M., Türk Dış Politikasında Arnavutluk, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.7.

Savaş öncesi Balkan devletlerinde toplumsal ve siyasi sistemin başında Kral bulunuyordu. Krallar komünistlerin önünde çok büyük bir sorun olmadı. Arnavutluk, Yunanistan ve Yugoslavya'nın kralları kendi rızaları ile gitti ve dönüşleri kolayca engellenebildi. Monarşi ile yakından ilgili olan bir kurum da orduydü. Mihver devletlerine yenilen ülkelerdeki eski ordular saygınlıklarını kaybetmiş ve dağıtılmıştı. Ordunun imajı, savaşın son aşamalarında Almanlara karşı savaşa gönderilerek, tamamen olmasa da büyük ölçüde yenilendi. Savaş sonrası siyasi yapılanmada yerel polis güçleri büyük öneme sahipti.

Komünistlerin iktidarı ele geçirdiği tüm ülkelerde eski polis güçlerinin tamamı dağıtıldı ve yerine halk milisleri olarak bilinen yeni güçler oluşturuldu. Halk milislerine ek olarak eylemci veya şüpheli tüm siyasi muhalifleri hızlı bir şekilde cezalandıran halk mahkemeleri kuruldu. Basın denetlendi, matbaa birlikleri komünist karşıtı makaleleri basmayı reddetti, gazete sahibi ve editörlerinden sokaktaki gazete satan çocuğa kadar , yayın kuruluşlarından çalışan herkese karşı bir yıldırma politikası güdüldü. Bu yolla basının komünist taktikler hakkında yorum yapması engellendi. Komünistlerin toplumsal rakiplerinden olan toprak aristokrasisini zayıflatmak ise oldukça kolay oldu;çünkü bu grup toprağın yeniden dağıtıldığı savaş arası dönemde, Balkan siyasi hayatında çok önemli bir yere sahip değildi. Orta sınıf ise batı veya orta Avrupa da ki eşdeğerlerinden çok daha zayıftı. Orta ve doğu Avrupa da ki benzerleri gibi Balkanların büyük bölümünde de şehirli burjuvalar ve devlet görevlileri çoğunlukla köylülerden farklı etnik kökenlere sahipti.³⁷

Balkanların şehirli topluluklarındaki yerleşik burjuva unsurları oluşturan Yahudi ve Alman nüfusu; savaş sırasında Yahudilerin katliama uğraması, savaş sonrasında da Almanların kaçışıyla zorunlu olarak zayıfladı. Savaşın neden olduğu konut eksikliği yüzünden yaşam alanı kısıtlandı; değerli kitap veya resim koleksiyonlarının korunması ve eski yaşamda çok önemli bir yere sahip olan hizmetkârların elde tutulmasının imkânsız hale gelmesiyle, kısıtlamaların sebebi ne olursa olsun, orta sınıf hayatı iflah olmaz bir şekilde değişti. Varlık vergisine tabi tutulmaları orta sınıfa inen ağır darbelerden bir diğeri oldu. Özellikle nakit olarak biriktirilmiş servetleri savaş sonrası enflasyon yüzünden değer kaybetti. Enflasyon, yatırım gelirlerine bağımlı olan eğitim ve hayır kurumlarını da zayıflattı. Birçok özel okul, hastane ve klinik, komünistlerin yıkmasına fırsat kalmadan çok önce ortadan kalktı. Enflasyona rağmen varlığını sürdürebilen birikimler ise vergilendirmeye ve hükümetin bankacılık ve para politikalarına karşı savunmasızdı.

---

37 Crampton, a.g.k., s.7.

Ticaret veya sanayi burjuvazisi kadar, genelde sol eğilimli olmalarına rağmen aydınlar da bu politikaların kurbanı oldu. Almanlar, işgal altındaki veya müttefiklerin kontrolündeki bölgelerde sanayiye egemenliklerinde tutukları için , Sovyetler Birliği tüm yerel sanayiye el koymaya hakkı olduğuna inanıyordu. Sanayiye dayalı veya ticari varlığın kolektif yada özel ellerde bulunduğu durumlarda, kullanım hakkı büyük ölçüde kısıtlandı. Yine özel girişimlerin sınırlarının daraltılmasında mali politikalar önemli bir rol oynuyordu, ekonominin devlet tarafından yönetilmesi önemli idi .

Ekonomide ki devlet eli , başta bir veya iki yıllık sonradan klasik Stalinci beş yıllık planlar biçiminde ortaya çıkıyordu. Ekonominin devlet tarafından yönetilmesi kesinlikle yeni bir olgu değildi ve savaşın neden olduğu yıkım ve değişim bunun için sağlam bir gerekçeydi. Zamanla yalnızca devlet denetiminin değil devlet mülkiyetinin de yaygınlaştırılmasını sağladı. İkinci dünya savaşının sonunda Balkan ülkeleri hala köylü toplumlardı ve küçük mülk sahipleri çoğunlukta idi. Köylüler bağımsız, kendisini toprağına adanmış ve sınıfını yeren veya dinini kötüleyen bir siyasi ideolojiye karşı şüphe duyacak yapıdaydı. Ayrıca , bir çok ülkedeki köylülerin arkasında , her zaman bütünlük içinde olmasalar bile, iyi örgütlenmiş ve Sovyet modelindeki kolektifleştirme fikrine yoğun biçimde karşı çıkan köylü partilerinin desteğı bulunmaktaydı. Köylü partilerin içindeki sol gruplar eğitildi, koalisyon için ayartıldı ve sonra koalisyon içinde akılları çelindi.

Kolektifleştirmeden fazla bahsedilmedi ve asla komünistlerin politik bir hedefi olarak gösterilmedi, tam tersine ilk zamanlarda bazı bölgelerde yapılan toprak dağıtımı küçük mülk sahibini destekler nitelikteydi ve komünistler ,yeniden dağıtım planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde köylüler ve diğerleri ile birlikte aktif bir rol oynadı. Toprak dağıtımının siyasi olduğu kadar sosyal anlamları da vardı. Kolektifleştirmenin ani sonucu olarak, topraksız kalan köylüler yerleşim yerlerinden oldu; fakat Balkanların savaşta zarar gören şehirleri, alt yapısı ve tarımı, yerinden edilmiş nüfusu emebilecek güçte değildi. Ayrıca, gıda ihtiyacı şiddetliydi ve tarımın yeniden işlenmesini sağlamanın en hızlı yolu toprağı sahiplerinin elinde tutmaktı. Harap olmuş ve açlık çeken Avrupa'nın mali gücü, toplumun yeniden yapılandırılması gibi iyimser deneylere yetebilecek durumda değildi.³⁸

Son sosyal grup olan proletarya, komünistler için hiç bir şekilde tehdit unsuru olmadı, Balkanlardaki işçi sınıfı küçüktü zaman zaman güç gösterisinde bulunarak

---

38 Crampton, a.g.k., s.8.

yaptıkları grevler, çoğunlukla kısa süreli oldu. Sendikalar çok güçlü değildi ve kırsal sorunlar kadar şehir merkezlerinin sorunlarına da yoğunlaşmışlardı. Siyasi bakımdan çok az sosyalist hareketin gerçek bir gücü vardı; genelde aydınların gölgesinde kalıyor , bazı durumlarda Avrupa Marksizmi ile Rus Treslav halkçılığının sentezini yapamamaktan dolayı başarısız oluyor ve çoğu olayda uyumsuz hareket ettikleri için zayıf düşüyorlardı. Şehir ve kasabaların yeniden inşa edilmesi, alt yapının onarılması ve toprağın savaş enkazlarından temizlenmesi gereken ülkelerde asıl önemli olan çalışkanlık ve disiplin idi. Bu özelliklere sahip olanlar önemli bir saygınlık elde ediyordu.

Komünistlerin en iyi örgütlenmiş, disiplinli ve çalışkan yerel siyasi güç olduğu bir çok durumda yeniden inşa sürecinde en fazla saygınlık kazanan da onlar oldu. Bu şekilde kazanılan saygınlık, savaş sonrası yıllarda komünist parti üye sayısının hızla artmasının nedenlerinden biri idi. Bir diğer sebep ise kariyecilikti Balkan halklarının partiye bağlılık ve toplumsal güç konusunda fazla ders ihtiyacı yoktu; kayırmacılık bölgede nerede ise 19.y.y. nin son çeyreğinden beri büyümekte idi. Yunanistan da dahil olmak üzere tüm devletlerde , sosyal ilerleme ve kişisel güvenlik için siyasi saygınlık şarttı.

Siyasi sistemin yeniden inşası 1940'ların sonuna gelindiğinde tamamlandı. Komünist olmayan sol güçlerin yok edilmesi veya güçsüzleşmesi çoğu zaman bu odakların komünistlerle birleşmesi biçiminde gerçekleşti. Sonuçta ortaya, çoğu zaman komünist parti olarak adlandırılmayan ama her zaman komünistlerin hakimiyetinde olan ve Marksizm-Leninizm 'i egemen ideolojisi olarak kabul ettiğini açıkça belirten bir örgüt çıktı. Adının önemi olmayan bu iktidar partisine devlet ve toplum üzerinde öncü rol yükleyen yasalar tasdik edildi. Bu yasalar, devralma sürecinin sonunda Sovyet tipi anayasaları benimseyen tüm komünist devletlerde geçerli oldu. İktidardaki yerini sağlamlaştıran parti artık toplumsal devrimi yukarıdan dayatarak baskısını devam edecekti.

Enver hoca liderliğindeki AKP (Arnavutluk Komünist Partisi) , kasım 1941 de kuruldu. ³⁹AKP kongresi 8 Kasım 1941'de Tiran'da çalışmalarına başladı ve bazı kesintilerle üç gün devam etti. Alınan kararlarla partiyi güçlendirecek, kitlelerle bağlar kuracak ve bu bağları sağlamlaştıracak, kitleleri ulusal kurtuluş mücadelesine kazanacak görevler tespit edildi. Arnavutluk komünist gruplar konferansı 8-14 kasım tarihleri arasında gizlilik şartlarında yapıldı. Birinci günden itibaren bu konferansta grupların birleştirilmesi ve AKP'nin kurulması konusunda tarihsel kararlar alındı. ⁴⁰

---

39 Crampton, a.g.k., s.38.

40 Hoca, E., Seçme Eserler birinci cilt birinci kitap(çev. A.Polat), İstanbul, 1978, s.385.

İdeolojik, taktik ve örgütlenme sorunları konusundaki tartışma sırasında grupların temsilcileri arasındaki görüş ayrılıkları bütünüyle ortaya çıktı. Özellikle, Enver Hoca Anti-Marksist ve tasfiyeci tezlere karşı durdu. Komünist harekette ortaya çıkan bölünmeler ve zayıflıklardan sonra 1940'ta "gençler" grubu kuruldu. Başlangıçta komünist KORÇA grubunun bir fraksiyonu, daha sonrada başlı başına ayrı bir grup olarak hareket etti. Bu grubun başında belli Trockist ve Anarşist görüşleri olan unsurlar vardı. Burjuva ve küçük burjuva kökenli aydın unsurlarla bu grup saflarını genişletti. Grubun önderliği Anti-Marksist, ideolojik ve politik bir platforma kaydı. Bu grup Arnavutlukta proletaryanın bulunmadığını, sınıf mücadelesinin olmadığını ve bu nedenle bir komünist partisinin kurulamayacağı görüşündeydi. Onlara göre faşist iktidar yararlıydı.⁴¹

Anastas Lula gençler grubunun eski bir önderidir. Kasım 1941 de AKP'nin kurulmasını engellemeye çalıştı. Parti kurulduktan sonra AKP'ye karşı bütün güçleriyle mücadele ettiler. Haziran 1942'de Trockist fraksiyonu dağıldı ve bunun şefleri de partiden ihraç edildi. Partiye göre ihanetlerinden dolayı halk düşmanı ilan edildiler. 1936'da kurulmuş olan Trockist grubu bütünüyle dağıldı.⁴²

Tiran yakınlarında 1942 tarihinde Peza da bir konferans yapıldı. Konferansın düzenleyicisi AKP idi. Konferans ulusal kurtuluş genel konseyini seçti ve AKP'nin hazırlamış olduğu ulusal kurtuluş mücadelesi platformunu kabul etti. İşte böylece ulusal kurtuluş cephesinin temelleri atılmış oldu. Partinin kuruluşundan 1943 başlarına kadar Enver Hoca hem AKP geçici merkez komitesini yönetiyor hem de AKP'nin Tiran bölge komitesi siyasi sekreteri görevini yürütüyordu. 1943'ün Mayıs ayından itibaren Hitler yanlısı güçlere karşı mücadelenin yanı sıra kendi çıkarlarını kabul ettirebilmek için Akdeniz Müttefik Yüksek Komutanlığı temsilcileri Arnavutluk'a geldiler. Bu temsilciler ulusal kurtuluş ordusuna yardımda bulunacaklardı. Fakat onların amaçları temelinde politikti. Saptırıcı çalışmalar yaptılar, bütün gerici güçleri desteklediler. AKP bu gruba karşı açık bir tavır aldı. Arnavutluklu ve İtalyalı faşistler Gjorm'da yenilgiye uğradılar. Badoglio hükümeti Mayıs 1943'te iktidara geldi ve Haziran 1943'te düşürüldü.⁴³

Arnavutluk halkını, AKP'den tecrit etmek ve tek düzenmiş gibi göstererek Kral Zogu düzenini ülkede tekrar kurmak amacıyla Kasım 1943'te İngilizlerin desteğiyle bir örgüt kuruldu. Örgütün başkanı Abaz Kupi İngilizlerle hükümet güçlerini birleştirdi. Daha

---

41 Hoca, a.g.k., s.387.

42 Hoca, a.g.k., s.387.

43 Hoca, a.g.k., s.392.

sonrada Alman işgalcileriyle işbirliği yaptı. Ekim 1943'te Hitler yanlısı güçlerin isteği üzerine Alman işgalciler Tiran'da İtalya'nın Arnavutluğu terk etmesini ilan eden ve başında Mehdi Fraşeri'nin bulunduğu bir Kurucu Meclisi topluyorlardı. 5 Kasım'da kukla hükümet kuruluyor ve başına faşist Recep Nitrovika getiriliyordu. O sıralarda Enver Hocayla birlikte AKP Merkez Komitesindeki ve Arnavutluk Ulusal Kurtuluş Ordusu Genel Kurmaylığındaki yöneticilerin bir kısmı, merkezi Arnavutluk'un dağlık bir bölgesinde sarıldılar. Naziler ve Zogu yanlısı olanlar, Ulusal Kurtuluş Hareketi yönetiminin yerini keşfetmek ve ortadan kaldırmak için her şeyi yaptılar. Son olarak son derece ağır olan zorlukları kahramanca ve soğukkanlılıkla yenen AKP'nin ve halkın yöneticileri köylülerin yardımıyla çemberi yarmayı başardılar.

AKP Merkez Komitesi Helmes'de 15 Mayıs 1944'de çalışmalarına başladı. Ülkenin tam kurtuluşu için görevleri tespit etti ve devrimin gelişmesindeki yönelimleri belirledi. Üç büyük müttefik devletin başkanları olan J.V.Stalin, W. Churchill ve F. Roosevelt'in katılımıyla 28 Kasım- 1 Aralık 1943 tarihleri arasında Yalta'da toplandı. Burada "Almanya'ya Karşı savaşta Ortak Hareket ve Üç Devletin Savaş Sonrası İşbirliği Konusunda" adlı bildiri onaylandı. Aynı şekilde Avrupa'daki ikinci cephenin 1 Mayıs'a kadar açılması gerektiğine karar verildi.

1944 'ün ilkbahar aylarına gelindiğinde UKC , diğer direnişçi gruplara karşı başlattığı mücadelede zafere doğru ilerliyordu. Bu zaferin siyasi cephedeki sinyalleri, Mayıs 1944 de , UKC tarafından ilki Hermet'te düzenlenen ulusal kurtuluş için anti-faşist kongre sırasında verilmeye başlandı. Bihac ve Jajce deki Yugoslav partizanları rehberliğinde ilerleyen kongre, daimi bir ulusal kurtuluş için anti-faşist konseyi oluşturdu. 13 kişiden oluşan anti-faşist ulusal komiteyi seçen konsey , bağımsızlığa kavuşan bölgelerde komitenin geçici hükümet görevi yapacağını ilan etti. Geçici hükümet başkanlığına gelen Enver Hoca, aynı zamanda silahlı kuvvetlerinde baş komutanıydı. Ekim 1944 de Berat'ta toplanan ikinci kongre , ulusal kurtuluş için anti-faşist komiteyi Enver Hoca başkanlığında Arnavutluk'un demokratik hükümeti olarak ilan etti.Enver Hoca , Arnavut devletinin 1912 deki kurtuluş yıldönümü ve ülkenin ulusal bayramı olan 28 Kasım günü , Almanlardan kurtarılan Tiran'a girdi. ⁴⁴

Komünistler Tiran'a girmelerini takip eden 1.5 yıl içinde özellikle yeni yasal kurumlar aracılığıyla muhaliflerini zayıflatmak için faaliyetlerde bulundular. Aynı zamanda muhalif grupların ekonomik ve sosyal güçlerini azaltacak önlemler aldılar. 1945

---

44 Crampton, a.g.k., s.39-40.

'in ilkbahar aylarında artık, kendilerini yerel seçimleri düzenleyecek kadar kuvvetli görüyorlardı. Ertesi yıl ilk Kurucu Meclisi oluşturan seçimler yapıldı. Oluşturulan meclis 1946 martında yeni bir anayasayı yürürlüğe koydu.

Ulusal kurtuluş için anti-faşist konseyin kurulması , UKC' nin üstündeki komünist denetiminin sona erdiği anlamına gelmiyordu. Bu ikili güç , hükümet ve yönetim mekanizmasının her düzeyinde kendini gösteriyordu. AKP'nin merkezi hükümet kontrolü altında bulunduğu şüphe götürmüyor , ancak Arnavutluk her zaman olduğu gibi , kendini merkezi bir denetime hazır hissetmiyordu. Kuzeyde, komünist yönetime karşı hatırı sayılır bir muhalefet vardı. Bu muhalefet , güçlü yerel kabilelere ve özellikle Shkoder bölgesindeki Katolik kilisesine bağlılıktan doğuyordu.

Muhalefeti oluşturan nedenlerden biride komünistlerin güneydeki Tosk , Kral Zogu ; yandaşlarının da kuzeydeki Geg bölgesinden olmasıydı. Komünistler iktidarda buldukları ilk aylarda , muhalefeti sindirmek ve savaştan kalan eski borçlarını “Devrimci adalet” gerekçesiyle ödemekle uğraştı. Devrimci adalet kimi zaman cinayetten başka bir anlama gelmiyordu. Tiran'ın kurtuluşu olan 17 kasımdan hocanın kente gelişine kadar ki 11 gün içinde 400 kişi idam edildi. Nüfusu Tiran ' dan daha az olan Shkoder kasabasında idam edilen kişi sayısı daha da yüksekti. Savaş suçlularının işbirlikçilerinin ve halk düşmanlarının yargılanmasına Ekim 1944 den hemen sonra başlandı.

Yargı sürecinde her zaman olduğu gibi esnek ifadeler kullanılıyor , yeni kurulan “halk mahkemeleri” bu ifadeleri işgalci güçlerle ticaret yapan pazarcı ve esnafı bile kapsayacak bir şekilde genişletebiliyordu. Ocak 1945 de çıkarılan bir yasa askeri mahkemelere halkın iktidarına itaat etmeyi reddeden ve iktidara karşı çalışan kişileri halk düşmanı olarak yargılayabilme yetkisi verdi. Duruşmalara dinleyici katılımı da serbestti, dinleyiciler kendilerine ayrılan tribünde oturup uygun olduğunu düşündükleri – veya düşündürüldükleri- cezaları belirtirdi. Halk danışmanları adı verilen görevliler ise, duruşmalarda alınan kararların ne ölçüde uygulandığını denetliyordu. Cumhuriyet savcılığı görevi 1946'a kadar komünist parti üyeleri tarafından yerine getirildi. Zanlıların savunma avukatı tutma hakkı ise mahkemenin rızasına bağlıydı.⁴⁵

İktidarda buldukları ilk birkaç aylık sürede komünistler, rakiplerinin iktisadi ve toplumsal konumlarına da sürekli saldırıda bulundu. Halk düşmanı olmakla suçlananların mallarına el konuldu. Mart 1945'de düzenlenen ağır bir vergi , Yugoslavya da olduğu gibi , savaş sırasında işgalci güçlere satılan her tür üründen elde edilen savaş karlarına

---

45 Crampton, a.g.k., s.40-41.

getirilmişti. Bu vergiyle sağlanan gelir , kısa sürede toplam devlet gelirlerinin yarısına ulaştı. Vergiyi ödeyemeyenlerin mallarına el konuldu . O yılın ocak ayında, tüm bankacılık ve kredi kurumları kamulaştırılarak döviz alım-satımı yasaklanmıştı. Haziran’da döviz alım-satımı devlet tekeline girdi. Tüm sanayi kuruluşları ve şirketlerin merkezi denetime tabi tutuldukları, değerli metallere , maden ürünleri ve Arnavut üretimi malların ihracatının yasaklandığı aralık 1944’den beri , devletin ekonomi üzerindeki gücü artıyordu.

Ağustos 1945 ‘ e kadar ki süreçte devlet , toptan ticaret alanında ki tüm özel girişimleri ortadan kaldırarak büyük perakendeci şirketlerinin çoğunluğunun denetimini eline aldı ve tüm su kaynaklarını kamulaştırdı. Aynı zamanda toprak reformu alanında da önemli girişimler oldu. Ocak 1945’de tarım borçları iptal edilerek toprak kiraları 1.5 kat azaltılmıştı. Eylül’de yürürlüğe giren bir kararnameye göre; sahibi tarafından işlenmeyen tüm topraklara tazminat ödenmeksizin el konulacak; modern yöntemler kullanan toprak sahipleri 40 hektara kadar toprak parçasına sahip olabilecekti. Ancak bu toprak parçasının dörtte biri otlak olmak zorundaydı.

Kendi toprağını işleyen diğer toprak sahiplerinin ve dini kurumların toprakları da yarıya indirildi. Topraksız ve 5 hektardan az bir toprağa sahip olanlara aile başına toprak verildi. Aile içinde evli erkek çocuk varsa , onun içinde ek bir miktar toprak verildi. 1945 reformları ılımlıydı. 2 savaş arası dönemde başlayan ve nesillerdir Arnavutluk’a hakim olan büyük toprak sahiplerinin gücüne son vermeyi hedefleyen sürecin ,fiili olarak tamamlanmasıydı. Ancak reformlar , ülkede ki gıda kıtlığını çözümlenecek bir şey yapamıyordu. Gıda kıtlığı o kadar şiddetliydi ki , Arnavutluk varlığını sürdürebilmek için UNRRA ‘dan gelecek yardıma bağımlıydı. Bu durum komünistlerin hareket özgürlüğünü kısıtlıyordu. Her hangi bir radikal faaliyet , özellikle de mülkiyete dokunmak , UNRRA ‘ ya en fazla gıda sağlayan ülke olan ABD’ yi harekete geçirebilir ve küçük çiftçileri tahıl ve hayvanlara saldırmaya itebilirdi.⁴⁶

Bir sonraki yıl , daha geniş çaplı ve çekişmeli bir değişime sahne olacaktı. Toplumsal ve iktisadi değişimin yanı sıra önemli siyasi gelişmelerde oluyordu. Nisan 1945’de yerel konsey seçimleri yapıldı. Seçimle oluşturulan topluluklar , ulusal kurtuluş konseylerinin yerini alacaktı. Açık oy ilkesi mümkün olduğunca uygulandı. UKC’nin oy birliği ile çoğunluğu elde etmesi , güneydeki ve gençler arasındaki popüler görüşleri yansıtıyordu.

---

46 Crampton, a.g.k., s.41.

UKC , Ağustosta , Arnavut Demokratik Cephesi (ADC) adıyla siyasi bir örgüte dönüştü. Bu örgüt AKP denetimindeydi. Aralık ayında kurucu meclis oluşturmak amacıyla seçimler yapıldı. Üzerinde hükümet tehdidinin bulunmadığı seçimlerde gizli oy ilkesi uygulandı. Aslında buna gerekte yoktu; çünkü muhalefet zaten aday göstermemişti. Muhalefetin teknik olarak aday göstermesi serbestti , ancak aday kayıtları için verilen süre oldukça kısaydı. Fakat her oy kabiniinde özel bir oy sandığı vardı ve hükümete karşı olanlar oy pusulalarını buraya bırakabiliyordu. Bunu çok az kişi yaptı.

Seçimlere % 90 oranında katılım sağlandı. Seçmenlerin % 93 'ü hükümet listesine oy verdi. Seçilen 82 üyenin 78'i ADC'den ve 4'ü bağımsız adaylardandı. 79'u erkek 3'ü kadın 56' sı Müslüman, 22'si Ortodoks ve kalan 4'ü de Katolik'ti. Yeni meclis 10 Ocak 1946 da toplandı ve 14 mart'ta bir anayasa hazırladı. Federal özelliklerden ve lider partiden söz edilmemesine rağmen yeni anayasa 1936 Sovyet modeline dayandırılmıştı. Bununla birlikte Arnavutluk bir halk cumhuriyeti olarak ilan edilmişti. Anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra, parlamento kendini yasama meclisine dönüştürdü. UKC ve ADC'nin 5. birleşik oturumu 21 Şubat 1946 'da, yeni anayasa çıkarılmadan önce yapıldı. Birleşik oturum üst düzey politika yapıcı organdı ve ADC' ye ülkeyi nasıl kalkındıracağıının yolunu gösterdi. Oturum, tarım reformunun yoğunlaştırılarak daha fazla kamulaştırma yapılması çağrısında bulundu. Ayrıca, dış politikada açıkça daha Sovyet yanlısı bir yol önerdi.

Arnavutluk'un savaş sonrası toplumsal devriminin ilk safhaları 5. birleşik oturum tarafından belirlenmişti. Buna göre tarım sektörü dışında kalan tüm özel mülkiyet ve girişimler ortadan kaldırılacaktı. Kırsal alanda da reformlar devam ediyor ancak hükümet , zorunlu kolektivizasyon ilkesini dayatacak gücü henüz kendinde bulamıyordu. Ayrıca komünistler iktidarlarını sağlamlaştırmak için örgütlü dine de bir saldırı düzenledi. 5. birleşik oturumun verdiği ip uçlarını kullanan anayasa yapıcıları, ekonomik hayatı devletin yönetmesi yönünde kanunlar çıkardı. Bu yüzden Haziran'da tarım , mandıra ve sanayi ürünlerini satın alma , stoklama ve satma tekeli , yeni bir istihsal şubeleri yoluyla Ekonomi bakanlığına verildi. 1945'in sonunda Arnavutluk'taki sınai girişimlerin % de 7 'si kamulaştırılmış, 1946 da bu rakam %79 ve nihayet 1947'de % 100 'e çıkmıştı. 1948'de bir yıllık, 1949'da 2 yıllık ve 1951 de Arnavutluk 'un ilk beş yıllık iktisadi kalkınma planı hazırlandı. Arnavut küçük burjuvazisinden geriye kalanlar ise sıkı vergilendirme politikaları ve kurallarıyla neredeyse kavrulmuştu. Vergiden kaçanlar hapse veya çalışma kamplarına gönderiliyor yada mallarına el konuyordu. Para reformu ise daha büyük ve geniş çaplı bir darbe oldu. 11 Haziran 1946'da tüm banknotlar dolaşımdan kaldırıldı ve yenileri basıldı.

Yeni kur frang'ın değerini 5 kat arttırmıştı. Daha zengin kesim için asıl darbe , hiçbir ailenin 500 eski frang dan fazlasını takas edemeyeceğini belirten yasa oldu. Bu miktardan fazlasına sahip ailelerin bankaya yatıracakları tutarlar, ülkenin yeniden inşası için kullanılacaktı. 1945'de basılan frang 1948'de dolaşımdan kaldırıldı. Ve yepyeni bir para birimi Lek getirildi. Arnavutluk Lek ini Yugoslav parasından ayırt edebilmek için 1949'da başka bir reform gerekti. Ekonominin devlet yönetiminde olduğunu belirten Mart 1946 anayasası, aynı zamanda toprağın işleyene ait olduğunu da bildiriyordu. Fakat emlak ta tıpkı sanayi, ticari ve mali yollardan elde edilen varlıklara olduğu gibi , yıkıcı saldırılara maruz kalacaktı. 5. birleşik oturumdan önce 2 Şubat'ta devletten izin alınarak yapılacak faaliyetler arasına sığır kesimi de katıldı. Bu uygulama ve askeri mahkemelere tahıl biriktirenleri tutuklama yetkisi veren karar , gıda kıtlığının artarak devam etmesine yol açtı. Sonraki reformlar hükümet politikalarının ideolojik içeriğini açığa vurdu.⁴⁷

Tarım aletleri ve yük hayvanları devlet mülkü haline getirildi. Haziran ayında kullanılmayan tüm bina ve ekipmanlara, meyve bahçeleri, üzüm bağları ve zeytinliklere tazminat ödenmeksizin el konuldu. 1946 mahsulü kaldırılmadan önce köylüler, devletin satın alma ajanslarına düşük fiyat ve yüksek kotalarda buğday ürünleri, mısır, arpa, çavdar, yulaf vermek zorunda bırakıldı. Kasım'da belediye arazilerinin bireylere satışı yasaklandı. Geçmişte bu şekilde satılmış araziler de tazminat ödenmeksizin geri alındı. Daha da sıkı bir uygulama sonucunda köylüler, artık otlaklarını da devletten kiralamak zorunda kaldılar. Araziyi otlığa çevirmek isteyen köylüye devlet, bundan sonra, tahıl ve diğer ekilebilir ürünler için alacağı teslimat kotalarından hiçbir telafi edici indirim gidilmeyeceğini belirtiyordu. Aralık 1946 'da, kotalarını teslim edemeyen üreticiler ifşa edildi ve rejimi eleştirenlerle birlikte halk önünde cezalandırıldı. Mayıs 1947'de, borcunu ödemeyen her üreticinin malına el koyması için hükümete mutlak yetki verildi, aynı ayın sonunda teslim edilen tahılın içinde %4'den fazla nem bulunursa üreticinin sabotajcı ve halk düşmanı olarak ilan edeceği duyuruldu. Çiftçilerin üzerindeki bu baskılar, toprağın büyük ölçüde yeniden dağıtılmasına yol açtı. 1948 de, tüm ekili alanın % 59'u olan 173 bin hektara el kondu. El konulan bu toprakların, 150 bin hektarı, 5 hektarlık bölümler halinde 70 bin civarındaki topraksız aileye verildi. Geri kalanı devlet mülkü haline getirildi.⁴⁸

Yeni yönetim, alınan tüm önlemlere rağmen, hala kırsal kesim üzerinde tam bir egemenlik kuramadığını düşünüyor, özellikle toprağın ortak mülkiyeti konusunda aşırı

---

47 Crampton, a.g.k., s.42.

48 Crampton, a.g.k., s.43.

ihtiyatlı davranıyordu. Komünistler 1947'den itibaren, toprağını ortak mülkiyetle birleştirmek isteyenlere vergi teşviki önermeye başladı. Ancak 1948'de , sadece 2428 ailenin bu teklife yanıt verdiği görüldü. Yeni sistem lehinde propagandalar devam etti; ama 1950 ' ler in ilk yarısına kadar, ortak mülkiyet yönünde sistematik bir çaba gösterilmedi. 5. birleşik oturum ve kurucu meclisle başlayan politika değişiklikleri, hem siyasi hem ekonomik alanda gerçekleşti. AKP kimi zaman kendini tam anlamıyla ateş hattında buluyordu. 1943'ün yaz aylarına gelindiğinde partinin 700 üyesi vardı bu sayı, Kasım 1944 de 2800, Kasım 1948 de ise 45382 ye ulaştı. Bu iki tarih arasındaki sürede parti içi küçük bir temizlik operasyonu da gerçekleşti. Kasım 1945'den Haziran 1946'ya kadar, bir çoğu 5. birleşik oturumdan sonra olmak üzere, toplam sayının yaklaşık % 10 una denk düşen 1246 parti mensubu üyelikten çıkarıldı.

Yaklaşan devrim için daha katı ve disiplinli bir parti gerekiyordu. Komünist örgütün dışında, sosyal hayatta , kişisel ve siyasi haklara getirilen kısıtlamalar artarak devam ediyordu. Ayrı bir parti kurmak isteyen Kokoshi – Aslani grubunun tüm üyeleri 5. birleşik oturumdan sonra tutuklanarak hapse konuldu. Öğretmenlerini hatta ebeveynlerini ele veren çocuklara ödüller verilerek ADC yanlısı propaganda daha da yoğunlaştırıldı. 1946 yılında İçişleri bakanlığı tarafından çıkarılan 4 numaralı emir daha da tehdit ediciydi. Bu emre göre otoriteler kırsal veya kentsel alandaki tüm toplulukları bazı durumlarda tahliye etme yetkisine sahip oluyordu. Böylesi bir uygulama hükümete karşı muhalefetin geleneksel ve yerelleşmiş olduğu bir ülkede oldukça tehdit ediciydi. Ayrıca aralık 1946'da çıkarılan 371 nolu kanunla , hiçbir yasal süreç uygulamadan tutuklama , alıkoyma ve çalışma kampına yollama yetkisi güvenlik polisine devredildi. 1948'de diğer bütün yasaların yerini alan ve Yugoslav modeline dayandırılan yeni bir yasa çıkarıldı. Yugoslavya ile ilişkilerin bozulduğu 1952 yılına kadar varlığını sürdüren bu yasa , bu tarihten sonra Sovyet modeline dayanan bir yenisi ile değiştirildi.

Balkanlardaki siyasi engellemelerin nedenleri arasında çoğu zaman etnik öğeleri de saymamız gerekir. Arnavutluk'un güneyinde yaşayan Yunanlılar, özellikle yunan vatandaşlığını sürdürenler üzerinde de büyük baskı vardı. 1945'te ve 1946'nın ilk yarısında 8 bine yakın yunanlının Güney Arnavutlukta kaçtığı tahmin ediliyor. Özellikle savaştan sonraki iki yıl içinde Arnavutluk sınırları, tüm Avrupa gibi çok geçirgen bir hal aldı. Mültecilerin ve anavatanlarına dönenlerin oluşturduğu trafik iki yönlü işliyordu. Yunanlılar ülkeyi terk ettiğinde yerlerine Arnavutlar ve Yunanistan da yaşayan Müslüman Arnavut topluluklardan olan Çamlar gelmişti. Yunan hükümetinin sık sık Arnavutluk ile sınır sorununu dile getirmesi, Tiran rejimine, sınır boyunda daha sıkı kontrol imkânı verecek

olan güçlü bir asker varlığı bulundurma bahanesi verdi. 5. birleşik oturumdan sonra dini zulüm de fark edilir bir şekilde arttı. Hükümet karşıtı duyguların Katolikliğe bağlılıkla özdeşleştirilmesi sonucu 1944 ve 1945'te kuzey Arnavutlukta Katoliklere ve kurumlarına karşı saldırılar düzenlemeye başlamıştı. İtalyan kökenli rahipleri kovma yolunda ısrarcı bir çaba gösteriliyordu.⁴⁹

Okul ve yetimhaneleri kapatılarak, kilisenin toplumsal faaliyetlerine büyük ölçüde sınırlama getirilmişti. 1946'nın ilkbahar aylarında Ortodoks kilisesine, Bektaşî ve diğer Müslüman mezheplerine de baskılar başladı. 1946'da dini kurumlar için izin verilen toprak miktarı 10 hektara indirildi. Bu sınırlama, dini yapılanmanın hayır kurumlarına ve manastır ideolojisine sahip topluluklarına yardım etme kapasitesini kısıtladı. Dini kurumlara karşı yürütülen kampanya 1949'da zirveye ulaştı.

26 Kasım'da çıkarılan bir yasaya göre, dini kurumlar cemaatlerine, "Halkın Gücü"ne sadakat hissini aşılacaktır. Merkezleri yurt dışında bulunan dini kurumların Arnavutlukta şube açması da yasaklanıyor, bu konumda bulunan dini kurumların bir ay içinde kapatılması öngörülüyordu. Bundan böyle seçilen dini başkanlar, bakanlar konseyince onaylanmadan göreve başlamayacaktı. Birçok dini örgüte de komünist yardakçılar yerleştirildi. Uygulamalar her zaman barışçıl bir süreç içerisinde gerçekleştirilmedi. Çok sayıda önemli Sünnî lider öldürüldü veya hapse atıldı, Bektaşîlerin başına komünist yanlısı bir başkan atandı ve üç Ortodoks lider göz altına alındı. 1953'e gelindiğinde, Arnavutlukta 1945'te görev yapan Katolik rahipten yalnızca 10 tanesi ve 253 Katolik kilisesinden 100 tanesi faaliyetlerine devam ediyordu. Arnavut komünistler, ülkelerinin geri kalmışlığının ve fakirleşmekte olduğunun bütünüyle farkındaydı. Bunun yanı sıra , Yunanistan ve Adriyatik'teki düşmanları tarafından da tehdit edildiklerine inanıyorlardı. Şartların kendilerini, ülkelerinin koruyuculuğunu ve himayesini üstlenecek bir dış güç bulma yoluna sevk edeceğini de görebiliyorlardı.

Savaş sonrası güvenlik ihtiyacı nedeniyle 1947 yılından itibaren Avrupa'da, dikkat çeken önemli gelişmeler olmaya başlamıştır. Doğu Avrupa ülkeleri Sovyetler Birliğinin desteği ile komünist rejim altına girmişlerdir. Avrupa'da başlayan bloklaşma sonucu Sovyetler birliği 1947 yılı Ekim ayında savaş içinde lağvedilen "Komintern"ın yerine

---

49 Crampton, a.g.k., s.44.

“Kominform”u kurmuştur. Kurulan yeni blok Batılı rejimler ile mücadele ve onları yok etmek amacını her platformda dile getirmiştir.⁵⁰

Arnavutluk’un savaş ertesini komünist dönem ve sonrasında yaşadığı hep aynıydı: kendilerini himaye altına alacak bir dış güç bulma ihtiyacı. ADC merkez komitesinin 5. birleşik oturumunda, Arnavutluk dış politikasında önemli değişiklik yapıldı. Sovyet ve komünist etkisinin artmakta olduğu açıkça görülebiliyordu. Eylül 1945’te Arnavut ve Sovyetler Birliği arasında bir anlaşma imzalanmıştı. Bu anlaşmaya göre Sovyetler tahıl ürünleri, petrol ve maden sektörlerinde sağlayacakları teknik uzmanlık karşılığında Arnavutluktan tütün, meyve konservesi, bakır filizi ve petrol alacaktı. Bu anlaşmayla oluşan Sovyet taraftarlığı, doğrudan bir batı karşıtlığı anlamına gelmiyordu. Sivil, askeri izleyicilere Amerikan ve İngiliz filmleri gösterilirken, batı edebiyatından örnekler ülke içinde serbestçe dolaşıyordu. Bu durum, binlerce vatandaşı Amerikan okullarında eğitim görmüş, nüfusunun %25’i ABD’de bulunan veya bir akraba ya da tanıdığı bu ülkede yaşayan bir ulus için çok garip değildi.

Şubat 1946’da gerçekleştirilen birleşik oturum bu durumu değiştirdi. Oturumda, Moskova’yla yakın iş birliği politikası uygulanmaya karar verildi. 1946’daki ortam göz önüne alındığında karar, Tito’nun Belgrat’taki komünist rejimiyle de yakın bağlar kurulması anlamına geliyordu. Arnavut komünistler, savaş sırasında Kosova ve diğer bölgelerde Tito’nun yandaşlarına karşı savaşmıştı. Arnavutluk ve Yugoslavya’nın Kosova üzerindeki anlaşmazlıkları da sürüyordu. Fakat Arnavut komünistlerin daha büyük ve komşu bir partinin yardım ve himayesine ihtiyacı vardı. Tito bu konuda Arnavutlar kadar hevesli olmasa da, karşı da çıkmıyordu. Arnavutluk’u kendi tarafına çekmenin kolay olduğunu düşündüğünden, Trieste’yi federasyona katmak gibi daha zor konulara yoğunlaşmıştı. Üç kere Belgrat’a gelmek isteyen Arnavutlar ısrarcıydı. Tito konuyu mayısta Stalin’e açtı ve sonunda, haziranda Arnavutların istediği oldu. Hocanın Belgrat’ı ziyaretiyle, iki devlet arasında dostluk ve yardım anlaşması imzalandı.⁵¹

Sovyetler Birliği ve Yugoslavya ile kurulan bu yakın bağlar, batı karşıtı duyguları arttırıyordu. 10 Ekim 1945’te, Arnavutluk hükümetini tanımak konusunda üç büyük devlet hemfikir olsa da sadece Sovyetler Birliği Tiran’a diplomatik temsilci gönderdi. Batılılar, aralıktaki seçimlere uluslararası bir gözlemci göndermeyi ve eğer seçim sonuçlarını adil bulurlarsa, Arnavutlukla tam diplomatik ilişki kurmayı teklif etti.

---

50 GÖNLÜBOL, a.g.k., s.223.

51 Crampton, a.g.k., s.150.

Arnavutlar bunu tam bir hakaret olarak tanımladı. Savaş sonrası dönemde kurulan uluslar arası organizasyonlara katılma isteklerinin batı tarafından ısrarla bloke edilmesi Arnavutların öfkelerini arttırıyordu. Arnavutluk'un önceki rejime ait borçları üstlenmek istememesi de batıyı rahatsız ediyordu.

Sonuçta, ABD ve İngiltere Tiran'a diplomatlarını göndermedi. İngiliz faaliyetleri, Arnavutluk kıyı topçu birliklerinin 15 Mayıs 1946'da Korfu kanalında, iki İngiliz gemisine etkisizde olsa ateş açmasından sonra askıya alındı. Daha ciddi sonuçlara yol açan 2.korfu kanalı olayı 22 Ekimde meydana geldi ve iki İngiliz gemisi mayından temizlenmiş olması gereken sularda mayımlandı. 40 denizcinin öldüğü olay savaş bitiminden beri İngilizlerin en büyük kaybına neden oldu. Bu olay İngilizlerin yeni Arnavutluk rejimini herhangi bir şekilde tanıma olasılığını tamamen ortadan kaldırıyordu. 1945 baharında ABD tarafından gönderilen sivil heyet ise gittikçe artan tacizkar ve düşman tavırlarla karşılaşmaya başladı. Hoca bile heyetin hangi amaca hizmet etmek için Arnavutlukta olduğunu sorgulayarak eleştirilerini arttırıyordu. Sonuçta heyet, Tiran ve Washington arasında kurulabilecek herhangi bir resmi ilişki olasılığını da yanına alarak 1945 sonbaharında bölgeden çekildi.

Kasım ayında Arnavut yetkililer, ABD, İngiltere ve onların destekçilerini gözden düşürmek amacıyla göstermelik bir dava sahneledi. Sanıklar, ekimde yakalanıp işkence görmüş 5 Arnavut'tan oluşuyordu. Bu kişiler, tüm mühendislik kurallarına aykırı garip bir taslağa sahip olan ve taahhüt edildiği gibi 28 Kasım 1946'da bitme olasılığı kesinlikle bulunmayan Malik gölünü kurutma projesini sabote etmekle suçlanıyordu⁵².

1947 yılında, Arnavutluk üzerindeki Yugoslavya etkisi hızla arttı. 1946 antlaşması gereğince Yugoslavya, çeşitli anonim şirketler kurma yoluyla Arnavutluk'a ekonomik yardımda bulunuyordu. Ayrıca Belgrat, Arnavutluk'un hükümet gelirlerinin %10'u değerinde mali yardım da sağladı. Buna ek olarak Yugoslavya, batı yardımının bir parçası olarak aldığı tahılın 10000 tonunu Arnavutluk'a vererek batının tepkisini çekti. Yugoslavya Arnavutluk'a o kadar hakim olmuştu ki, Eylül 1947'deki Kominform'un kuruluş toplantısına Arnavutluk'un çağırılmasına gerek bile duyulmadı. Fakat işin görünmeyen yüzünde bir gerilim olduğu hissediliyordu. Hoca Haziran 1946'da Yugoslavya'yı ziyareti sırasında Tito'nun yozlaşmış yaşam tarzı karşısında şaşkınlığa uğramıştı.

Gerilimin daha ciddi örneği Yugoslavların imalat sektörünü geliştirme konusunda Arnavutluk'a yardım etmeyi reddetmesidir. Arnavutların çoğunluğu Yugoslavya'ya bu

---

52 Crampton, a.g.k., s.153.

kadar bağımlı olmayı küçük düşürücü buluyordu. Eğer ülke birinin himayesinde olacaksa bu, Yugoslavya gibi orta büyüklükte bir devlet değil Sovyetler Birliği gibi büyük bir güç olmalıydı. Yugoslavya ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişki gerilmeye başladığında, Arnavutluk için bu güçlerden birini seçme gereği iyice açığa çıktı. Söz konusu gerginlik Arnavutlukta da hissediliyordu. 1947 yazında, Sovyet ve Yugoslav danışmanlar ülkeden ayrılırken, Yugoslavlar Sovyetlerin alışlagelmiş kibirli davranışlarına güceniyordu; çünkü benzer kibirle Arnavutluk'u kendi ülkelerinin bir parçası olarak görüyorlardı. Yüksek rütbeli Arnavut komünistlerden biri olan Naku Sipiru'nun Tiran'daki Sovyet temsilcisi ile gizli bağları olduğunu öğrenen Yugoslavlar telaşa kapıldı. Kasım 1947'de Sipiru'yu Yugoslav-Arnavut ekonomik iş birliğini sabote etmeye çalışmakla suçladılar.⁵³

Sipiru'nun intihar ederek ölmesi, Arnavut liderler arasında Yugoslav yanlısı grubun öne geçmesini sağladı. 1948'in başında Tito, batı ya da daha büyük bir olasılıkla Stalin veto etmeden, Arnavutlukla birleşme projesini uygulamak için sabırsızlanıyordu. Yugoslavlar Arnavutlukta başlıca yandaşlarından Koçi Xoxe'yi birleşme planları konusunda ısrarcı olması konusunda teşvik ediyordu. Hoca parti liderliğini de elinde tutmanın bir sonucu olarak, başarısızlıklarını itiraf etmeye ve Yugoslavya ile birlik fikrini kabullenmeye zorlandı. Şubat 1948'deki birleşik oturumda, eski partizan liderlerinden Mehmet Shehu'da genel kurmay başkanlığı görevinden alındı. Belgrat ve Moskova arasındaki gerilimi fark eden Hoca fikrini değiştirdi ve birleşme teklifi geri çekildi. Haziranda, Stalin ve Tito arasındaki görüş ayrılıkları, Arnavut milliyetçi komünistlere bir kaçış yolu sağladı ve Yugoslavya federasyonuna katılma fikrinden tamamen vazgeçildi. Arnavutluk yeni bir koruyucu aramaya, Yugoslav yanlısı liderlerde itibarlarını kaybetmeye başlamışlardı.

Komünist yönetim altındaki Arnavutluk, Avrupa'nın en geri kalmış devleti olmaktan çıkıp toplumsal ve siyasal ilerlemenin öncüsü haline gelmek için bir dönüşüm çabasıydı. Arnavut yöneticiler bu önemli görevin, hiç değilse sürecin ilk aşamalarında, sıkı iç denetimler ve sağlam dış yardımlar olmadan başarıya ulaşamayacağına inanıyordu. Ülke içinde sıkı bir disiplinin gerekliliğine olan inanç, Arnavut rejimini Avrupa'nın en katı ve kinci rejimi haline getirdi. Yurt dışından alınan yardımlara bağımlılık, dışa açılımlarda beklenmedik değişikliklere yol açtı, fakat ülkeye hakim olan yoğun milliyetçiliği yumuşatamadı.

---

53 Crampton, a.g.k., s.152.

Arnavutluk'taki komünist iktidarın ilk yıllarında başlıca destekçi Yugoslavya sayılmış, fakat Tito'nun Kominform'dan ihraç edilmesiyle o yönden gelen yardımlar kesilmiş ve Arnavutluk, stratejisini yeniden düşünmek zorunda kalmıştı. Yeni destekleyicinin, bu boşluğu doldurmaya isteği ve gücü olan Sovyetler Birliği olacağı apaçıktı. Ayrıca Moskova, Arnavutluk'un Belgrat'taki değişim taraftarlarına bağımlı olmasını da istemiyordu. Arnavutluk ise bir süper gücün himayesini, sadece ekonomik yardım değil, askeri güvenlik umuduyla da hoş karşılıyordu.

Ekonomik destek ve askeri güvenlik temin edilmeden önce, iç disiplin ve bütünlük sağlanmalıydı. Bu nedenle Yugoslav yanlısı çizginin en önemli taraftarlarından biri olan Koçi Xoxe, Eylül 1948'de parti başkan yardımcılığı ve içişleri bakanlığı görevlerinden alınarak, Kasımda partiden ihraç edildi. Tito'ya göre Xoxe, içişleri bakanı ve gizli polis örgütü Sigurimi'nin lideri olarak kendisinin yerine geçen Mehmet Şehu tarafından durdurulmuştu.

Enver Hoca ,Stalin'in önerisiyle partinin adını, köylü kökenlerini ve yapısını yansıtmak amacıyla, Arnavutluk Emek Partisi olarak değiştirdi(AEP).1944-1948 dönemleri arasındaki tüm başarısızlıkları Xoxe ve arkadaşlarının ihracından önceki zararlı Yugoslav etkisine bağladı ve ardından parti içindeki ve devlet mekanizmasındaki tüm Yugoslav yanlısı “revizyonistler” in yaygın bir biçimde temizliğine başlandı. 1948-1949 ‘ da baş gösteren terör egemenliği, neredeyse 1950 lerin ortalarına kadar devam etti ve Şubat 1951 ‘ de Tiran'daki Sovyet büyükelçiliğinin dışında patlayan bir bomba sonucunda bazı Sovyet diplomatların ölmesiyle yoğunluk kazandı. Xoxe' nin düşüşü ve ardından gelen kanlı olaylar başbakanlık görevini yürüten Hoca'yı Arnavutluk'un karşı konulamaz lideri haline getirdi. Bu sıfatı 1985 'te ölümüne kadar devam edecekti.

Eylül 1948'deki Kongre Stalin 'in Sovyetler Birliği ile yakın işbirliğine onay verdi. Sovyetler, Arnavutluk 'un sosyalizm inşasına başlamak için ihtiyaç duyduğu sermaye ve uzmanlığı sağlayacaktı. Sovyetler savaştan sonra başlayan modern altyapı oluşumunu finanse etmeye devam etti ve var olan az sayıdaki yolları onardı, inşa etti. İlk demiryolu hatları kuruldu. Sosyal reformlarda da önemli ölçüde Sovyetlerin desteği görüldü. Kırsal kesimlerdeki doktor ve hemşirelere sıtma tedavisi için eğitimler verildi . Bu tedavi yöntemleri ilerleyen batı yöntemleri yanında düşük seviyede kalıyordu.

Eğitime daima önem veren partizanlar ilk olarak Müslüman bölgelerde yaşayan kadınlar ve kız çocuklar için okullar açmışlardı. Savaşın bitiminden sonra Arnavut öğrencilerin birçoğu Yugoslav üniversitelerine gitti. Eğitim amaçlı bu geziler 1948'ten sonra Sovyetler Birliği ve diğer blok ülkelerine yöneldi. Sovyet danışmanlar eğitim

sistemini Sovyet modeline göre yeniden düzenlemek için Arnavutluk'ta devreye girdi. 1949 'da çıkarılan bir yasa ile tüm yetişkinler akşam okullarına gitmek zorunda bırakıldı. Sonuç çarpıcıydı; kırk yaşın altındaki cahillik oranı 1946 da % 80 civarındayken, 1950 ' de % 30 ' a indi ve 1955 ' e gelindiğinde tamamen yok edildi. 1957 de Tiran da ilk Arnavutluk Üniversitesi açıldı.⁵⁴

AEP, 2. kongresinde ilk beş yıllık kalkınma planını çıkarmadı. Plan, Arnavutluk 'un önemli krom, bakır, nikel, petrol ve linyit rezervlerinin geliştirilmesine yoğunlaşmıştı. Bunlar yan sanayinin ve fabrika sanayinin temelini oluşturacaktı çünkü Arnavutluk, yalnızca basit yer altı madencilik faaliyetleriyle tatmin olamazdı. Modern sanayiye kalkındırma konusunda hevesli komünistler, aynı hevesi radikal tarım reformları konusunda göstermiyordu.

Tito'dan ayrıldıktan sonra Arnavutluk'un tamamının yâda bir kısmının, Yugoslavya tarafından federasyona dâhil edileceği yönündeki korkular arttı. Ayrıca güneyde de tehlike vardı. Arnavutluk ve Yunanistan teknik olarak halen daha savaş halindeydi. Bu konuda Tiran'ın başlıca korkusu Yunan iç savaşındaki anti-komünist zaferin etkisiyle %5 Yunan azınlığının büyük bölümünün yaşadığı Güney Arnavut toprakları üzerindeki Yunan iddiasını yeniden harekete geçirmesiydi. Bir başka korkuda batıdan gelebilecek bir saldırıydı. Bu bir kuruntu değildi ,1940'ların sonu ve 1950'lerin başlarında batılı istihbarat ajanları Avrupalı komünistler arasında en zayıf bölgenin Arnavutluk olduğuna ikna olmuştu. Eğer Arnavutluk'un dengesi bozulabilirse diğer komünist ülkeler arasında tedirginlik başlayabilir ve Avrupa coğrafyasında komünizmin "geri sayımı" başlayabilirdi. Sürgünde yaşayan 300 adet anti-komünist eğitilerek ülkelerine gönderildi.⁵⁵

Bunların neredeyse tamamı tutuklandı ,çünkü İngiliz casusu Philby durumu Sovyetler'e bildirmişti.Stalin, Arnavutluk 'un çok düşük bir kalkınma düzeyinden sosyalizm yaratma çabasının yanı sıra, düşmanları tarafından kuşatıldığına dair korkusu yüzünden de, uygun bir koruyucu haline gelmişti. Stalin'in ölümünden sonra Hoca, Kremlin'in Stalinizm den kopacağından korkuyordu. Bu sebepten dolayı 1954 de başbakanlık görevinden ayrılmayı kabul etti ve yerine Şehu geçti. Fakat o da Xoxe nin haklarını iade etmeyi reddetti.

Doğu Bloğunun lideri olan Sovyetler Birliği ile olan sıcak ilişkiler sonucu Arnavutluk, 1955 yılında önce Varşova Paktı'na, sonra da Birleşmiş Milletler Örgütüne

---

54 Crampton, a.g.k., s.153.

55 Crampton, a.g.k., s.154.

üye olmuştur.⁵⁶3.AEP kongresinde Hoca, Kruşçev'in çizgisine iyice yaklaştı fakat Xoxe 'nin haklarını iade etme konusunda Sovyet baskılarına bir kez daha direndi. Aslında Hoca'nın Kruşçev'in izinden daha yumuşak bir rejime gitmeye niyeti yoktu. Komünist bloğu alt üst eden Macar devrimi ile Hoca aklandığını hissetti ve ideolojik dürüstlüğüyle kendini yüceltti. Bazı doğu Avrupalı komünistler onun katı tutumunu hayranlıkla izliyordu. Hatta Kremlin'den Kruşçev ,bazı borçların iptali gibi birçok hakkı kendisine verdi. Durumdan hoşnut olan Hoca denetimlerini yoğunlaştırdı ve Nisan 1956 da sivri dilli olanların temizliğine başladı. Sovyetlerin 1957 de verdiği imtiyazlar Hoca'nın Stalin'e gösterdiği saygının aynısını Kruşçev' e karşı sergilemeyeceği gerçeğini gizlemiyordu. Bu 1958 de bir Arnavut heyetinin Çin'i ziyareti sırasında vurgulandı.

Kruşçev Arnavutluk 'u Çin'e yakınlaşmaktan vazgeçirmek amacıyla, Mayıs 1959 ' da ülkeye 12 günlük bir ziyaret gerçekleştirdi. Fakat Sovyet Arnavut ilişkileri bir daha düzelmeyecek şekilde bir felaketle son buldu. Arnavutlar kendilerinden ayrı ve daha iyi koşullarda yaşayan Sovyet danışman ve teknisyenlerine öfke duyuyorlardı. Arnavutluk ' taki Sovyet askerlerinin tutumlarına karşı öfke duyuyorlardı. Temel sorun aslında ekonomik sebeplerden başka bir şey değildi. Arnavut petrol sanayi, Sovyet yardımıyla geliştirilmişti. Arnavutluk doğu Avrupa'ya hammadde ihracatı yapıyor, bunun karşılığında mamul mallar ve petrol ürünleri satın alıyordu.

Arnavutluktaki 1. kalitedeki petrol yatakları 1950'lerin başında keşfedildi ve yine Sovyet yardımıyla yeni bir rafineri inşa edildi. Ancak 1957 de Sovyetler Arnavutluk petrol sanayisine yardım etmeyeceklerini açıkladı. Kendi petrol birikimine sahip olan Sovyetler kendilerine bu alanda rakip bir üretimi teşvik etmeye niyetli değildi. Kruşçev 1956 Mayıs'ta daha da ileriye giderek Arnavutluk 'un tahıl üretmemesini önerdi. Arnavutluk' ta tüketilen tahıl ürünlerinin Rusya da sadece fareler tarafından tüketildiğini ve tüm tahıl tüketim miktarının Rusya 'dan karşılanabileceğini açıklamış ve Arnavutluk'un defne ağacı ve portakalın yanı sıra toprak ve iklimin uygun olduğu birkaç sanayi üretimine yoğunlaşmasını önermişti. Ulusunu sanayileştirmeyi kafasına koymuş ölesiye gururlu bir milliyetçi olan Hoca için bundan daha aşağılayıcı bir şey düşünülemezdi. Hoca'ya göre bu, Arnavutluk ' tan güney Amerikalı bir muz cumhuriyetinin doğu Avrupa da ki dengi olmasını istemektir. İpler kopmuştu ve tekrar eski haline gelmeyecekti.

Asıl büyük kavga, dünya komünist partilerinin Bükreş ve Moskova ' da sırasıyla Haziran ve Kasım 1960' da gerçekleşen toplantılarında cereyan etti. Arnavut heyeti Bükreş

---

56 www.msxllabs.org/forum/ulkeler-tarihi/-arnavutluk-tarihi.html, (08.09.2008).

toplantısında açıkça Çin'in tarafında yer aldı. Bunun sonucunda Sovyetler, Arnavutluk ' a sözünü verdikleri 50 bin ton tahılı teslim etmeyeceğini ilan etti. Arnavutluk'a yalnızca 10 bin ton tahıl verilecek ve bu da altın ile ödenecekti. Sel , kuraklık ve depremlerle yara alan ve çaresizce gıda ihtiyacı içinde bulunan Arnavutluk için bu acı bir darbeydi. Moskova daki kasım toplantısına Hoca bizzat katıldı. Şaşkıncı konuşmasında , Kruşçev'in üzerine boşalttığı iğneleyici sözler için muhatabının tanımlaması daha gerçekçiydi. Kruşçev bu konuşmada yaşadığı deneyimi üzerine boşaltılan bir dışkıya benzetmişti. Hoca bu patlamanın ardından konferans sona ermeden Moskova 'yı terk etti. Seyahati havadan gerçekleşirse bir suikast olur diye tren ile gerçekleştirdi. Bundan sonra Arnavutluk dışına asla adım atmadı.

Sovyetler Birliği ile yakın ilişkilerin kurulduğu bu dönemde Arnavutluk, bloklaşan dünyanın doğu bölümüne yakın olmuştur. Bu nedenle Arnavutluk için NATO'ya üyelik konusu hiç düşünülmezken, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında 28 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasının da dışında kalmak mecburiyeti ortaya çıkmıştır.⁵⁷

AEP'nin 1961 deki 4. kongresinde yönetimin duruşu sağlamlaştırıldı. Hoca hayatta iken blok ülkelerin temsilcilerinin katıldığı son toplantı oldu. Kongre, yatırımın %54, 6'sını sanayiye ve % 14, 6'sını tarıma ayıran 3. beş yıllık kalkınma planını onaylayarak, Sovyetlerin ekonomik tavsiyesine cevap vermiş oldu. Kongreden kısa süre sonra ülkedeki Sovyet ve doğu Avrupalı danışmanlar ülkeden çekildi, Sovyet ve doğu Avrupa üniversitelerindeki Arnavut öğrenciler ihraç edildi, Sovyet deniz üssü kapandı ve Sovyet tersanelerinde bulunan onarılabilecek Arnavut gemilerine el kondu. Sovyetler Birliği Arnavutluk ile olan ilişkilerine 1961 de son verdi. İlişkiler 1990' a kadar düzelmedi.⁵⁸

Sovyetler'le ticaretin ve yardımın aniden kesilmesi Arnavutluk ' u öyle vurmuştu ki Hoca sonraları 1961 ve 1965 yıllarında karşılaştığı durumun hayatındaki en zor günler olduğunu vurgulamıştı. Çinliler 132 milyon dolarlık bir yardım paketi ve Elbasan'da yapılacak yeni bir çelik işleme tesisi gibi Sovyet destekli projelerin devamını sağlayacak 600 civarında danışmanla imdada yetişti. Çin hamiliği, Sovyetlerinkinden farklıydı. Çinli danışmanlar farklı bir ücret almıyor yâda öyle bir beklenti içine girmiyordu ve birçok kararı yerel yönetime bırakıyordu.

---

57 Gönübol, a.g.k., s.238.

58 Crampton, a.g.k., s.156.

Kruşçev'in iç politika sistemini Stalin'in görüşlerinden arındırması, dış politikada da "barış içinde bir arada yaşama" kavramını benimsemesi ve Amerika Birleşik Devletleri'ni tüm dünya için tehlike olarak görmemesi nedeniyle Sovyetler Birliği'ne olan tepkileri ortak olan Çin ve Arnavutluk'un yakınlaşması 1964 yılında Çinli lider Zhou Enlai'nin Arnavutluk'u resmi olarak ziyaret etmesiyle güçlenmiştir.

Avrupa'da tam anlamıyla yalnız kalan Arnavutluk, sınır anlaşmazlıkları ve ideolojik farklılıklar nedeniyle Çin-Sovyetler Birliği ilişkilerinin bozulmasından faydalanarak, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda Çin'e bağlanmıştır. Çin lideri Mao, Çin'e bir deniz üssü verilmesi karşılığında, Arnavutluk'a önemli bir iktisadi yardım sağlamış ve Arnavutluk'un kalkınmasına katkıda bulunacak birçok Çinli teknisyeni göndermiştir. 1971 yılında yürürlüğe giren beş yıllık plan, Çin'in yardımları sayesinde, Arnavutluk sanayisinin gelişmesini sağlamıştır. Çin ile olan sıcak ilişkiler Arnavutluk'un yavaş yavaş dış dünyaya açılmasına da yol açmıştır. 1976 yılında Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'nin ismi Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti olarak değişmiştir.

Çin yanlısı dönemde Arnavut tarımı kuzey tepelerinde kümelenmiş, kapalı ve çoğunlukla Katolik olan topluluklarının düzlüklerde var olan kooperatiflere bağlanması ile tamamen kolektifleştirildi. 1970'lerde özel hayvan yetiştiriciliği yasaklandı, hayvancılık kolektif sisteme dâhil edildi ve özel araziler küçültüldü. Çin döneminden sonra özel arazilerde üretilen gıda maddelerinin köy pazarlarında satılması dahi yasaklandı. Ayrıca kolektifleştirmenin yayılması, ortak çiftlik ve sanayi işletmelerine daha fazla sorumluluk yükleyen ve en azından teoride daha fazla hareket özgürlüğü tanıyan reformlara olanak tanıdı. Bu Arnavut kültür devriminin anti-bürokratik ve adem-i merkezîyetçi sürecinin bir parçasıydı.

Kültür devrimi, 1966 da merkez komiteden tüm AEP üyelerine yollanan bir "açık mektup" ile başladı. Mektupta Sovyet tarzı bürokrasi eleştiriliyor ve Mao çizgisinde kesintisiz devrim çağrısı yapılıyordu. Yönetim yanıt olarak bazı bakanlıkları kaldırdı ve varlığını sürdüren bölümlerdeki personel sayısını azalttı. Geri kalan bürokratlar yılın en az bir ayını özellikle kırsal kesimde kol işçiliğiyle harcayacaktı. Bürokrasi karşıtı kampanyanın uzun süreli etkileri olmadı. 1970'lerin başlarında bile sayısı artan memurların birçoğunun parti üyesi olması parti ile nüfus arasında, kültür devrimince kapatılması beklenen bir uçurumun giderek büyümesi anlamına geliyordu.

Bürokrasinin küçültülmesi gibi kültür devriminin hedeflerinden biri olan eşitlik amacına yönelik olarak, silahlı kuvvetlerdeki rütbeler kaldırıldı. Şubat 1967 de kadınların şiddete boyun eğmesinin ve görücü usulü evliliğin kalkması için bir kampanya başlatıldı.

Kadınların kamu işlerinde artan bir rol oynadığından şüphe yoktu fakat yerel bağlamda geleneksel yargıları aşmak oldukça zordu.

Kültür devriminin bıraktığı önemli değişiklik, Arnavutluk 'ta dinin kaldırıldığına iddia edilmesiydi. Hoca,dini inanışları ve bu dini inanışların getirmiş olduğu inançların kadınlar üzerindeki etkisini Arnavutluk 'un geri kalmışlığının başlıca sebebi olarak görüyordu. Bu yüzden , kadını özgürleştirme mücadelesiyle dine de saldırmıştı. 1967'nin sonuna gelindiğinde iki yüzden fazla dini yapı kapatılmış ve Hoca Arnavutluk'u dünyanın ilk ateist devleti ilan etmişti. Tarihi değeri önemli eski binalar dışında tüm kutsal mekânlar mağaza, eğlence mekânları ve sinemaya dönüştürüldü. Din karşıtı hareketin bir parçası olarak aileler çocuklarına din dışı isimler vermeleri yönünde teşvik edildiler. Uygulama çok fazla destek görmeyince hükümet zora başvurdu ve bir kararname yayınlayarak tüm Arnavutlara laik isim edinmeleri emrini verdi. Bu emir özellikle nüfusun % 70 ini oluşturan Müslümanlar tarafından fazla dikkate alınmadı.⁵⁹

1972'de Güney Arnavutça veya Tosk adı verilen ağzın standart yazı dili olarak kabul edilme kararı, kültür devrimi sırasında meydana gelen önemli bir değişiklikti. Tosk ağzı Hoca ve komünist yönetimin büyük bir bölümünün yanı sıra , 19. y.y. sonu ve 20. y.y. nin başlarında Arnavut milli uyanışını başlatan güney kesimlerinde kullanılıyordu.

Ayrıca kültür devrimi , batı medyasına ve yayınlarına da ulaşımı engelliyordu. Çin haricinde hiçbir yerden yabancı malzeme girişine izin verilmiyordu ve Doğu Avrupalı veya Batılı radyoları dinlediğinden şüphelenilen Arnavutlar ağır cezalara mahkûm ediliyordu.

Çin haricindeki dış etkilerden duyulan kuşku , ÇHC' de de aynı adım atıldıktan sonra oluşturulan 1976 anayasasına yansıtılmıştı. Arnavutluk sadece halk cumhuriyeti değil Sosyalist Halk Cumhuriyeti olarak ilan edildi. Anayasa Arnavutluk ekonomisinin yalnızca diğer sosyalist devletlerden alınan yardımlarla birlikte özgüvene dayanacağını ilan ediyor, kapitalist veya değişim taraftarı kaynaklardan alınan borçları yasaklıyordu. Dini kurumların yasaklandığı açıklandı. Özel mülkiyet hakkı; maaş, ev, kişi veya aile kullanımına yönelik eşyalarla sınırlandırılmış, otomobil bu tanıma dâhil edilmemişti.

Hoca Çin kültür devriminin bazı yönlerini benimsememişti. Kültür devrimi halkın desteğinden yoksundu. Bürokrat ve yöneticiler açısından , sadece kendilerine saldırdığı için değil yönetim ve ekonomide yarattığı huzursuz edici değişiklikler yüzünden de devrim hoş değildi. Nüfusun üçte ikisini oluşturan otuz yaş altındakiler , kadınlara mini etek,

---

59 Crampton, a.g.k., s.157.

erkeklere ise uzun saç ve sakalın yasaklanmasıyla başlayan kişisel görünüm alanındaki kısıtlamalardan dolayı öfkeliydi.

Kültür devriminin ordu üzerindeki etkisi daha da ciddiye. Askerlik mesleğinden gelen personel rütbelerin kaldırılmasını hoş karşılamamıştı. Bu grup , Hocanın mevcut seçkin , eğitilmiş ve genelkurmayaya karşı sorumlu olan yapı yerine ‘halk ordusu’ getireceğinden endişe duyuyordu. Askerlik mesleğinden gelenlerin korkuları 1968’deki Çekoslovakya işgaliyle arttı. Hoca Arnavutluk ‘un karşısındaki en büyük tehlikenin Sovyetler Birliği hâkimiyetine girmek olduğuna ikna oldu. Tehlikeyi önlemek için tüm Arnavutların gönüllü savunma birliklerine katılmalarını istedi. Bu durum askerlik mesleğinden gelen ordu personeli için silahlı güçlenmeden çıkıp genelkurmay hiyerarşisine geçmek anlamına geliyordu. Bu konuda gerilim o kadar tırmandı ki genelkurmay sistemine geçmek istemekle suçlanan personel 1974’ te yargılanarak idam edildi. Şehu başbakanlığın yanında savunma bakanlığını da üstlendi ve 1976’daki yeni anayasada parti liderinin bundan böyle genelkurmay ve orduyu da denetleyen savunma komitesinin başkanı olmasına karar verildi.

Savuma konusu Arnavutluk ile Çin arasındaki ilişkilerin soğumaya başlamasının temelinde yatan sorunlardan biriydi. ÇHC , askeri teminat vermek için Arnavutluk ‘tan çok uzaktaydı fakat 1970’lerin başlarında Arnavutlar , Çin politikalarında kendi çıkarlarının fazla etkisinin olmamasının açık hale gelmesinden endişe duyuyorlardı. Çinliler Avrupa’daki diğer komünist partilerin bir anti-Sovyet bloğu olarak AEP ‘ye katılacağını umut etmişti fakat en yakın aday Romanya, Moskova’dan tamamen kopmayı reddedince, umudun gerçekleşmediğini anladılar. 1968 yılında Rusların Çekoslovakya’yı işgalinden sonra Çinliler Arnavutlara Yugoslavya ile sürtüşmek yerine işbirliği yapmalarını tavsiye ettiler. Sonunda 1971 senesinde Belgrad ile Tiran arasında diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasıyla Arnavutluk resmi olarak Varşova Paketi’nden geri çekildi. Yunanistan ile karşılıklı büyükelçi atamaları yapıldı.

Kısa bir süre sonra Çin ile ABD arasındaki ilişkilerin sıkışmasından sonra Arnavutluk ‘a sadece Çin’e bağlı kalmamalarını , gerekiyorsa diğer batılı ülkelerden yardım almalarını tavsiye etti. Ancak Hoca gururundan dolayı bunu asla yapmadı. Çin’in Arnavutluk ‘tan büyük bir bölümü yardım amacıyla verdiği paraları geri istemeye başlamasıyla iki ülke arasındaki ilişki bozulmaya devam etti. AEP’nin Kasım 1976’daki kongresine Çin’den kimse davet edilmeyince iki ülke arasındaki bağlar tamamen koptu. Arnavutluk ,Çin ilişkisinin kopmasından sonra 1978-1991 yılları arasında yalnız başına kaldı. Hoca yalnız başına işe koyulmak zorunda kaldı. 1970’lerin ortalarında

Arnavutluk 'un tahıl, petrol ve elektrikte kendine yeter hale geldiği gerçeği ona yardımcı oldu.

Dış bağılıklardaki değişimin hatta reddinin her zaman olduğu gibi temizliğe yol açması hiç de şaşırtıcı olmadı ancak bu kez temizlikte başrol ismi , Mehmet Şehu oldu. 1981 de ruhsal çöküntü yüzünden intihar ettiği açıklandı ancak bu pek mümkün görünmüyordu. Bir süre sonra çıkan söylentilere göre Şehu bir toplantı sırasında bizzat Hoca tarafından vurulmuştu. Şehu'nun eşi 20 yıllığına bir ceza sömürgesine gönderildi ve Şehu taraftarlarını ortadan kaldırmak amacıyla polislerin içinde bir tasfiye yapıldı.

Arnavutluk Avrupa da yalnız kaldığından dolayı işgal edilme korkusuyla kimseye karışmıyordu. Bunun en güzel örneği Kasım 1981 ' de Yugoslavya' da hiçbir toprak iddiasının bulunmadığını, mevcut sınırların kutsallığını tanıdığını fakat Kosova'nın Yugoslavya içerisinde cumhuriyet statüsü elde etme çağrılarını doğru bulduğunu açıkladı. Hoca daha sonra hastalığı sebebiyle 1985 yılında öldü. Yerine Şehu'nun görevlerinin çoğunu üstlenmiş , İşkoder'den bir genç olan Ramiz Aliya geçti.

Dünyanın en baskıcı rejimlerinden birisini uygulayan Enver Hoca, ülkesinde demokratik liderlerin ve düşünürlerin ortaya çıkmasını engellemiştir. Arnavutluk'ta sosyalizmi inşa etmek ve onu kendine yeten bir ülke haline getirebilmek için, dost görmediği emperyalist-değişimci kuşatmaya ve ülkesi içindeki karşıtlarına karşı uzlaşmaz bir mücadele yürütmüştür. Mao ve Stalin'in baskı sistemlerinin en sert ve acımasızını felsefe olarak almasıyla, dini inanışları yasaklamış, ülke dışına yapılan seyahatleri engellemiş, hukukun üstünlüğünü geçersiz saymış, muhalefeti acımasızca yasaklamış, halk arasında eşitsizliği uygulamıştır. Uygulanan rejim sonucu Arnavutluk kapılarını tüm dünyaya kapatmıştır.⁶⁰

Enver hoca öldüğünde, cenaze törenini televizyondan izleyen Arnavutlar şaşırtıcı bir görüntü ile karşılaştı. Mezarın başında bulunan yaşlı bir kadın istavroz işareti yaptı. Bu, Hoca'nın insanların dini inançlarını sadece dışa vurmalarını kısıtladığını ancak içlerinde bulunan inançları yıkamadığını gösteriyordu.

Ramiz Aliya ,Hoca'nın yıktığı Avrupa ile ilişkileri düzeltmek için derhal harekete geçti .1987'de Yunanistan ile olan savaş halini durdurmaya karar verdi. Yeni rejim artık Balkanlar'ın ötesinde ilişkiler arayışına girmişti. FAC(Federal Almanya Cumhuriyeti) ile 1987 de kurulan diplomatik ilişkilerden önemli ekonomik kazançlar bekleniyordu.1990

---

60 www.arnavutuz.biz/forum/index , (08.09.2008).

Temmuzunda Sovyetler Birliği ile diplomatik ilişkiler yeniden kuruldu ve Kasım'da Pekin ile karşılıklı dostluk mesajları verildi.

Aliya ,içeride Hoca'nın kurallarının dışına çıkmak istemese de 1989'da sosyalist dünyada oluşan baskılara fazla dayanamazdı. Dini ibadet Mayıs 1990'da serbest bırakıldı. Adalet bakanlığı yeniden kuruldu. AEP alternatif siyasi partilerin kurulmasına ve çok partili seçimlere razı oldu. Bunların en önemlisi 1990 yılında kurulan Arnavutluk Demokrat Partisi (ADP) idi.

1.3 Enver Hoca sonrası Arnavutluk

Enver Hoca'nın Nisan 1985'te ölümü, Partinin ve devletin liberal-bürokratikleşme sürecinin başlangıç noktası, bu da sonunda komünizmin devrilmesine neden olmuştur. İlk adım, sonu gelmeyen tartışmalar, nutuklar ve övgüler oldu. 16 Eylül 1982'de Peza Konferansı'nın yıldönümü toplantısında (İtalyan işgalcilere karşı mücadele etmek için din, bölge, görünüm farkı gözetmeksizin halkın örgütlenmesinin 60. yıldönümü) Enver Hoca Ramiz Alia'ya görevi devretti. Bu andan itibaren Ramiz Alia halkın sorunlarını ve taleplerini öğrenmek, partinin halkla olan ilişkisini ve kadroları değerlendirmek için ülkenin bütün bölgelerini dolaşmaya başladı.

En belirgin olgu, işçilerin ve köylülerin Enver Hoca'ya büyük ilgisiydi. Alia ,Arnavutluk'u dolaşarak Enver'in yerine geçmeyi hak ettiğini göstermeye çalıştı. Sonraki yıllar gösterecekti ki Alia Enver'in yolundan gideceği konusunda halkın güvenini kazanmaya çalışıyordu. Kooperatif çiftliklerindeki, işletmelerdeki ve devlet kuruluşlarındaki sonsuz toplantılar, işgünlerinde düzenlenen kitlesel eylemler üretimi etkiledi. Bunun yol açtığı kargaşa ve üretimdeki önemli düşüş giderek ülke ekonomisine zarar veren bir ortam yarattı.

Komünizm yanlıları, işçiler ve köylüler ve sosyalizmin geleceği konusunda ilgili aydınlar, "kendi kendini finans" programına karşı çıktılar. Bu program, "kabuğu kırma" ve ekonomiye "büyük bir sıçrama" sağlama programı olarak sunuldu. Ama onların protestolarına kulak verilmedi.

1989'da Alia genel af ilan etti.Siyasi ve ekonomik reformlar sürecinde geçiş dönemi çok sıkıntılı oldu. Halka et, süt, yumurta, yağ, peynir, sebze ve hatta ekmek gibi temel gıda maddeleri tedariki her geçen gün kötüleşti. İşgücü disiplinindeki yozlaşmanın sonucu olarak konut, ulaşım, sosyal hizmetler ve hatta sıhhi tertibat önemli ölçüde geriledi. Alia, "uzun süren kuraklığı" suçladı ve "demokratikleşme" sloganı altında Partiyi liberal bir çizgiye çekmeye çalıştı.

Bütün bunlar, bu açıktan değişimci çizgiye muhalefeti, işçileri ve köylüleri isyan ettirdi.⁶¹ Hoşnutsuzluğu giderek artan halkın geniş kesimlerinin sokaklara çıkmasına ve bitmek bilmeyen gösteriler yapmasına neden oldu.

Elçilik olayı en ciddi olay oldu; Sosyalist Arnavutluk'a ve dünyadaki Arnavutlara karşı yürütülen ayrıntılı bir Batı planıydı. 2 Temmuz'da uluslararası göz Kacanık Toplantısı'na çevrildi; şoven Sırp rejiminin ulusal baskısı nedeniyle bu toplantı Federasyondan ayrılma yolunda olan Kosovalılar için büyük önem taşıyordu. 5000'den fazla kişi ülkeyi terk etmeye teşvik edilerek yeni toplu göçler avelendirildi. Elçilik göçmenlerini kötü sözlerle mahkûm eden Kadare Fransa'dan siyasi sığınma talep etti. Alia'nın eylemleri, sosyalizmin tasfiyesi ve kapitalist sistemin restorasyonunu amaçlıyordu.⁶²

Asıl güçler dengesi Şubat 1991'de Enver Hoca'nın Tiran meydanındaki heykeli yıkıldığında gösterildi. Göstericiler tarafından Alia hain olarak mahkûm edildi. Aslında halkın çoğu değişime ayak uyduramadığı için durumdan hoşnutsuzdu. 10. Kongre'de Alia AEP'yi kökten değiştirmeye karar verdi.

23 Kasım 1991'de (Adalet Bakanlığının onayından 14 gün sonra) Milloshi kendisini Partinin lideri ilan ederek parti ilkelerini ihlal etti. 16 Temmuz 1992'de Tiran'daki ABD elçisi William Ryerson'un önerilerine uygun olarak Parlamento birçok karar çıkardı:

- AKP'nin yasaklanması
- Bütün komünist görüşlülerin işlerinden çıkarılması
- Tüm eski hizmetlilerin silahsızlandırılması
- Kurtuluş Günü'nün ulusal bayram olmaktan çıkarılması
- Enver Hoca, Hüsni Kapo ve Müslim Peza- Ulusal Şehitlik Mezarlığından çıkarılması
- Enver Hoca'nın eşi Necmiye Hoca ve daha sonra da oğlu Üli Hoca'nın tutuklanması
- Sosyalist Parti lideri Fatos Nano'nun gıda yardımıyla dolandırıcılık suçlaması ile tutuklanması .
- Alia'nın başlattığı yoldan devam ederek liberalizme geçiş politikasının benimsenmesi, vb.

---

61 <http://www.revolutionarydemocracy.org/Turkish/albaniaturk.htm> (25/09/2008)

62 <http://www.revolutionarydemocracy.org/Turkish/albaniaturk.htm> (25/09/2008)

Siyasi muhaliflerin yargılanması her seviyede gerçekleşti. Birçok komünizm yandaşı tutuklandı . Birçoğu hücre cezasında öldü. Ulusal ekonominin çökertilmesi en büyük suçlardan biriydi ve ülkeyi bütünüyle Batılı güçlere bağımlı hale getirdi. Bu durum işsiz sayısını büyük oranlara çıkardı; 50.000'den fazla Arnavut ekmek peşinde dünyanın yollarına döküldü.

Alia ve Nano'nun küçük dükkânları ve işyerlerini ucuza özelleştirme yoluyla küçük ve orta burjuvazi sınıfını yaratması gibi Berisha da bir zengin sınıfı yarattı. Demokrat Parti'nin programı altında adalet sistemi kökten değişti. Üç-altı ay içinde yeni Demokrat Parti hâkimleri "eğitildi", fakat en basit davaları bile çözmekte zorlandılar. Yolsuzluk, kaçakçılık ve diğer bütün kanun dışı eylemler kısa sürede gelişti .

Bütün bunların sonucu olarak, 1997 ayaklanmaları gelişti. Şubat 1997 tarihinde banker krizi nedeniyle Güney Arnavutluk'taki Vlorë ve Saranda kentlerde karışıklıklar patladı. Arnavutların askerileştirilmesiyle sonuçlandığı isyan, kısa zamanda bütün ülkeye yayıldı. Spekülasyonlarda parasını kaybetmiş halk umutsuzlukla devlet yatırımlarını, özel şirketleri ve silah depoları yağmalamaya başladı. Askeri depolara saldırı sonucunda yaklaşık bir milyon silahı da yağmaladılar. Çalınan ateşli silahların bir bölüm Kosova'daki Arnavut ayrılıkçıların ele geçirdiği için bu olay Büyük Arnavutluk yeniden kurulması zemini hazırladı. Ayaklanmalar kısa sürede anarşik bir harekete dönüştü.

Haziran 1997 seçimleri, yeni müttefiki Milloshi'nin Berisha'ya verdiği yardımlara rağmen Demokrat Parti için büyük bir darbe oldu. Drenica bölgesi katliamlarla yerle bir edilirken Milloshi'nin Mart 98'de yaptığı bir açıklama ile 'Sırplarla Kosovalıları anlaşmaya' çağırması, Milloshi'nin pasifist politikalarının bir göstergesidir.⁶³

Berisha'nın Avrupalı destekçileri, Arnavutluk'un kapitalist politikaya tümenden teslimiyetini hedefliyordu (Berisha liderliğindeki Demokrat Parti'nin politikası böylesi bir politikaydı). Avrupa ve ABD'nin kimi zaman çatışma kimi zaman da anlaşma içindeki bu tutumu onların Arnavutluk'a büyük ilgi duyduğunu ve orada kimin hâkimiyet kuracağını kararlaştırmak için büyük bir mücadele verdiklerini gösterdi. Sosyalist Parti'nin iktidara gelişiyse durum değişti; Komünist Partiyi yasaklayan kanun kaldırıldı; basın ve gazetecilere bazı tavizler verildi. Ancak Nano hükümeti Berisha rejimine dokunmayarak hükümetin hızlı bir şekilde düşmesi olasılığını devam ettirdi.

İki yıldan fazla bir süre genç kriminaller tehlikeli çeteler kurarak şehirlere korku saldılar ve büyük bir güvensizlik ortamı yarattılar.

---

63 <http://www.revolutionarydemocracy.org/Turkish/albaniaturk.htm> (25/09/2008)

Eğitim, sağlık, evre 1991-1998 arasında büyük kayıplar verdi. Cehalet, bulaşıcı hastalıklar, meyve ağaçlarının ve bağların yaygın bir şekilde yakılması görülen korkunç olgular bu dönemde AIDS, sıtma, kolera, tüberküloz, ocuk felci, kirli suların neden olduğu salgınlar, araba kazaları, rasgele ateşlemeler Arnavut istatistiklerinde yeni bir sayfa oluşturmuştu. Yüzlerce kişi yaşam için gerekli olan asgari besinden yoksun; pek çok kişi de ülke dışında yoksulluktan sıkıntılar çekti.⁶⁴

Ocak 1997'de Arnavutluk'ta "bankerlik krizi" olarak bilinen olay ortaya çıkmış ve bu kriz sonrasındaki protesto gösterileri, zaman içerisinde yer yer isyana dönüşmüştü. Arnavutluk'un ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamında depremlere yol açan banker skandalı ve krizinden sonra, ülke çapındaki gösterilerin ve 28 şubat'ta Vlore Kentinde başlayan olayların ayaklanma boyutuna ulaşması üzerine, ülke, bir iç savaşın eşiğine gelmiş ve 1 Mart 1997 tarihinde Başbakan Meksi Başbakanlığındaki Hükümet, istifasını vermişti. 11 Mart 1997 tarihinde Ulusal Uzlaşma Hükümeti kurulmuştu.

Bütün bu i kaos ortamından yılan insanlar, İtalya ve Yunanistan'a büyük bir g dalgası oluşturmuşlardı. Bu kaos sebebiyle sınırlar kapandı. Ayrıca, komşu lkeler, Yunanistan, İtalya, Makedonya ve Yugoslavya sınır kapılarını kapamışlardı. Ülkenin büyük bir bölümünde hâkim olan isyancılar, gelen yardımlara el koymaya başlamışlardı. Birleşmiş Milletlerin, acil insanı yardımının güvenle halka ulaştırılması için Arnavutluk'a okuluslu G gönderilmesine yeşil ışık yakan kararı Türkiye'yi harekete geçirmiştir.

Geçici ve sınırlı çokuluslu koruma gücünün ülkeye gelmesini ve özellikle Türkiye'nin katılmasını Arnavutluk istemişti. İşte, dünyanın muhtelif ülkelerinden gelecek insanı yardımların düzenli dağıtımını temin etmek üzere, Türkiye, İtalya ve Yunanistan asker gönderme kararını almışlardı. Arnavutluk'a gidecek olan Türk askerinin görev bölgesine Atina'dan itiraz gelmişti. Yunanistan, Güney Arnavutluk'ta Yunan azınlığın yaşadığı bölgede Türk askerinin görev yapmasını istemediğini açıklamıştı. Türk askerleri, havalanı ile Tiran arasında bir bölgede görev yaptılar.

okuluslu G, İtalya'nın koordinasyonu altında ve tamamen gönüllü devletlerin katılımıyla oluşmuştu. Bu yüzden, bu G'e gnlllr gücü de denmekteydi. okuluslu G'e asker veren lkeler, İtalya 2 500, Fransa 1 000, Türkiye 779, Yunanistan 800, İşpanya 450, Romanya 400, Avusturya 120 ve Danimarka 60 askerle katılacaktı. Arnavutluk'a okuluslu G gönderilmesine ilişkin AGİT'te alınan kararda

---

64 <http://www.revolutionarydemocracy.org/Turkish/albaniaturk.htm> (25/09/2008)

öncülük yapan Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine verilen karar tasarısına da ortak sunucu olmuştu.⁶⁵

---

65 <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem20/yil3/bas/b127m.htm> (14.7.1998).

2.BUGÜNKÜ ARNAVUTLUK

2.1 Arnavutluk'un Sosyal-Kültürel Yapısı

Arnavutluk halkı iki gruba ayrılır : Gheg ve Tosk. Gheg olan halkın çoğunluğu Müslüman dır. İkinci Dünya Harbine kadar halkının % 80 Müslüman , % 20'si Hıristiyan idi. Arnavutluk, Balkan ülkelerinin en küçüğüdür. Küçük, fakat stratejik açıdan önemli bir ülkedir. Aynı zamanda müslümanların nüfusun neredeyse tamamına yakını oluşturdukları tek Balkan ülkesidir. Müslüman nüfusun da yüzde 75-80'i Sünnî, kalanı Alevî-Bektaşî'dir. Arnavutluk Bektaşîleri Anadolu'da yaşanan,alıştığımız İslâm'dan uzak bir yaşantı içindedirler.⁶⁶Komünist idarenin tahakkümü altına girdikten sonra dini inanç ve yaşayışları yasaklandı. Böylece halk dinlerinden koparıldı. Yeni nesiller dinsiz olarak yetiştirildi. Bütün dini ibadethaneler kapatıldı. İki bin cami ve mescit ve yüze yakın kilise yıkılıp yıkıldı. Sadece Tiran'da Etem Bey Camii ile Gjirokastra'daki cami yıkılmadı. Bunlar ise, dinsizlik propagandası için müze olarak kullanıldı.⁶⁷

Ülke nüfusunun etnik yapısı, % 95 Arnavut, % 3 Yunanlı ve % 2 diğer etnik gruplardan (Türk, Eflâk, Çingene, Sırp, Karadağlı, Makedon, Bulgar) meydana gelmektedir. Bu durum Arnavutça ile birlikte etnik azınlık dillerinin de kullanılmasını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca nüfusun % 75'i Müslüman, %15'si Arnavut Ortodoks, % 10'da Rumen Katolik'tir.⁶⁸

Kışların soğuk, bulutlu, yağışlı; yazların sıcak, açık, kuru geçtiği; iç kısımlarında daha soğuk ve daha rutubetli bir iklim hakim olduğu Arnavutluk'un üçte ikisi dağlık ve tepeliktir.⁶⁹ Bu durum tarıma uygun toprakların sadece % 20 seviyesinde kalmasına yol açmaktadır. Ekonomisi Avrupa standartlarının altında olan Arnavutluk, serbest piyasa ekonomisine geçiş dönemi yaşamaktadır. Tekstil ve ayakkabı, metal ve madensel cevherler, ham petrol, sebze, meyve, asfalt ve tütün ürünlerini ihraç eden Arnavutluk, özellikle makine ve teçhizat, gıda, tekstil, kimyasal ürünleri ithal etmektedir. Ticaretinin büyük bölümünü İtalya ve Yunanistan ile gerçekleştirmektedir. İthalatının % 7'lik bölümünü Türkiye oluşturmaktadır.⁷⁰ Eğitim alanında Avrupa standardını yakalamak üzere büyük reformlar yapılan Arnavutluk'ta 9 yaş ve üzeri nüfus dikkate alındığında okuryazar

66 <http://www.semerkanddergisi.com/Detay.aspx?YaziID=765> (25/09/2008)

67 <http://www.ozcanbortepe.com/avrupa-kitasi-ulkeleri-arnavutluk.htm> (25/09/2008)

68 <http://www.deik.org.tr/bultenler> , (28.10.2008).

69 <http://www.ulkeler.net/Arnavutluk> , (28.10.2008).

70 <http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/AVRUPA/arnavutluk/arnavutluk.htm> , (28.10.2008).

oranı % 86, 5 (2003 tahmini)'tir.⁷¹ Arnavutluk, Soğuk Savaştan ekonomisi en zayıf olarak çıkan Avrupa Devletidir. Sosyalizmden demokrasiye geçiş çabaları ekonomisi zaten güçsüz olan Arnavutluk'ta siyasi ve ekonomik istikrarsızlık yaşanmasına yol açmıştır. Kosova sorunu, Makedonya'daki Arnavut azınlığın durumu, Yunanistan'la mevcut Kuzey Epir sorunu ve Arnavutluk'tan Yunanistan'a olan yasadışı göçler gündemde olan ana sorunlar olarak sayılabilir.

Arnavutların tek bir etnik toplum olarak adlandırılabilmelerinin en önemli nedeni kullandıkları ortak dil olmuştur. Bu sebeple Arnavutça, Arnavutların milli dili olarak kabul edilebilir. Arnavutça, Hint-Avrupa dil grubundandır ve Arnavut unsurların tarih boyu irtibat kurdukları Alman, İtalyan, Yunan ve Trakyalı dillerden farklılık taşımaktadır. Arnavutlar, Slav, Latin, Rum ve Türklerle ortak yaşam alanlarını paylaşıyorlar da bu diller, Arnavut çoğunluğunun arasında konuşulan bir dil olma özelliği kazanamamışlardır. Arnavutça 14. yüzyıla kadar sadece konuşma diliyken bu dönemden itibaren yazı dili de olmuştur. Arnavutların bu dönemdeki farklı dinlere olan mensubiyetleri din adamlarınca Latin ve Yunan olmak üzere iki farklı alfabenin kullanılmasına yol açmıştır. Osmanlı döneminde ise Osmanlıca kullanılmıştır.⁷² Dinî açıdan her ne kadar Arnavutluk'taki Arnavutlar parçalı bir yapı gösterebilirler de (%75 Müslüman, %25 Katolik ve Ortodoks Hıristiyan) Kosova nüfusunun %90'ından fazlasını oluşturan Arnavutların %3'lük bir Katolik nüfus dışında tamamının Müslüman olduğunu söyleyebiliriz.⁷³

Bölgenin dini açıdan tarihi seyrine bakacak olursak Yunanlıların MS. 2. yüzyılda Arnavut topraklarına Hıristiyan piskoposlar göndererek onları etkilediklerini görürüz. Fakat dağlık ve iç bölgelerdeki daha kapalı kabileler üzerinde etkili olamamışlardır. 9. yüzyılda Bizans döneminde misyonerler, Arnavutlar üzerindeki faaliyetlerini arttırmışlar ve neticede daha çok bugünkü Arnavutluk'un kuzeyinde kalan Arnavutlar, Roma Katolik Kilisesi'nin etkisiyle Katolikleşmiş, güneydekiler ise Ortodoks Bizans etkisiyle bu mezhebe girmişlerdir. Bundan sonra ise kuzey ve güney arasında kalan bölgede Ortodoks ve Katolik kiliselerinin çarpışmaları görülmüştür. Bu dönemde Arnavutların din ile olan ilişkilerine bakıldığında esnek bir yapı vardır. Bunun en güzel kanıtının da o dönemlerden kalma ne bir kilise örgüt yapısı ne de kendi dillerinde yazılmış bir İncil'in olmaması gösterilebilir. Osmanlıların 1389'da Kosova Savaşı'nı kazanmasından sonra bölgedeki

71 <http://www.ülkeler.net/Arnavutluk> , (28.10.2008).

72 www.igmg.de/tr/haberler/haber-ayrinti/article/28/albanien-und-die-albaner.html?no_cache=1&type=98 (25/09/2008)

73 <http://kosova.ihh.org.tr/genel/kulturelyasam/kulturelyasam.html> (25/09/2008)

varlığını kesinleştirmesi ve fetih hareketinin batıya doğru devamı neticesinde Arnavut unsurlarda İslamlaşma dalgaları görülmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti burada resmi bir İslamlaşma politikası gütmemişse de Arnavutlar, İslam dinini seçmişlerdir. Bunda doğal bir rakip olan güçlü Sırp etkisi dışında, dönemin Osmanlı yönetiminin sunduğu ekonomik, siyasal ve sosyal koşulların etkisi de rol oynamıştır. Osmanlı Devleti Arnavutların sıkı sıkıya bağlı oldukları kabile yapılarına çok fazla müdahil olmayarak onların İslamlaşmasında olumlu bir etki oluşturmuştur.⁷⁴

17. yüzyıla gelindiğinde Arnavutların çoğu İslam dinini kabul etmiş durumdaydı. Buradaki Müslümanların dinî organizasyonları şeyhülislamın belirlediği düzene göre olmakta ve müftülerce uygulanmakta idi. Osmanlılar bölgenin İslamlaşması için bölgeye gönderilen tarikat mensubu dervişlerden, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirerek bölgeye yerleştirdikleri Yörük Türklerinden başka, İslam kültürünün yayılması için de ciddi çalışmalarda bulunmuşlardır.

Arnavutlar arasında ve özellikle bugünkü güney Arnavutluk'ta Bektaşilik de oldukça yaygındır. Bektaşilik bir anlamda Arnavutların daha önceki yaşam tarzlarına uygun bir anlayış sunmuştur ve bunun kaynağı da Yeniçeri Ocağı'dır. Devşirme usulüyle orduya alınan birçok Arnavut bu tarikata girmiştir. Bektaşilik dışında Halveti, Kadiri, Melami, Mevlevi, Nakşibendî, Rufai, Sinani, Şazeli gibi tarikatlar da bulunmaktadır. 1945'ten itibaren bu tarikatların ortadan kaybolmalarına ve 1952'de bu konuda konan yasağa rağmen 1970'lerde bu kurumların faaliyetlerini yürüttüğü görülmüştür. Arnavutlar hakkında zikredilmesi gereken önemli bir not da farklı din ve mezheplere mensup olan Arnavutlar arasında dini içerikli kavga ve çatışmanın meydana gelmemesidir. Arnavutların bu konudaki esneklikleri, Katolik-Ortodokslar arasında olduğu gibi Sünni Müslüman ve Bektaşiler arasında da sürmektedir.

İskender zamanında koyulan bir yasaya göre evlenen her çift 25 üzüm ve 20 zeytin fidesi dikmesi zorunda imiş. Bu nedenle Arnavutluk'ta bol üzüm ve zeytin bağları vardır.

⁷⁵

Eğitim alanında Avrupa standardını yakalamak üzere büyük reformlar yapılmaktadır.⁷⁶ Ülkenin en tanınmış yazarı İsmail KADARE dir. “Ölü Ordunun Generali” isimli kitabı ile büyük ün kazanmış, ülkesindeki siyasi yönetim ve Arnavutluk Yazarlar Birliği ile düştüğü

---

74 <http://kosova.ihh.org.tr/genel/kulturelyasam/kulturelyasam.html>(25/09/2008)

75 [http://www.tarihogretmeni.net/tarih/arnavutluk-8217-ta-turk-izleri-1-t19813.html?s=447aa882a4f45b79c31bd1f2fd4444be&";](http://www.tarihogretmeni.net/tarih/arnavutluk-8217-ta-turk-izleri-1-t19813.html?s=447aa882a4f45b79c31bd1f2fd4444be&) (27/09/2008)

76 <http://www.ulkeler.net/arnavutluk.htm> (27/09/2008)

görüş ayrılığı yüzünden bir kaç senedir Fransa da yasayan, çağdaş dünya edebiyatının en önemli yazarlarından biridir. “Kosova'ya Üç Ağıt”, “Canavar” gibi eserleri de Türkçe ye çevrilmiştir.

(İsmail KADARE 1936 da Arnavutluk ta doğdu.Tiran üniversitesinde eğitim gördükten sonra eğitime Moskova Gorki enstitüsünde devam etti.1960 yılında Arnavutluk a dönerek 5 yıl boyunca "Drita" edebiyat dergisinde çalıştı ve daha sonra Fransa ve Arnavutluk ta çıkan "les lettres Albanaises" adli dergiyi yönetti.1970 yılında Arnavutluk meclisi ne seçilen Kadare dünya çapında üne 1960 lı yılların ortalarında kavuştu.1972 yılında Grenoble üniversitesinden doktorasını aldı Arnavutluk Akademisi, Berlin Güzel Sanatlar Akademisi ve Mallarme Akademisi üyesi olan Kadare, 1992 den beri Fransa da yaşamaktadır. İngiltere tarafından 2005 yılında ilki verilen uluslararası MAN BOOKER edebiyat ödülüne layık görülmüştür.)

Nüfus: 3,639,453 (2009 tahmini). Sehir nüfusu toplam nüfusun %47'sini oluşturuıyor.
Nüfus Dağılışı: 0-14 yas nüfus %23,1, 15-64 yas nüfus %67,1, 65 ve üzeri yas nüfus %9,8 (2009 tahmini)
Ortalama Yaş: 29,9, erkeklerde 29,3, kadınlarda 30,6 (2009 tahmini)
Nüfus artış oranı: % 0.546 (2009 tahmini)
Mülteci oranı: -4.28 mülteci/1,000 nüfus (2009 tahmini)
Ulus: Arnavut
Nüfusun etnik dağılımı: Arnavut %95, Yunan %3, diger %2 (Roma, Makedon, Bulgar)
Din: Müslüman %70, Arnavut Ortodoksu %20 ve Roman Katolik %10
Diller: Arnavutça, Yunanca, Romence
Okur yazar oranı: 9 yas ve üzeri için veriler: toplam nüfusta: %98.7, erkekler: %99.2, kadınlar: %98.3 (2001 verileri)
Eğitim Harcamaları: GSMH'nın %2.9'unu oluşturmaktadır (2004 verisi).

Nüfus dağılımı (2009 Arnavutluk ülke raporu)⁷⁷

⁷⁷ <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/arnavutluk.pdf> (07/2009)

2.2 Arnavutluk'un ekonomik yapısı

Yaklaşık 50 yıl süren bir baskı rejimi ve kapalı ekonomi döneminin ardından Arnavutluk, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinin ağır ekonomik ve sosyal problemlerini aşabilmek amacıyla dış politikasını, esas itibarıyla ABD ve AB üyesi ülkeler ile her alandaki ilişki ve işbirliğini geliştirmek ve Avrupa ile bütünleşmek hedefleri üzerine kurmuştur. Dış politikada ilişkilerini çeşitlendirmek de Arnavutluk'un önemli amaçlarından biri olmaya devam etmiştir. Öte yandan, bölgenin birçok ülkesinde yaşayan Arnavutların siyasi ve ulusal haklarının korunması ve geliştirilmesi Arnavutluk'un bölgesel politikasının belli başlı hedeflerinden birini teşkil etmektedir.

1990 yılına kadar planlı ve merkezi sistemli ekonomiye sahip olan Arnavutluk'ta, 1991 yılından itibaren ciddi reformlar başlatılmış, bir özelleştirme programı uygulamaya konulmuş, fiyatlar devlet kontrolünden çıkarılarak dış ticaret serbestleştirilmiştir. 1990'lı yılların büyük kısmında, Arnavutluk, ekonomik reformların kaydettiği aşamalar bakımından Balkan ülkeleri için bir model olarak görülmüştür.

IMF ve Dünya Bankası'nın desteği ile Sali Berisha yönetimindeki hükümet, 1996 yılı itibarıyla ekonominin büyük ölçüde özel sektörün eline geçmesini sağlayan bir özelleştirme programını uygulamanın yanı sıra, bankacılık sektörünün yeniden yapılanmasını sağlamak amacıyla çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmaların neticesinde ortaya çıkan hızlı büyüme oranları da, reformların başarısını destekler görünmüştür. Bununla beraber, reformların, özelleştirmenin ardından sağlanan tarımsal üretim artışı dışında kalan tüm başarıları, yüzeysel olmuştur. Finansal sektörün gelişmemesinin yanı sıra, hayat standartlarında açıkça gözlenen artış, yurtdışındaki işçilerden sağlanan kaynaklar, kaçakçılık ve para aklama gibi yasa dışı faaliyetler ile faizcilerden sağlanan kısıdönemli kazançlara bağlı olmuştur.

1997 yılında yaşanan ekonomik ve sosyal patlamanın hemen ardından kurulan hükümet, yine uluslararası kuruluşların desteği ile uzun dönemli ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla yeni bir istikrar ve reform programı uygulamaya koymuştur. Bu program çerçevesinde 1998 ve 1999 yıllarında IMF ve Dünya Bankası'ndan ülkeye çeşitli krediler sağlanmıştır.

Arnavutluk ekonomisi, 1997'de yaşanan iç karışıklıkların ve 1999 yılında Kosova Savaşı'nın olumsuz etkilerine rağmen 1991-2002 yılları arasında istikrarlı bir gelişme kaydetmiştir. Ülkede son yıllarda yaşanan yüksek büyüme hızı, düşük enflasyon, azalan bütçe açığı olumlu bir makroekonomik tablo çizmektedir. 1999 yılında yüzde 18,2 olarak kaydedilen ve yavaş ancak istikrarlı bir şekilde 2003 yılında yüzde 14,8'e düşen işsizlik

oranı, kamu harcamalarındaki kısıtlama sonucunda başarılı olan para politikası ve azalan kamu borçları bu olumlu tabloyu tamamlamaktadır.

Arnavutluk ekonomisi geleneksel olarak tarıma dayanmaktadır. Tarım Arnavutluk için gelecek vaat eden ve gelişmeye açık bir sektör olmasına rağmen son yıllarda tarımın GSYİH'daki payı azalmış, servis sektörü öne çıkmıştır. 2003 ve 2004 yıllarında artan elektrik üretimi ve azalan elektrik kesintileri sonucunda sanayi mallarının üretim ve satışında yüzde 29,7 artış kaydedilmiştir.

Arnavutluk son yıllarda etkin bir özelleştirme sürecinden geçmektedir. Bu kapsamda Telekom, enerji, madencilik ve petrol sektörlerinde, altyapı ve ulaşım hizmetlerinde özelleştirmeye gidilmektedir. Böylece devletin ekonomideki payı giderek azalmakta ve özel sektörün GSYİH'daki payı yüzde 75'e ulaşmaktadır. Arnavutluk'un son yıllarda sergilediği istikrarlı büyümenin temelinde servis, ulaşım ve inşaat sektörlerindeki büyüme yatmaktadır. Servis sektörü içinde de turizm önemli bir paya sahiptir. Turizmdeki ticaret fazlası azalsa da bu sektör hala ticaret fazlası veren tek sektördür ve Arnavutluk'un ekonomik gelişmesine katkısı etkin bir seviyededir.⁷⁸

İç piyasa talebinin ülke sanayisi tarafından karşılanamaması ve sanayi için gerekli teçhizatın ithalatı sonucu Arnavutluk uzun süredir bir ticaret açığı sorunu yaşamaktadır. İhracat her yıl gelişme gösterse de ithalattaki artış ihracattan fazla olduğu için ticaret açığı sürmektedir. 2000 yılı sonbaharında AB'nin Batı Balkan ülkeleri ile imzaladığı Tercihli Ticaret Anlaşması kapsamında yer alan Arnavutluk, sanayi ve tarım ürünlerinin ihracatında tek taraflı tavizlerden yararlanmaktadır. 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olan Arnavutluk, gümrük vergilerini ve kotalarını düzenlemekte ve dış ticaret açığını azaltmak için çalışmalarını sürdürmektedir.⁷⁹

Avrupa Birliği, Arnavutluk'un en önemli ticaret ortağıdır. Arnavutluk'un ithalatının yüzde 68'i, ihracatının ise yüzde 93'ü AB ile gerçekleşmektedir. AB ile 2000 yılından bu yana yürürlükte olan tek taraflı taviz rejiminin ve 2001 Eylül ayında Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin Arnavutluk dış ticaretini olumlu etkilemesi beklenmektedir. Ülke ekonomisinin AB ülkelerine ve bölge ülkelerine entegrasyonunda politik istikrar büyük önem taşımaktadır.

2001 yılı Haziran ayında Güneydoğu Avrupa bölgesi ülkeleri arasında imzalanan ticaretin serbestleştirilmesine yönelik anlaşmanın Arnavutluk'un bölge ülkeleri ile ticaret

---

78 <http://www.arnavuthaber.com/cikti.php?id=1328> (30/09/2008)

79 <http://www.arnavutum.com/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=23> (30/09/2008)

hacmini artıracığı tahmin edilmektedir. İkili Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA), Makedonya ile 15 Temmuz 2002, Hırvatistan ve Bulgaristan ile 1 Eylül 2003 itibariyle yürürlüğe girmiştir. Romanya ile 21 Şubat 2003'de imzalanan STA, 2004 yılı Ocak itibariyle yürürlüğe girmek üzere Arnavutluk tarafından 10 Temmuz 2003 tarihinde onaylanmıştır. Bosna Hersek ile 28 Nisan 2003 tarihinde imzalanan STA, Arnavutluk tarafından 10 Temmuz 2003 tarihinde onaylanmıştır.

Serbest pazar ekonomisine geçen Arnavutluk'un ihraç ve ithal ürünlerinin kapsamında büyük değişiklikler olmuştur. Krom, nikel ve bakır gibi minerallerin ihracatı azalmıştır. Buna karşılık, tekstil ve ayakkabı alanlarında fason üretim yaygınlaşmıştır. Düşük işçi maliyeti avantajını kullanan Arnavutluk, İtalya ve Yunanistan başta olmak üzere ticaret ortaklarından yarı işlenmiş mamul ithal etmekte ve emek yoğun ürünleri işleyerek tekrar bu ülkelere ihraç etmektedir. Birçok Arnavut firması Avrupa Birliği ülkelerindeki ana üreticilerin taseronu olarak çalışmaktadır. Tarım ve gıda ürünleri önemli ihraç ürünleri olarak büyük potansiyel oluşturmalarına karşın, yetersiz ambalajlama teknikleri nedeniyle yeterince etkinleşmemektedir.⁸⁰

19 Kasım 1992 yılında kabul edilen 7638 sayılı yasa çerçevesinde, Arnavutluk'ta faaliyet gösteren yabancı firmalar Arnavut firmaların sahip olduğu hak ve yükümlülüklerle sahiptirler. Yabancı firmalar işletme ve mülkleri 99 yıl için kiralayabilmektedir. Mülk satın almak için mülkün değerinin üç katı yatırım yapmak koşulunu yerine getirmek gerekmektedir.

1992 ile 2004'ün ilk altı ayını kapsayan dönemde Arnavutluk'ta yapılan yabancı yatırımların toplamı 1,2 milyar Dolara ulaşmıştır. 4 Nisan 2002 tarihli 8877 no.lu yasa ile kurulan Arnavutluk Yabancı Yatırımları Teşvik Ajansı (ANİH)'in Ekonomi Bakanı başkanlığındaki üst kurulu Ekim 2002'de belirlenmiştir. ANİH, 2003 yılı Nisan ayında faaliyete geçmiştir. Başlıca görevi yabancı yatırımcıların ülkedeki faaliyetlerini artırmaya yönelik teşvik faaliyetleri yürütmektir. İtalyan firmaların yatırımları yüzde 35 inşaat, yüzde 21 tekstil ve ayakkabı, yüzde 16 ticaret ve hizmet, yüzde 8 tarım sanayinde faaliyet gösteren KOBİ lere yönelik yapılmaktadır. Yunan yatırımları Telekom, bankacılık ve inşaat sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca ülkede faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmalar, Yabancı Yatırımcılar Birliği adlı kuruluş altında örgütlenerek hükümet-özel sektör ilişkilerine yeni bir boyut katmaktadır.

---

80 <http://www.arnavuthaber.com/cikti.php?id=1328> (30/09/2008)

Çalık Grubu, özelleştirmeye yüzde 76'sını satın aldığı Arnavutluk'un telekomünikasyon şirketi Albtelecom'u resmen devraldığını duyurdu. Çalık Grubu, sabit hatlı telefon hizmetleri sunan telefon operatörü Albtelecom ve GSM operatörü Eagle Mobile şirketinin hisselerine 120 milyon avro ödediğini de açıkladı. Bünyesinde sabit hatlı telefon operatörü Albtelecom'u ve Eagle Mobile GSM operatörünü barındıracak yeni şirketin adı CT Telekom olarak belirlendi. CT Telekom'un yüzde 80'i Çalık Enerji A.Ş.'nin telekomünikasyon alanındaki kuruluşu CETEL'e, yüzde 20 hissesi ise Türk Telekom'a ait bulunuyor.⁸¹

Arnavutluk, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ) dönem başkanlığını 13 Mayıs Salı 2008 de Ukrayna'dan devraldı. Tören için İstanbul'a gelen Dışişleri Bakanı Lulzim Başa, Arnavutluk'un öncelikleri ve faaliyet takvimini sundu. Başa, Arnavutluk'un örgütün yapısal reformunu sürdürme, AB ve BM gibi uluslararası örgütlerle olan işbirliğini artırma ve KEİÖ ülkeleri arasındaki işbirliğini ilerletmeye odaklanacağını söyledi. 1990 lı yıllarda kurulan ve genel merkezi İstanbul'da bulunan örgüt, Karadeniz ülkeleri arasındaki gerek siyasi gerekse ekonomik işbirliğini güçlendirmeyi ve barış, istikrar ve refahı sağlamayı amaçlıyor. Örgütün Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna olmak üzere 11 üyesi bulunuyor.

Arnavutluk, Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra geçiş dönemine giren ülkeler içinde GSYİH'si halen büyük ölçüde tarımsal faaliyete bağlı olan tek ülkedir. 1990'lı yıllar boyunca, tarımsal üretimin GSYİH'nin %50'sinden fazlasını oluşturmuş olduğu ülkede, ekonominin en büyük tek sektörü tarımdır.2.Dünya Savaşı'ndan önce ülkede yürütülen feodal sistem, komünizm ile beraber terkedilmiş, 1970 ve 1980'li yıllarda uygulanan teraslama, sulama, drenaj ve suyu tuzdan arındırma projeleri ile ekilebilir alanların, 1950'li yıllara oranla iki kat artması sağlanmıştır.

Ancak, bu projelerin sonucu olarak kaydedilen üretim artışı, aynı dönemde nüfusta yaşanan şiddetli büyümenin gerisinde kalmıştır. 1990'lı yılların başında, komünist yönetimin gücünü kaybetmesi ile toprakların ve hayvanların kontrolü köylülere geçmiş, kolektif çiftliklere zarar verilmiş ve ağaçlar kesilmiştir. Bunların sonucu olarak 1990 yılında 8, 3 milyon olan meyve ağaçları sayısı 1993 yılında 3, 2 milyona düşerken, bağlar da 1990 yılı düzeyinin üçte birine gerilemiştir. Bununla beraber, tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinin brüt üretimi, 2000 yılında %58 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yine de,

---

81 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=234659> (3/10/2008)

aşırı istihdam nedeniyle tarım sektörü uluslar arası standartlar çerçevesinde verimsiz olmayı sürdürmektedir.

1991 yılında uygulamaya konulan bir dizi reformla ülkenin tarımsal yapısı tamamen değiştirilmiş, 1994 yılı itibarıyla ekime elverişli toplam alanın yaklaşık %94'ü özelleştirilmiş ve 1995 yılında, brüt tarımsal üretim 1990 yılı düzeyinin üzerine çıkmıştır. Bununla beraber, sektörde makineleşememe, yetersiz sulama teknikleri ve kimyasal gübre kullanımının yetersizliği sebebiyle mevcut potansiyel halen değerlendirilememektedir. 1999 yılında gerçekleştirilen bir ankete göre, çiftçilerin halen %42'si topraklarını sadece insan ve hayvan gücü kullanarak işlemektedir.

Ülkenin kuzey doğu bölgesindeki dağlık alanlardaki geniş ormanlarının %30'u geçtiğimiz 10 yıl içinde gerçekleştirilen denetimsiz kesimlerden ve aynı şekilde ülkenin orta bölgelerindeki ormanların %20'si de aşırı kesimlerden dolayı zarar görmüştür. Tıbbi tarım ürünleri ihracatta önemli bir kalemi oluştururken, özellikle şarap ve zeytinyağı işleme faaliyetlerinin gelişmesi halinde, üzüm bağları ve zeytinliklerin de büyük potansiyel arz etmesi mümkündür.

Komünist dönemin sanayi politikalarının, ülkenin tüm idari bölgelerini bir ölçüde geliştirmek amacıyla uygulanması sebebiyle, ülkenin tüm idari bölgelerinde gıda işleme ve büyük kısmında inşaat malzemeleri, kereste ve ağaç ürünleri sanayileri mevcut olmakla beraber, toplam sanayi üretiminin büyük kısmı, belli bir ihracat kapasitesine de sahip olan büyük tesislerin bulunduğu 6 bölgeden sağlanmaktadır.

1961 yılına kadar Sovyetler Birliği, daha sonra da 1978 yılına kadar Çin'den sağlanan pek çok tesis ve fabrika, eski olmanın yanı sıra 1991-1992 ve 1997 yıllarındaki kargaşa dönemlerinde hasar görmüş veya yağmalanmıştır. Bununla beraber, Batılı ülkeler için gerçekleştirilen fason üretim, tekstil ve deri eşyalar sektörlerine canlılık kazandırmıştır.

İmalat sektörünün toplam büyüme hızı, 1997 yılından bu yana pozitif olarak gerçekleşmiş ve 2000 yılı itibarıyla da %5'e ulaşmıştır. Sanayi üretimi 1995 yılında en düşük düzeyine ulaştıktan sonra 1990'lı yılların ikinci yarısında düzelmeye göstermiş olmakla beraber halen sanayi indeksi 1989 düzeyinin üçte birine dahi ulaşmamıştır. (2003 yılı verileri.)

28 Temmuz 2008 tarihinde IMF yönetim kurulunun 5. Arnavutluk ekonomik performansı ve finans beklentisi gözden geçirmesinin altında 3 senelik mali durum geliştirme ve yükseltme ayarlamaları ile mali kaynak ayarlamaları yapıldı. Yönetim direktör yardımcısı ve başkan yardımcısı Murilo Portugal 'ın ifadelerine göre; “

Arnavutluk ekonomik performansı dış yatırımların azlığına rağmen güçlülüğünü koruyor” Ülke özellikle 2007 yılında yerel kuraklıktan çok etkilenmiştir. Fakat çok çabuk kendini toplamış tır çünkü ekonomi başka alanlara kaydırılmış, yeni dış satışlar geliştirilmiştir. Bu yüzden büyüme sabit kaldı ve asıl düzeyde oldu, geçen yıldan %6 genişledi. (2008 yılı verileri.) Global gıda ve hammadde fiyatlarındaki şok artışa rağmen enflasyon hedefin %3+-1 üzerinde iken, bölgenin en düşükleri arasında kalmaya devam etti.

2005 yılında %5,5 oranında büyüyen Arnavutluk ekonomisinin 2008 yılı büyüme oranı %6.1 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında %2 seviyesinde gerçekleşen enflasyon oranı ise 2008 yılına gelindiğinde %4’e yükselmiştir. Kişi başına GSMH yıllık 6.000 \$’a yükselmistir.

Dış ticareti;Avrupa Birliği, Arnavutluk’un en önemli ticaret ortağıdır. Arnavutluk’un ithalatının yüzde 61’i, ihracatının ise yüzde 88’i AB ile gerçekleşmektedir. 19 Aralık 2006 tarihinde Güneydoğu Avrupa bölgesi ülkeleri arasında ticaretin serbestleştirilmesine yönelik imzalan CEFTA anlaşması ile Arnavutluk’un bölge ülkeleri ile ticaret hacmini artıracacağı tahmin ediliyor.⁸²

Arnavutluk’un ihraç ve ithal ürünlerinin kapsamında büyük değişiklikler olmuştur. Krom, nikel ve bakır gibi minerallerin ihracatı azalmıştır. Buna karşılık, tekstil ve ayakkabı alanlarında fason üretim yaygınlaşmıştır. Düşük işçi maliyeti avantajını kullanan Arnavutluk, İtalya ve Yunanistan başta olmak üzere ticaret ortaklarından yarı işlenmiş mamul ithal etmekte ve emek yoğun ürünleri işleyerek tekrar bu ülkelere ihraç etmektedir. Birçok Arnavut firması Avrupa Birliği ülkelerindeki ana üreticilerin taşeronu olarak çalışmaktadır. Tarım ve gıda ürünleri önemli ihraç ürünleri olarak büyük potansiyel oluşturmaktadır. Eksik olan ambalajlama tekniklerinin yetersizliğidir.

Yabancı sermaye;Arnavutluk’ta faaliyet gösteren yabancı firmalar Arnavut firmaların sahip olduğu hak ve yükümlülüklerle sahiptirler. Yabancı firmalar işletme ve mülkleri 99 yıl için kiralayabilmektedir. Mülk satın almak için mülkün değerinin üç katı yatırım yapmak koşulu vardır. Yabancı Yatırımları Teşvik Ajansı (ANIH) yabancı yatırımcıların ülkedeki faaliyetlerini artırmaya yönelik teşvik faaliyetleri yürütmektedir. “Devlet Yardımı” kapsamında üretim ve hizmetlerde hükümete ve yerel yönetimlere önemli projelere teşvik verme imkânı sağlamaktadır. Arnavutluk’a ithal edilen makine ve ekipmanlar ülke ekonomisine katkı sağlamak amacıyla kullanılma koşuluyla yüzde 100 KDV kredisinden yararlanabilmektedir.

---

82 <http://www.kobi-efor.com.tr/print.asp?id=2359> (1/10/2008)

Ulaşım: Arnavutluk hükümetinin ulaşım politikası; karayolu, denizcilik ve demiryolları servislerin özelleştirilmesidir. En önemli projeler; Durres Limanı'nın altyapı çalışmaları ile konteyner ve yolcu terminallerinin yapımı; Vlore Limanı'nın modernizasyonu, Tiran'daki uluslararası havayoluna ek terminal yapılması ve Tiran-Durres arasındaki demiryolunun modernizasyonudur.

İnşaat ve inşaat malzemeleri: Kollektif tarım arazilerinin holdinglere devredilmesi, küçük ve orta ölçekli firmaların kurulması, yeni alışveriş mekânlarının açılması, konut ihtiyacı, altyapı projeleri, 1999 Kosova krizi sonrası mülteci akını gibi gelişmeler sonucu sektör hızla gelişmiştir. Rinas otoyolu, Durres ve Vlore limanlarının inşası ve turizm sektörüne yönelik otellerin renovasyonu gibi projeler bu sektörü yatırımcı için cazipleştirmektedir. Ülkede yılda 200 bin ton çimento üretilmekte, ancak 500-600 bin ton kadar çimento da ithal edilmektedir.

Tarım: Tarım sektöründe başlatılan reformlar sonucu ekilebilir toprakların yüzde 94'ü özelleştirilmiştir. Özelleştirme sonucu üretim hızla artmıştır. Sektör yabancı yatırım için büyük potansiyel taşımaktadır. Önemli ihraç ürünleri un, ekmek, konserve, makarna, nişasta, konserve sebze ve meyveler, meyve suyu, balık, domates sosu, zeytinyağı, ayçiçek yağı, bira, şarap, brendi, süt ve süt ürünleridir.

Orman ürünleri: Dağlık bir ülke olan Arnavutluk için önemli bir gelir kaynağıdır. Kontrplak, ahşap panel, parke ve mobilya üretiminde gelişmeye açık bir ağaç ve ahşap işleme sektörü mevcuttur. Balıkçılık sektörü de geliştirilmesi durumunda ülkeye gelir getirecek bir potansiyele sahiptir. Ticaret ve yatırım için uygun olan alanlar ise işlenmiş (konserve) ve dondurulmuş gıda, meşrubat, gıda ambalajlama-soğutma-depolama, gübre ve tarım makineleri alt-sektörleridir. İşlenmiş gıda konusunda yerel üretim ülke ihtiyacının ancak onda birini karşılayacak seviyededir. Özellikle tarım makineleri, hayvancılık alanında kullanılacak besleme, süt sağma makineleri, veterinerlik aletleri Arnavutluk'un -yerel üretimi son derece az olduğu için- ihtiyaç duyduğu önemli ithal ürünleridir.

Sanayi: Ülkenin tüm idari bölgelerinde gıda işleme ve büyük kısmında inşaat malzemeleri, kereste ve ağaç ürünleri sanayileri mevcut olmakla beraber, toplam sanayi üretiminin büyük kısmı, belli bir ihracat kapasitesine de sahip olan büyük tesislerin bulunduğu 6 bölgeden sağlanmaktadır. Bu bölgelerden, ülkenin toplam sanayi üretiminin üçte birini karşılamakta olan Tiran mühendislik işleri, tekstil ve ilaç üretim tesislerine sahipken Elbasan'da büyük bir çelik fabrikası faaliyet göstermekte, Durres'de mekanik ve elektrik mühendisliği ile gemi yapım ve kimya sanayileri gelişmişken, Shkoder'de bakır tel

ve kablolar üretilmektedir. Bunların yanı sıra, Vlore bölgesinde elektrik ampulleri ve kimyasallar üretilirken Korçe bölgesi tekstil ve giyim eşyası üretimi merkezidir.

Turizm: Turizm de Arnavutluk'un yatırım için potansiyeli çok yüksek, gelişmekte olan bir sektördür. Ülkenin Adriyatik sahil şeridinde yer alan bölümü, tatil köyü ve otel turizmi için değerlendirilme potansiyeli taşımaktadır. İklimi, tarihi ve coğrafi konumu ile Arnavutluk turizm için büyük potansiyel taşımaktadır. Ülkede doğal göller ve dağlar turizm için alternatif seçenekler oluşturmaktadır. 2006 yılı itibariyle Arnavutluk'ta 8000 yatak kapasitesine sahip 200 otel bulunmaktadır.

Ülkenin en büyük ekonomik, idari, siyasi, sosyal ve kültürel merkezi başkent Tirana'dır. Bu şehir, coğrafi olarak da ülkenin merkezinde bulunmaktadır. Şehrin merkezi deniz seviyesinin 110 m yükseklikte olup, yıllık ortalama sıcaklık 17 derecedir. Ülkenin yasal ve idari birimleri yanında, 22 Büyükelçilik ile Dünya Bankası, IMF, OSCE ve UNESCO gibi önemli uluslararası kuruluşların büroları da bu şehirde bulunmaktadır.

Tirana, ülkede en iyi yaşam standartlarını sunan şehirdir. Aynı zamanda, en kalifiye iş gücü de Tirana'da bulunmaktadır. Bu metropol, bütün seviyelerde, ülkenin en büyük okul sayısına sahip olup, iş kurma konusunda en iyi şehirdir. Son yıllarda, Tirana'da önemli yapısal gelişmeler gerçekleşmiştir. İyi işletme ve belediye idaresinin modernleştirilmesi, yatırımları teşvik edip, onlara güven sağlamıştır. Bunun sonucunda, 2004 yılında, Tirana Belediye Başkanı olan Edi Rama, dünyada binlerce belediye başkanı arasında "Yılın en iyi belediye başkanı" seçilmiştir.

Şu anda Tirana'da 15.000'den fazla küçük, orta ve büyük ölçekli iş yeri bulunmaktadır. Yerli büyük şirketlerin %90'ı, yabancı şirketlerin ise %80'i bu şehirde bulunmaktadır. Amerikan, Yunan, Avusturyalı ve İtalyan bankalar, bu şehirde şubelerini açarak, önemli sermaye aktarmışlardır. GSMH'ye katkısı yönüyle, hafif endüstri, Tirana'da ki sanayi içinde önemli bir yere sahiptir. Tirana ilinde, ülkedeki un'un %44'ü, süt'ün %18'i, salam'ın %50'si, sebze ve meyve konserveleri'nin %49'u, bira'nın %78'i, alkollü ve alkolsüz içeceklerin %61'i ve yemeklik yağın %76'sı üretilmektedir.

Tirana, Durres şehrinden sadece 41 km uzaklıkta olup, otoyolla bağlıdır. Durres limanı ülkenin toplam ithalat ve ihracat mallarının hacminin %80'ini karşılamaktadır. 2005 yılında, 400 bin konteynır ve 1, 8 milyondan fazla yolcu bu limandan geçmiştir. Tirana, ülkenin tek uluslararası havalimanı olan "Nene Tereza" havalimanına 26 km (şehir merkezinden 30-45 dakikalık) uzaklıktadır. Ülkeyi dünyaya bağlayan en önemli havalimanıdır. Yıllık 600.000 kişi bu havalimanından giriş-çıkış yapmaktadır. Biri Arnavut, 15'i yabancı havayolu şirketi Londra, Viyana, Köln, Roma, Milano, Budapeşte,

Atina, Bari, İstanbul, Lubljana, Belgrad ve diğer şehirlere haftada yaklaşık 170 uçuş yapmaktadır.

Tirana şehri, Yunanistan sınırında bulunan Kapshtice ve Kakavije giriş kapılarından 250 km, Karadağ sınırında bulunan Hani i Hotit giriş kapısından 140 km, Morina (Kosova) sınır kapısından 230 km, Thana giriş kapısından ise 140 km uzakta bulunmaktadır. Bu ilde toplam 180 eğitim kurumu olup, bunların içinde 21.500 öğrencisi olan 5 devlet ve birkaç özel üniversite de vardır. Tirana Üniversitesi, ülkenin en büyük üniversitesidir. Bu şehirde, ayrıca New York University, Kristal, Zonja e Keshillit te Mire gibi yabancı üniversitelerin branşları da vardır. Genel eğitim veren kamu ve özel okulların yanında, Tirana'da Harry Fultz, Hotel ve Tourism, Karl Gega, Flabina, Ekonomisti, Mesleki Eğitim Merkezi ve Marubi film okulu gibi mesleki eğitim veren birçok kurum bulunmaktadır. Haftalık çalışma süresi 40 saat olup, en çok haftalık 48 saat mesai yapılmaktadır. Özel sektördeki ortalama maaş aylık 233 €'dur. Arnavutluk'taki asgari ücret 110 €'dur.

2008 Arnavutluk Ekonomi Değerleri :

Arnavutluk modern açık Pazar ekonomisine geçiş için büyük değişiklikler yapmaktadır. Yönetim ağır suçları engellemek için önlemler almış, son zamanlarda yeni mali reform paketine adapte olunmuştur. Gri ekonomide hedefler belirlendi ,küçültüldü ve yabancı yatırımlar göze çarptı.. Ekonomi yıllık 600-800 milyon \$ lık dış kaynakla desteklendi, bu paranın çoğu İtalya ve Yunanistan da ikamet eden Arnavutlardandır.; bu yardımlar ekonomideki açığın büyümesini engelledi.

Enerji sektöründeki özelleştirmelerin Arnavutluk 'un fakir işadamları yetersiz olduğundan yabancı yatırımcılara verilmesi ve modernleştirilmesi göze çarpmıştır. Vlore yakınlarında yeni bir termik santral yapıldı ve Arnavutluk ile Karadağ arasında iletişimi geliştirmek enerji sıkıntısına yardımcı olacaktır. Yönetim ekonomiyi sürekli geliştirmek için zayıf ülke ilişkilerini kuvvetlendirdiler, uzun süreli köprüler attılar. Bu pozitif yaklaşımlar sonucunda ekonomi güçlendi ve enflasyon seviyesi düştü.⁸³

---

83 http://www.allcountries.org/wfb2007/albania/albania_economy.html (4/10/2008)

Brüt yerli ürüne göre (satın alma güç paritesi): 19.76 milyar \$
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (devlet değişim oranları): 11.2 milyar \$ (2007 veri.)
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla –(Gerçek Büyüme Oranı): 5% (2007 veri.)
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla – kişi başına düşen (ppp): 5, 500 \$ (2007 veri.)
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla – sektörel dağılım: <i>Tarım: 21,7%Endüstri: 20,3% Hizmet: 58%</i> (2007 veri.)
İş gücü: 1.09 milyon (September 2006 veri.)
Kullanılan iş gücü(sek törel): <i>Tarım: 58% Endüstri: 15% Hizmet: 27%</i> (Eylül 2006 veri.)
İşsizlik oranı: 13% resmi oran, fakat çiftçilikten olan geçim parasının çoğalması yüzünden bu oran % 30 u aşmıştır. (2007 veri.)
Yoksulluk sınırı altında kalan oran: 25% (2004 veri.)
Ev gelirleri ya da ortak tüketim harcamaları <i>En düşük :10%: 3,4% En yüksek :10%: 24,4%</i> (2004)
Aile gelirinin dağılımı : 26,7 (2005)
Enflasyon oranı (tüketici bedeli): 3% (2007 veri.)
Yatırım: 23,4% Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (2007 veri.)
Bütçe: <i>Hasılat: 2.752 milyar \$Tüketim: 3.129 milyar \$</i> (2007 veri.)
Devlet borcu: 53.7% Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (2007 veri.)
Tarım ürünleri: Buğday, mısır , patates, sebze, meyve, şeker pancarı, üzüm, et, süt ürünleri
Endüstriyel: Gıda ürünleri, tekstil ve giyim, kereste, petrol, çimento, kimyasallar, madencilik, basit metaller, hidrojen enerjisi.
Endüstriyel ürünlerin büyüme oranı 2% (2007 veri.)
Elektrik üretimi: 5.385 milyar KW (2005)
Elektrik tüketimi: 3.323 milyar KW (2005)
Elektrik ihracatı: 300 milyon KW (2005)
Elektrik ithalatı: 371 milyon KW (2005)
Petrol ürünleri 7, 006 galon/gün(2005 veri.)
Petrol Tüketimi: 29, 000 galan/gün (2005 veri.)
Petrol ihracatı: 1, 240 galon/gün (2004 veri.)
Petrol İthalatı: 21, 600 galon/gün (2005 veri.)
Petrol çıkarma rezervi: 198.1 milyon galon (1 Ocak 2006 veri.)

Doğal gaz üretimi: 28.77 milyon m ³ (2005 veri.)
Doğal gaz - kullanım: 28.77 milyon m ³ (2005 veri.)
Doğal gaz - ihracat: 0 m ³ (2005 veri.)
Doğal gaz - ithalat 0 m ³ (2005)
Doğal gaz – çıkarma rezervleri: 814.7 milyon cu m (1 January 2006 veri.)
Gerçek hesap dengesi: 918 milyon \$ (2007 veri.)
İhracat: 962 milyon \$ (2007 veri.)
İhracat ürünleri: Tekstil, ayakkabı, asfalt, metal ve metal madenler, ham petrol, meyve, sebze, tütün.
İhracat ülkeleri: İtalya 67.7%, Sırbistan Karadağ 5.8%, Yunanistan 5.4% (2006)
İthalat: 3.42 milyar \$ (2007 veri.)
İthalat ülkeleri: İtalya 32.1%, Yunanistan 17.7%, Türkiye 8.1%, Almanya 5.7% (2006)
Ekonomik yardım 318.7 milyon (<i>en yüksek yardım yapanlar İtalya, AB, Almanya</i> (2005 veri.)
Yabancı kaynaklı rezervler ve altın 2.084 milyar \$ (31 Aralık 2007 veri.)
Dış borç: 1.55 milyar \$ (2004)
Döviz kuru: Dolar - Lek paritesi - 92.668 (2007), 98.384 (2006), 102.649 (2005), 102.78 (2004), 121.863 (2003)

Ekonomik Değerler Tablosu⁸⁴

84 http://www.allcountries.org/wfb2007/albania/albania_economy.html (4/10/2008)

2.3 Arnavutluk'un stratejik (jeo-politik) yapısı

Uzun süren Enver Hoca rejiminden sonra demokratikleşme ve liberalleşme eğilimlerinin yoğunlaştığı Arnavutluk, Balkanların güney batısında yer alan, stratejik konumu itibarıyla önemli bir coğrafyada bulunmaktadır. Adriyatik Denizinin çıkış noktası olması ve deniz ticareti açısından taşıdığı önemin yanı sıra Trakya-Adriyatik karayolu bağlantısının bulunması, otoyol projesinin ve hatta petrol boru hattı projelerinin gündemde olması nedeni ile son dönemlerde ilgi görmeye başlayan bir ülkedir. Arnavutların yoğun olarak yaşadığı Kosova ve Makedonya'nın batısı da, Balkanların kilit noktaları olarak dikkati çekmektedir. Bu açıdan Arnavutların yaşadığı coğrafya jeopolitik dengeler açısından önemli bir bölgedir.⁸⁵ Balkanlara yerleşerek hem AB hem de Rusya karşısında önemli bir avantaj yakalamak isteyen ABD, Bosna ve Kosova Krizlerinden akıllıca yararlanarak bölgede etkinlik kazanmıştır.

Balkanlar, petrol ve doğalgaz boru hatları için önemli bir ulaşım yolu ve bu yüzden stratejik bir köprüdür. Bu açıdan Balkanlar, Batı ve Doğu Avrasya arasında NATO ve ABD için önemli bir güvenlik boyutu taşıyan jeopolitik bir koridor olarak değerlendirilmektedir. Önde gelen ABD ve Avrupa petrol yatırımcılarının ortak olduğu Arnavutluk-Makedonya-Bulgaristan Petrolü'nün (AMBO) başını çektiği Balkanlardan geçen boru hattı projesi, Bulgaristan'ın Karadeniz'deki Burgaz liman kentinden başlamakta, Makedonya'yı aşarak Arnavutluk'un Adriyatik'teki liman kenti Durres'te son bulmaktadır. 2005 yılında hayata geçirilen projede boru hattı Kosova'nın güney sınırından sadece 20 km. uzağından geçmektedir. Bu nedenle, ABD'nin Kosova'da yabancı topraklardaki en büyük üssünün kurulmuş olması anlamlı bulunmaktadır.

Arnavutluk üzerinde en etkili olan dış güç ABD olarak görülmekteyse de başta Almanya olmak üzere İtalya ve Yunanistan'ın özellikle Arnavutluk'ta genişleyen nüfuzlarını dikkate almakta yarar vardır. İtalya Arnavutlar için önemli bir cazibe merkezi olduğu gibi, İtalyan şirket ve bankaları da Arnavutluk pazarında önemli bir paya sahip olmuşlardır. Yunanistan ise özellikle Ortodoks Arnavutların yaşadığı Güney Arnavutluk taraflarında etkili olma şansı bulmuştur. Her iki ülke de Arnavutluk'u adeta bir arka bahçe durumuna getirmeye çalışmaktadır. Arnavutluk'un bugünkü hükümetinin de özellikle Yunanistan ile önceki dönemlerde bozuk olan ilişkileri düzeltmek konusunda ciddi bir gayret içinde olduğu görülmektedir. Arnavutluk, NATO üyeliğini kazanmak amacıyla Üyelik Eylem Planı'nı azimle takip ettiğini açıklamış ve ABD'nin önderliğindeki

---

85 <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Tarih%20.html> (8/10/2008)

Terörizme Karşı Uluslararası Koalisyonu faal olarak katılmış, Bosna-Hersek, Afganistan ve Irak'a asker göndermiştir. Dikkat çeken bir nokta da, Kosova ve Makedonya'daki Arnavut eylemleri sırasında Arnavutluk hükümetinin Arnavut milliyetçilerine mesafeli tavrı olmuştur. Arnavutluk hem komşuları ile olan ilişkilerini bozmamak hem de milliyetçi hareketi destekleyen ve böylece barış ve istikrarı tehdit eden bir ülke pozisyonuna düşmeme gayreti içine girmiş, fakat ülkesine gelen Arnavut göçmenlere insani yardım yapmaktan da doğal olarak uzak durmamıştır.

Sonuç olarak Arnavutların yaşadığı coğrafyanın stratejik önemi nedeni ile Büyük devletlerin ilgisini çektiği ve bu ilginin ciddi bir rekabet konusu olduğu görülmektedir. Osmanlı'nın dağılma süreci ile Yugoslavya'nın dağılma sürecinin Balkanlarda milliyetçilik akımını körüklediği, barış ve istikrarı tehdit ettiği dikkati çekmektedir. Türkiye ise son dönemlerde Balkanlarda daha pasif bir politika sergiliyor izlenimi vermektedir. Oysa tarihsel ve kültürel bağların yoğun olduğu bu bölgeye ilgisinin azalması mümkün değildir. Türkiye'nin başta Arnavutluk ve Makedonya Cumhuriyeti olmak üzere bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesi ve etkin bir dış politika izlemesi çıkarları açısından hayati önem taşımaktadır.

2.4 Arnavutluk'un siyasi yapısı

Arnavutluk'ta 2009 yılı seçimlerinden itibaren yeni bir sistem uygulanmaya başlanmıştır. Yeni sistemde, bölgesel olarak da farklı bir yapıya gidilmiştir. Bilindiği gibi, Arnavutluk 12 vilayetten (bölgeden) oluşmaktadır, buna göre de 12 seçim bölgesi olarak belirlenmiştir. Ülke nüfusu 140'a bölünerek, o bölgenin kaç tane milletvekili çıkartacağı belirlenecektir. Ayrıca bu yeni sistemde "yeni bir baraj sistemi" de getirilmiştir. Yeni baraj sistemi ise; tek başına seçime giren partiler için meclise girebilmeleri için ülke oyların genelinde % 3'ünü almak zorunluluğu getirilmiştir. Koalisyon olarak giren partiler için ise bu baraj % 5'tir. 28 Haziran 2009 Parlamento Seçimleri'ne ise 35 parti katıldı. ⁸⁶

Seçim sonuçlarına göre 140 sandalyeli parlamentoda Sali Berişa'nın liderliğindeki "Değişim İttifakı" 70, ana muhalefet partisi Sosyalist Parti öncülüğündeki "Değişim Birliği" 66, "Sosyalist Bütünleşme Hareketi" koalisyonu 4 milletvekilliği kazandı. Koalisyon hükümeti "Değişim İttifakı" ile "Sosyalist Bütünleşme Hareketi" arasında kuruldu. Ancak oy sayımında usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle Sosyalist Parti seçim sonuçlarına itiraz etti. Oyların yeniden sayılmasını isteyen Sosyalist Parti, milletvekillerini de parlamentodan çekip ülke genelinde protesto gösterilerine başlayınca, Arnavutluk siyasi

---

[86http://www.milligazete.com.tr/makale/arnavutluk-secimleri-uzerine-131806.htm](http://www.milligazete.com.tr/makale/arnavutluk-secimleri-uzerine-131806.htm)

krize girdi⁸⁷ ancak Sali Berisha resmen başbakan olarak kabul edilmiştir. Arnavutlukta 28 Kasım 1998 anayasası geçerlidir.

Soğuk savaş sonrası Arnavutluk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanları ;

- 1992-1997: Sali Berisha
- 1997-2002: Rexhep Mejdani
- 2002-2007: Alfred Moisiu
- 2007- ? : Bamir Topi

Soğuk savaş sonrası Arnavutluk Cumhuriyeti Başbakanları;

- 1981-1991: Adil Carcani
- 1991: Ylli Buffi
- 1991: Fatos Nano
- 1991-1992: Vilson Ahmeti
- 1992-1997: Aleksander Meksi
- 1997: Bashkim Fino
- 1997-1998: Fatos Nano
- 1998-1999: Pandeli Majko
- 1999-2000: Ilir Meta
- 2002: Pandeli Majko
- 2002-2005: Fatos Nano
- 2005: Sali Berisha

---

⁸⁷<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=928955&title=balkanlarda-2009-yili&haberSayfa=2>
(18/12/2009)

II. BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ARNAVUTLUK İKİLİ İLİŞKİLERİ VE POLİTİKALARI

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ARNAVUTLUK İKİLİ İLİŞKİLERİ

3.1. Eski Yugoslavya ve Arnavutluk ilişkileri

3.1.1 Sırbistan ile ilişkiler

Son zamanlarda Arnavutluk ile Sırbistan arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli derecede artış yaşandı. Resmi verilere göre, 2006'ın ilk yarısında Arnavutluk'un Sırbistan'a ihracatı 2, 3 milyon dolar seviyesinde gerçekleşirken, Sırbistan Arnavutluk'a 13 milyon dolarlık mal ihraç etti. Bu rakamlar geçen yılki rakamların iki katı.

Arnavut yetkililere göre, iki ülke arasında 2003 sonlarında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması bu artışın başlıca unsurlarından biri. Sırbistan, Arnavutluk'un ihracat yaptığı ülkeler arasında Bulgaristan'ın ardından ikinci sırada yer alıyor. Arnavutluk ve Sırbistan'daki iş çevreleri, diplomatik ilişkilerini Mart 2001'de yeniden kuran iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden kurulmasını kendileri açısından hayati derecede önemli kabul ediyor. Bu tarihten beri hükümet yetkilileri, ikili işbirliği konusunda görüşmek üzere bir dizi karşılıklı ziyarette bulundu. Eski Başbakan Ilir Meta'nın 2002 yılındaki tarihi Belgrad ziyareti, ülkeye 1946 yılından beri bir Arnavut başbakanının yaptığı ilk ziyaret oldu.

Tiran ile Belgrad arasındaki siyasi ilişkiler son beş yılda iyileşme göstermekle birlikte, işbirliğinin yenilenmesindeki başlıca itici güç ticaretten geldi. Eskiden, Arnavutluk'un Sırbistan pazarındaki varlığı daha çok bitümen ve mobilya ile sınırlıydı. Sırbistan'ın Arnavutluk'a ihracat listesinin başında ise ahşap, zeytin, buğday, bisküvi ve kurabiye yer alıyordu. İki ülkenin iş çevreleri arasında giderek gelişen ilişkiler, 2004 Kasım ayı sonunda Tiran'da düzenlenen uluslararası Klik Expo Group fuarında görücüye çıktı. Fuarla yaklaşık on beş Sırp şirketi katıldı. Sergilenen ürünler arasında gıda, inşaat malzemeleri ve giysi yer aldı.

Sırp heyetine Belgrad merkezli Kvadra Grup'un yönetim kurulu başkanı Nevanka Velinov başkanlık etti. Velinov, "Her iki ülke de farklı alanlarda, yalnızca gıda değil inşaat sektöründe de işbirliği yapabilir. İki ülke arasında farklı alanlardaki ticari faaliyetlerin karşılıklı çıkarlar doğrultusunda artırılması önünde herhangi bir engel görmüyorum," dedi.

Sırbistan'ın Tiran Büyükelçiliği'nde görevli diplomat Zoran Jovanović de, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin son altı ayda güçlendiğini belirtti. Sırbistan, resmi havayolu JAT Airlines ile de Arnavutluk'ta faaliyet gösteriyor. İki ülke de komşu Hırvatistan ve Makedonya gibi AB ve NATO üyeliği umutları besliyor. İşbirliği ve ikili ilişkilerin

artırılmasının bölgesel ilişkileri güçlendirerek, Avrupa-Atlantik katılımı ortak hedefi doğrultusunda hız kazanılmasına yol açacağı düşünülüyor.⁸⁸

3.1.2 Karadağ ile ilişkiler

Balkanlar'daki Arnavut unsurlar açısından çok küçük bir bölümünü oluşturan diğer bir grup Karadağ'da yaşamaktadır. 2003 yılı itibariyle, 672.656 olan Karadağ toplam nüfusu içerisinde % 4, 3 oranında etnik Arnavut bulunmaktadır.⁸⁹

Sırbistan eski Yugoslavya'nın bir arada kalan iki parçası olan Sırbistan ve Karadağ arasında, önce 1992'de Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adıyla oluşturdukları, ancak bu tanımın uluslararası camiada kabul görmemesi üzerine, 4 Şubat 2003'de resmen benimsedikleri birliğin adıdır. Bu birlik içindeki iki ulusal oluşumu teşkil eden Sırbistan (başkenti Belgrat) ve Karadağ (başkenti Podgorica) pek çok alanda kendi politikalarını belirleme serbestliğine sahiptirler.⁹⁰

Sırbistan'ın ayrıca iki otonom bölgesi bulunmaktadır. Bunlar Voyvodina (başkenti Novi Sad) ve Kosova'dır (başkenti Priştina). Nüfusun çoğunluğunun Arnavut olduğu Kosova'daki etnik çatışmalar nedeniyle bu bölgeye NATO birlikleri konuşlandırılmış bulunduğundan, Kosova, Sırbistan yönetiminin fiilen dışındadır.

21 Mayıs 2006'da Karadağ'da yapılan bağımsızlık referandumunda Karadağ halkının %55, 5'lik kısmı bağımsızlık istemişlerdir. Sonuçta da Sırbistan, Sırbistan ve Karadağ olarak resmen ikiye bölünmüştür. 3 Haziran 2006 tarihinde ise Karadağ resmen Sırbistan'dan ayrılıp bağımsız bir devlet olmuştur. Ardından Sırbistan Parlamentosu' da 5 Haziran 2006 tarihli oturumunda bağımsızlığını ilan etmiş ve böylece Sırbistan ve Karadağ iki ayrı devlet olarak varlığını sürdürmeye başlamışlardır.⁹¹

Karadağ'da yaşayan Arnavut azınlık faktörü, Arnavutluk ile Karadağ arasındaki ilişkilerde, Arnavutluk'un Kosova veya Makedonya ile yaşadığı sorunlar kadar önemli rol oynamamıştır. Arnavutluk, Miloseviç'e karşı güvenlik unsuru olarak Makedonya ile olduğu gibi Karadağ'la da işbirliğine gitmiştir. Arnavut yönetimi, Karadağ ile doğrudan ilişkiler geliştirmiştir. Arnavutluk ile Karadağ arasındaki ilişkiler 1990'ların ortasına kadar gitmektedir. Bu tarihte Arnavutluk enerji ve Madeni Kaynaklar Bakanı Abdul Haja'nın başkenti Podgorica' ya düzenlediği ziyarette Arnavutluk ile Karadağ arasında ekonomik

---

88 <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2004/12/16/feature-03>
(8/10/2008)

89 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Karadağ> , (14.09.2008).

90 <http://www.axisglobe.com/article> (15/10/2008)

91 <http://tr.wikipedia.org> , (15/10/2008)

işbirliği antlaşması imzalanmış ve iki ülkenin özellikle elektrik enerjisi ve petrol konusunda işbirliğine gitmeleri konusunda anlaşmaya varılmıştır.⁹²

Ayrıca, sınırda bir geçiş noktası oluşturularak, ekonomik ve siyasi ilişkiler daha da geliştirilmiştir. Tiran ve Podgorica'nın ilişkilerindeki bu iyileşme Belgrat yönetiminin de dikkatinden kaçmamış ve Yugoslav yetkililer burada kontrol noktası kurarak, Karadağ ile Arnavutluk arasındaki ilişkiyi sınırlamayı amaçlamışlardır. Ancak kurdukları kontrol noktasını daha sonra kaldırmışlardır. Miloseviç'in Temmuz 2000'de anayasada Karadağ aleyhine değişiklik yapması, Karadağ yönetiminde büyük bir tepkiye neden olmuştur. Bu gelişmenin ardından Karadağ Başbakanı, Arnavut ve Makedon meslektaşlarıyla bir araya gelerek onların desteğini almıştır.

3.1.3 Bosna-Hersek ile ilişkiler

Arnavutluk ile Bosna-Hersek, 9 Haziran 2003 Pazartesi günü, mal ve insan taşımacılığı hakkında bir anlaşma imzaladılar. Yetkililer aynı zamanda Avrupa'yla bütünleşme süreci çerçevesinde bir de mutabakat anlaşması imzalarken, Arnavutluk Dışişleri Bakanı İtir Meta yatırımların korunması ve çifte vergilendirmenin önlenmesi ile ilgili karşılıklı anlaşmaların Temmuz 2003'te Tiran'da imzalanacağını söyledi.⁹³

15 Nisan 2003 Salı günü bilim, eğitim ve edebi alışveriş konularında üç anlaşmaya imza attılar. Bakanlar ayrıca diplomatik pasaportlar ve kamu hizmeti pasaportlarına vize uygulamasını kaldıran bir protokole imza attı. İki bakan, bakanlıkları arasında sürmekte olan işbirliğine ilişkin bir protokole de imza atarken, bunun yakında imzalanacak bir serbest ticaret anlaşmasının onaylanması yönünde bir adım olduğu da ifade edildi.⁹⁴ Meclis 11 Kasım 2003 Perşembe günü, AB'nin Althea Operasyonu kapsamında Bosna-Hersek'e (BH) Arnavut askeri gönderilmesine izin veren bir tasarıyı kabul etti⁹⁵

3.1.4 Makedonya ile ilişkiler

Kosova'dan sonra Arnavut milliyetçilerinin faaliyet gösterdiği bir diğer bölge de Arnavutların yoğun olarak yaşadığı ve Kosova ile sınır olan Batı Makedonya olmuştur. Burada faaliyet gösteren Arnavut gerillalar, Makedonya Anayasasında Arnavutların

---

92 Coşkun, a.g.k., s.86.

93 www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2003/06/030610-WMI-013
(19/10/1008)

94 www.balkantimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2003/04/030416-WMI-008
(19/10/1008)

95 www.balkan-info.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2004/11/12/nb-04
(19/10/1008)

kültürel siyasi haklarının tanınması isteği ile hükümet güçleri ile çatışmaya girmiş ve uzun süren bir çatışma döneminden sonra başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok devletin girişimleri sonucunda taraflar masaya oturmuşlar ve aslında her iki tarafı da tatmin etmeyen bir uzlaşmaya varmışlardır. Arnavutluk'ta yaşayan ikinci etnik azınlık, Yunanistan ile Makedonya sınırında bulunan Prespa gölü çevresinde yaşayan ve sayıları 20 bin olarak tahmin edilen Makedonyalı (Slav) azınlıktır.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ile birlikte Slav nüfusunun çoğunlukta olduğu köylerde bulunan Makedon okullarda çalışmak üzere, o dönemde ilişkileri çok iyi olan Yugoslavya ile Arnavutluk arasında Kasım 1945'te yapılan antlaşma gereği Makedonyalı öğretmenlerin çalışması sağlanmıştır. Bu okullarda haftada iki saat Arnavutça dersi verilmiş, diğer dersler ise Makedonca olarak Makedonyalı öğretmenler tarafından uygulanmıştır. Bu uygulamaya Arnavutluk ve Yugoslavya arasındaki ilişkilerin 1948 yılında bozulması ile son verilerek, Arnavutça öğretim dili haline gelmiştir. Aynı şekilde 1975 yılında yürürlüğe giren "İsim ve Soyadı Yasası" ile de örgütlü dinin kaldırılması ve Arnavutça olmayan bütün isimlerin değiştirilmesinin öngörülmesi ile genç Slavların dereceli olarak Arnavutlaştırılması faaliyeti başlamıştır.⁹⁶

1991 seçimleri sonrası demokratikleşme yolunda adımlar atılması ile birçok Slav Yugoslavya'ya geçmiş ve yerleşmiştir.⁹⁷ Arnavutluk, sınırları içerisinde yaşayan azınlıkları inkâr etmemiş ve bazı haklar tanımış olmasına rağmen, komünist yönetimin izlediği sert politikalarından halkın büyük bir kısmı gibi azınlıklarda etkilenmiştir.⁹⁸

Ülkeyi bütünleştirme girişimleri ve katı ideolojik tutumlarıyla yetkililer, azınlık kimliğinin bazı temellerini değiştirmişlerdir. Komünist sistemin, Ortodoks isim ve yer adlarını değiştirmesi, azınlık çocuklarına eğitimde kendi dillerini kullanma imkânının verilmemesi, azınlık üyelerinin genellikle evlerinin dışında kendi ana dillerinde konuşmalarının yasaklanması azınlık haklarını etkilemiştir.⁹⁹

Makedon azınlık Arnavutluk içinde Makedonya'da yaşayan Arnavut azınlığın tersine barış içinde yaşamış ve yaşamaktadır. 1991 sonrası isteyen Makedon azınlık üyelerinin Yugoslavya'ya gitmelerine izin verilmesi ile Arnavutluk'ta yaşamak istemeyen birçok Makedonyalının ülkeyi terk etmiş olmasına rağmen, Arnavutluk'ta yaşamaya

---

96 Coşkun, a.g.k., s.81.

97 Göktaş, a.g.k., s.69.

98 Coşkun, a.g.k., s.81.

99 Poulton, H., Balkanlar, Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1993, s.243.

devam etmek isteyen grubun varlığı, azınlıklar konusunda Arnavutluk'un izlediği politikanın doğruluğunu belgelemiştir.

17 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan eden Makedonya Yugoslavya Federasyonu'ndan savaşmadan ayrılan tek ülke olmuştur. Ülke nüfusunun % 66'sını Makedonlar, yaklaşık % 23'ünü ise Arnavutlar oluşturmaktadır.¹⁰⁰

1994 yılında yapılan nüfus sayımına göre 1.936.877 olan toplam nüfusun 442.914'ü Arnavut olarak tespit edilmiştir. Makedonya azınlıklar konusunda en liberal politikalar uygulayan Balkan ülkelerinden birisidir. Makedon anayasasında Arnavutlar, Türkler, Ulahlar ve Roman asıllılar azınlık olarak tanınmakta ve kendilerine bir takım kültürel haklar verilmektedir. Arnavutlar, Makedonya'nın kuzey batısından güney Ohrid'den Kumanovo'ya uzanan hatta yaşamaktadır. Kosova ve Arnavutluk'a komşu Tetova, Gestivar, Kiçevo, Debar gibi yerleşim yerlerinde çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Makedonya, ülke içinde önemli bir çoğunluğa sahip olan Arnavut azınlık ile 1968 yılından günümüze kadar uğraşmak zorunda kalmıştır.

1968 yılında Tetova'da Makedonya'nın Kosova ile birleşmesi talebinin öne sürüldüğü gösteriler ile başlayan sorunlar zinciri, 1981 yılında Arnavutlar arasında yükselen ulusçu dalga ile devam etmiştir. Makedonya Meclisi'nin eğitim ve öğretim alanında aldığı kararlar Arnavutları tedirgin etmiş ve yer yer olaylar çıkmıştır. 1984 yılında Makedonya aleyhinde faaliyet gösteren Arnavut grupları ortaya çıkaran, örgütçüler ve destekçilerini tutuklayan Makedonya 1989 yılında cumhuriyet anayasasını değiştirmiştir. Önceki anayasada Makedonya Cumhuriyeti "Makedonya halkı ile Arnavut ve Türk azınlıkların devleti" olarak tanımlanırken, yeni anayasada "Makedonya halkının ulus-devleti" olarak tanımlanmıştır. Bu değişiklik ile Makedonyalı yöneticiler, Yugoslavya Federasyonu'nun dağılması ile birlikte meydana gelecek Arnavut ulusçuluğu için tedbir almışlardır.¹⁰¹

1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Makedonya'yı tanıyan ilk ülkelerden biri de Arnavutluk olmuştur. Tiran'ın bu politikasına muhalefetteki Sosyalist Parti karşı çıkmış ve Makedonya'da yaşayan Arnavut azınlığın durumuyla ilgili bir şart ileri sürmeden Üsküp'ün bağımsızlığının tanınmasının bir hata olduğunu ve bu şekilde Arnavutluk'un elindeki önemli bir kozu kaybettiğini belirtmiştir.¹⁰² 1992 yılı Ocak ayında Makedon

---

100 Coşkun, a.g.k., s.82

101 Gökteş, a.g.k., s.83.

102 COŞKUN, a.g.k., s.82.

yönetiminin, bir ulusun diğerine üstün olmasına dayalı bir ulus-devlet değil, yurttaşlardan oluşan bir devlet kurmak amacıyla olduklarını açıklamaları, Makedonya’da yaşayan Arnavutların bağımsızlık ve Büyük Arnavutluk oluşturma fikrini geri plana itmiştir. Makedonya Meclisi İç Ulusal İlişkiler Komisyonu 1991 yılında ders kitapları ve konularını inceleyerek Arnavutça öğretim yapılan okullarda Makedonca öğrenime ayrılan sürenin arttırılmasını talep etmiştir. 1993 yılında Tetova’daki Arnavut öğretmenlere disiplin cezaları uygulanmış ve bazılarının da görevlerine son verilmiştir.

Tiran yönetimi Arnavut azınlık ile Makedon yetkililer arasında şiddet uygulamasını içeren olay olmadığı sürece Makedonya’nın azınlık politikasına karışmamış ,şiddet içeren olaylarda ise durumu kınamış ve Makedonya politikasını gözden geçirebileceğini söylemiştir. Makedonya ile her alanda işbirliğini geliştirme politikasını izleyen Arnavutluk için azınlık konusundaki Makedon yönetimini destekler durumdaki yaklaşımı, Yunanistan ve Sırbistan’ın kendisini çevrelemeye yönelik işbirliği faaliyetlerinin Makedonya ile işbirliğine gidilerek dengelenmeye çalışılması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Makedonya ile Yunanistan arasında çıkan anlaşmazlıkta Arnavutluk Üsküp’ün tarafını tutmuştur. Makedonya’ya karşı Yunanistan’ın başını çektiği amborgaya katılmamış ve liman ve diğer ulaşım imkânlarını Üsküp’ün hizmetine sunmuştur. Günümüze kadar şekil değiştirmesine rağmen Makedon yetkililerle Arnavut azınlık arasındaki sorunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir; Arnavutlar, resmi makamların belirttiği gibi nüfusun % 23’ünü değil, % 30-40’ını oluşturduklarını iddia etmektedirler.

Arnavutlar, Anayasada verilen azınlık statüsünü yeterli bulmamakta, Makedonlarla birlikte “kurucu halk” olarak tanınmak ve dolayısıyla Makedonlarla eşit haklara sahip olmayı istemektedirler.Tetova’da bulunan ve Arnavutça eğitim yapan üniversitenin statüsünü Makedon hükümeti özel üniversite, Arnavutlar ise devlet üniversitesi olarak belirlenmesi istemektedirler.¹⁰³ Arnavutluk ile Makedonya arasındaki ilişkileri belirleyen en önemli faktör olan ve nirengi noktası olarak duran Arnavut azınlığın mevcut durumdaki şikâyetleri daha çok ekonomik eşitsizlik noktasına odaklanmaktadır. 1998 sonunda yapılan seçimlerde iki Makedon ve bir Arnavut milliyetçiden oluşan üç partili koalisyonun iktidara gelmesi bu azınlığın sisteme entegrasyonu için kilometre taşı olmuştur.

Arnavutluk ile Makedonya arasındaki ilişkiler, Tiran yönetiminin Makedonya’nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olması sebebiyle iyi başlamıştır. Ancak, bu

---

103 <http://www.deik.org.tr/bultenler> , (28.10.2006).

tanıma Sosyalist Parti'nin muhalefeti nedeniyle eleştirilmiş ve Makedonya'daki Arnavut azınlığıyla ilgili olarak herhangi bir şart ileri sürmeden, Üsküp yönetiminin bağımsızlık ilanını tanımanın büyük bir hata olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, Arnavutluk'un bu şekilde hareket etmesinde en önemli parametreyi Yunanistan ve Sırbistan arasındaki var olan işbirliğini kendisine tehdit olarak algılaması ve kendisini çevreleme stratejisine yönelik olarak bir hamle olarak değerlendirmesidir.

Böyle bir ortamda, Balkanlar'da Makedonya ile iyi ilişkiler geliştirmenin pragmatik boyutunu düşünen Tiran yönetimi, Makedonya ile işbirliğine gitmiş ve Yunanistan ile Sırbistan'ı Makedonya'yla dengelemeye çalışmıştır. Öte yandan, Atina'nın Makedonya'ya uyguladığı ambargoya katılmamış; Üsküp yönetimine başta limanlar ve ulaşım imkânları olmak üzere, birçok alanda destek vermeye çalışmıştır. Makedonya ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler ağı, Arnavut azınlığın durumuna göre değişme göstermektedir. Arnavutluk genel anlamda Makedon yetkililerin Arnavut azınlıkla ilgili politikalarına destek vermenin yanında, ayrılıkçı hareketlere karşı mesafeli durmaya gayret göstermektedir.

Bununla birlikte, Arnavut azınlığa karşı şiddet kullanılması durumunda buna tepki vermekten de geri kalmamaktadır. Makedonya ile Arnavutluk arasındaki ilişkilere toplu bir açıdan bakıldığında, ikili ilişkilerin normal bir seviyede sürdürüldüğü görülebilir. Ancak, bundan sonra meydana gelmesi muhtemel Arnavut azınlıkla ilgili problemlerde Arnavutluk'un takip edeceği politikalar belirleyici olacaktır. Makedonya'daki Arnavut azınlığın 'Büyük Arnavutluk' hayalleri ve ayrılıkçı hareketleri, Arnavutluk'u Makedonya ile ilişkilerinde zorlu bir sürece sokabilir. Zira Arnavut- Makedon ilişkilerinde yaşanacak kriz, Balkanlar'daki işbirliği ve istikrara da gölge düşürecektir.

3.1.5 Kosova ile İlişkiler

Yüzölçümü 11.000 kilometrekare olan Kosova bölgesi Bosna-Hersek, Sırbistan, Arnavutluk ve Makedonya ile çevrilmiştir. Bu küçük bölge Balkanların kalbidir. Kosova üzerinde yaşayan nüfusun yaklaşık % 90'ı Arnavut'tur. Geriye kalanlar içinde Türkler, Romanlar ve başka uluslar vardır. Sırpların oranı ise % 5'tir.¹⁰⁴ Sırp ve Arnavutlar için ulusal bilinçlerinde ve tarihlerinde önemli bir yere sahip Kosova, 1912 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde bütün Arnavut unsurların bir arada yaşaması sağlanmışken, daha sonraları Arnavut nüfus Arnavutluk'ta ve Yugoslavya'da olmak üzere ikiye ayrılmışlardır.

---

104 KARATAY, O. Kosova Kanlı Ova, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998 s.74

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Yugoslavya içerisinde Kosova Arnavutları herhangi bir hukuki statüye sahip olmamışlardır. Balkan Savaşları sonunda Sırp topraklarında kalan Kosova, bu tarihten sonra, ayaklanmalara, baskılara, katliamlara, toplu göçlere sahne olmuş ve sorunlar yumağı olarak günümüze kadar gelmiştir.

Yugoslavya'da 1974 yılında kabul edilen anayasayla, Kosova yarı özerk bölge ilan edilmiş ve bu bölgede yaşayan Arnavutların kültürel ve sosyal bazı haklardan yararlanmalarına imkân tanınmıştır.¹⁰⁵ 1970 ve 1980'li yıllar boyunca yaşanan ekonomik bozukluklar Arnavutlar arasında huzursuzluklara yol açmış ve bölge statüsünün özerk cumhuriyet yapılması için gösteriler düzenlenmeye başlanmıştır. Daha fazla kaynak aktarımı için yapılan bu talep Belgrat'tan olumlu yanıt almadığı gibi, Arnavutluk yönetiminin de kayıtsızlığı ile karşılaşmıştır. Hatta sınırdan Arnavutluk'a kaçan Arnavut gruplar, Yugoslavya'ya geri gönderilmişlerdir.

Miloseviç yönetimi 1989'da Kosova'nın özerk bölge statüsüne son vermiş ve tekrar 1974 öncesine dönmüştür. Bu dönemde devlet kuruluşlarında çalışan çok sayıda Arnavut işlerinden çıkarılmıştır. Kosovalı Arnavutların daha fazla hak ve özerklik taleplerine, Belgrat yönetimi tarafından yine olumsuz cevap verildiği gibi, merkezi yönetimin yetkileri daha da arttırılmıştır. Kosovalı Arnavutlar tarafından tepkiyle karşılanan cevap, artan Sırp milliyetçiliğine karşı gösteriler düzenlenmesine yol açmıştır. Tiran yönetimi de Kosova'da yaşayan Arnavutların haklarının elinden alınmasını protesto etmiş ve Balkan işbirliğine zarar vereceğini belirterek Belgrat yönetimini uyarmıştır.

Arnavutluk'ta da ilk kez Kosovalı Arnavutları desteklemek için ülke çapında gösteri düzenlenmiştir. Demokratikleşen Arnavutluk, Kosova'yla Arnavutluk'un birleşmesini düşünürken, vatandaşlık kavramını da yeniden tanımlamıştır: "Arnavut kavramı sadece Arnavutluk'ta doğanları değil, diğer ülkelerde yaşayan etnik Arnavutları da kapsamalıdır." Berisha, iktidara gelmesinin ardından Kosova'daki Arnavutlarla birleşme yönündeki planlarını rafa kaldırmak zorunda kalmış ve Kosova'ya Yugoslavya içerisinde geniş özerklik verilmesi çağrısında bulunmuştur.

Yugoslavya Federasyonu içerisinde, özerk cumhuriyetlerin daha fazla özerklik talebiyle iktidarın merkezi yönetimin daha da güçlendirilmesi politikaları arasında barışçı yollardan bir uzlaşmaya varılamamış ve Hırvatistan ile Sırbistan'da çatışmalar çıkmıştır. Bu gelişmelerden faydalanan Kosova 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Kosova'nın bağımsızlığını sadece Tiran tanımıştır. Daha sonraki dönemde ise Arnavut

---

105 COŞKUN, a.g.k., s.77

yönetimi uluslararası toplumla uyum içinde bir politika izlemiş ve Kosova'yla ilgili dünyanın kabul edemeyeceği taleplerden vazgeçmiştir.¹⁰⁶

Yugoslavya Federasyonu içinde başlayan ve hızla yayılan çatışmalar ve Bosna'da yaşanan savaş, Arnavutluk'u hem siyasi hem de ekonomik açıdan çok zor durumda bırakmıştır. Balkanlarda istikrarsızlığın uzun süre devam etmesi ile dış ticareti zarar gören Arnavutluk, sınır komşusunda yaşanan savaşların Kosova'ya sıçraması ve Tiran'ın müdahale etmek zorunda kalacağı bir durumun ortaya çıkmasından da endişe duymuştur. Zayıf ekonomisi, az sayıdaki nüfusu ve ülke içindeki sosyal problemlerden bunalmış Arnavutluk, Kosova'daki Arnavut azınlık veya diğer etnik gruplarla ilgili sorunların çözümü için doğrudan müdahaleden kaçınmış ve taraflara diyalog çağrısında bulunmuştur.

Çevresindeki istikrarsız ortam karşısında ülkenin güvenliğini sağlayabilmek için Batıyla işbirliğine gitmiş ve bağımsız politika izlemekten kaçınmıştır. Arnavutluk'un Soğuk Savaş sonrası dönemde, Batı'yla işbirliği sürecine gitmesi ve NATO üyeliği girişimleri, Balkanlar'daki Arnavut azınlıklarla ilgili politikalarda barışçı bir metodu benimsemesine de önayak olmuştur. Yugoslavya'ya yönelik tek taraflı politika izlemek yerine, uluslar arası toplumu seferber etmek yolunu seçmiştir.

Bosna Savaşı sırasında Batının Belgrat'a askeri müdahalesi fikrini savunmuş, müdahale sırasında da NATO'nun ülkedeki askeri tesislerden ve hava sahasından yararlanmasına izin vermiştir. 1998 yılında Kosova'da Arnavutlara yönelik Sırp saldırıları tırmanmış, çok sayıda Arnavut hayatını kaybetmiş ve bu olaylar karşısında yüz binlerce Arnavut bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Dayton Antlaşması'na Kosova meselesinin eklenmesi hususunda somut adımlar atan Arnavutluk'un bu konudaki haklılığı, 1998 yılında Miloseviç'in etnik temizlik kampanyasına başlamasıyla ortaya çıkmıştır.

Dünya kamuoyunda büyük tepki gören Miloseviç'in kampanyası, diplomatik yöntemlerin sorunu çözmekte başarısız olması ve Sırp tarafının uzlaşmaz tutumu nedeniyle 1999 Mart'ında NATO'nun askeri müdahalesi ile durdurulabilmiştir. Askeri müdahale sırasında 8 bin NATO askeri Arnavutluk'ta bulunmuştur. Arnavutluk'un Kosova'yla ilgili temel politikası Arnavut azınlığa uygulanan etnik temizlik kampanyasının sona erdirilmesi ve Sırplarla Arnavutlar arasında bir antlaşmaya varılarak çözülmesi olmuştur. Batılı ülkelerin desteği olmadan Kosova sorununun çözümü mümkün olmayacaktır.

---

106 Stephan ELSİE, The Albanian Media In Kosova And The Spectre Of Ethnic Cleasing, **Südosteuropa (9-10)**, 1995

Arnavutluk Cumhurbaşkanı Bamir Topi 2008 yılında „Kosova'nın, egemen, bağımsız ve özgür bir ülke olduğunu belirterek, Kosova gerçeğinin geriye döndürülemez bir gerçek olduğunu vurguladı.¹⁰⁷

3.2 Yunanistan ve Arnavutluk ilişkileri

Arnavutluk'un Adriyatik Denizi'ni İyonya Denizi ve Akdeniz'e bağlayan Otranto Boğazı boyunca stratejik bir konumu vardır. Bu konumu nedeniyle Arnavutluk'un komşu ülkelerle ilişkileri tarih boyunca iyi olmamıştır. Özellikle yayılcılık anlayışını benimseyen Yunanistan ile yaşanan sınır anlaşmazlıkları, iki ülkede yaşayan azınlıkların problemleri, yasadışı göçler ve Yunanistan'ın misyonerlik faaliyetleri Arnavutluk dış siyaseti için komşusu Yunanistan ile olan ilişkilerinde önem arz etmektedir.¹⁰⁸

Yunanistan-Arnavutluk ilişkileri, inişli çıkışlı bir seyir izlemiş fakat genel olarak gerginliklerle dolu olan ve düşmanlığın ağır bastığı bir çizgide seyretmiştir. Arnavutluk'un güneyinde yoğun olarak yaşayan Yunan azınlık ile ekonomik nedenlerle Yunanistan'a sığınan Arnavut göçmenler, ikili ilişkilerdeki anlaşmazlığın temel kaynağı olmuştur. Yunanistan'ın, Arnavutluk'un güneyindeki “Kuzey Epir” bölgesini kendisine bağlamayı hedefleyen tarihi planı, Arnavut yöneticilerin genel olarak Yunan azınlığa şüphe ile yaklaşmalarına neden olmuştur. 1997-2005 döneminde Arnavutluk'u Sosyalist Parti'nin liderliğindeki hükümetlerin yönetmiş olması, Yunanistan ile olan ilişkilerde hızlı bir düzelmeye yaşanmasına yol açmıştır. 2005'ten beri Arnavutluk'ta iktidarda bulunan Demokratik Parti'nin liderliğindeki yönetim de, en azından Yunanistan bakımından hassasiyet yaratabilecek konularda temkinli bir politika izlemeye çalışmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilerin önemli ölçüde düzeltilmiş olmasına karşın, hem Atina, hem de Arnavutluk açısından bazı hassasiyetler devam etmektedir.

Komünist rejimin sona ermesinin ardından, Arnavutluk'taki Yunan azınlık diğer Arnavutluk vatandaşları gibi daha rahat nefes almaya başlamış ve çok partili sisteme geçilmesiyle Şubat 1991'de Yunan azınlığın haklarını savunacak olan Omonia isimli bir parti kurulmuştur. Mart 1991'deki seçimlere katılan Omonia, Arnavutluk Parlamentosu'na beş üyesini sokmayı başarmıştır. Bunun dışında, Arnavutluk'taki rejim değişikliğinin bir

---

107 Stephan ELSİE, *The Albanian Media In Kosova And The Spectre Of Ethnic Cleasing, Südosteuropa (9-10)*, 1995

108 Erhan TÜRBEDAR, “Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri: Balkanlar'ın Tedirgin Dostları” *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 1, Sayı 2, 2004.

sonucu olarak, ülkedeki Yunan azınlığın artık anavatan Yunanistan'ı ziyaret etmesine izin verilmeye başlanmış ve dinî özgürlükleri geri gelmiştir. Bütün bunlar Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerinin düzelmesi için kapıyı aralamıştır. Ancak, Arnavutluk'un güneyini Yunanistan sınırları içinde gösteren haritaları dağıtan Yunan papaz Chrysostomos Maidonis, Yunan azınlığı Yunanistan ile birleşmeye teşvik ettiği gerekçesiyle Arnavutluk Hükümeti tarafından sınır dışı edilince, Haziran 1993 tarihinden itibaren iki ülke ilişkilerindeki gerginlik yeniden artmıştır.

Yunanistan misilleme olarak, ülkede yasadışı yollarla barınan yaklaşık 2.500 Arnavut'u Kasım 1993'te sınır dışı etmiştir. Dönemin Yunanistan Başbakanı Konstantinos Mitsotakis, Temmuz 1993'te Arnavutluk'taki Yunan azınlık için, Kosova Arnavutlarıyla eşit düzeyde hak talep edince, Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki ilişkiler daha da bozulmuştur. Aynı dönemde Omonia liderlerinin özerklik ile ilgili taleplerini açık bir şekilde gündeme getirmiş olması, azınlıkların anadilinde eğitim görme imkânlarını iyileştirmiştir. Bu arada Yunanistan'ın izlediği soğuk ve dışlayıcı politikalar Arnavutluk Cumhurbaşkanı Sali Berişa'yı Yunan azınlığa karşı daha az toleranslı olmaya itmiştir. Yunan azınlık bunun sonucu olarak daha da radikalleşmiş ve Yunanistan'ın Arnavutluk'a uluslararası alanda baskı yaparak içişlerine karışmasına vesile olmuştur.

İlişkilerin gerginleştiği bu dönemde ilk silahlı çatışma meydana gelmiştir. Nisan 1994'te, Yunan askerî uniformalarını taşıyan ve kendini Kuzey Epir Kurtuluş Cephesi (MAVI) olarak adlandıran aşırı milliyetçi Yunan militan grubun, Arnavutluk'un Gjirokaströ kentindeki bir askerî kışlaya saldırması sonucu iki Arnavut askerinin öldüğü bildirilmiştir. Omonia yöneticilerinden beşinin Ağustos 1994'te bölücülüğü teşvik etme ve casusluk yapma suçundan tutuklanmasıyla, Yunanistan tekrar karşı atağa geçmiş ve ülkede barınan Arnavutluk göçmenlerinden yaklaşık 70 binini sınır dışı etmiştir. Aslında Yunanistan bu tür eylemlerle, Berişa'yı köşeye sıkıştırıp halk nezdinde ki popülaritesini zayıflatmayı hedeflemekteydi. Nitekim Yunanistan'ın uluslararası alanda da Berişa karşıtı propaganda yaptığı bilinmektedir.

Bunun dışında, Yunanistan Avrupa Birliği'nin (AB) Arnavutluk'a yönelik yardımlarını bloke etme tehdidini de bir koz olarak sürekli Berişa'nın önüne çıkarmıştır. Tutuklu Omonia liderleri için Şubat 1995'te af ilan edilmesiyle, iki ülke arası ilişkilerde yumuşama belirmiş ve Mart 1995'te dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Karolos Papoulias'ın Tiran'ı ziyaret etmesi ile ilişkiler tekrar düzelmeye başlamıştır.¹⁰⁹ Bu

---

109 Kasım'07, **Stratejik Analiz** (01/11/2007)

ziyarete Arnavutluk tarafı, kendi topraklarındaki Yunan azınlığın durumunu düzeltereğini taahhüt etmişti. Ardından da, Arnavutluk'u ziyaret eden ilk Yunanistan Cumhurbaşkanı sıfatıyla Kostis Stephanopoulos 1996'da Tiran'da meslektaşı Berişa ile İşbirliği ve Dostluk Anlaşması imzalamıştır.1990'ların ilk yarısına kadar Yunanistan'ın komşularına karşı bir fobisinin olduğu söylenebilir.

Arnavutluk, bu fobinin sadece bir parçasıydı. Yunanistan, bir AB ülkesi olarak komşularının ekonomik kalkınmasına yardımcı olmak yerine, Makedonya'ya ekonomik ambargo uygulamış, komşu ülkelere ayrılan AB yardım fonlarını ise veto etmiştir. 1996 yılı ile birlikte, Yunanistan'ın Arnavutluk'a yönelik yaklaşımı tamamen değişmiştir. Bunu tesadüfi bir gelişme olarak görmemek gerekir. Durumu anlamak için denkleme Türkiye faktörü ilave edilmelidir. 1990'lı yıllar boyunca Yunanistan'ın komşularına karşı izlediği "gerginlik yaratıcı" politikalar, Arnavutluk ve Makedonya'nın Türkiye ile yakınlaşmasına yol açmıştır. 1992'de Arnavutluk'ta Sali Berişa'nın liderliğindeki Demokratik Parti'nin iktidara gelmesiyle, Yunanistan ile iyi geçinemeyen Arnavutluk, Türkiye ile olan ilişkilerini yüksek seviyeye çıkarmıştır. Diğer taraftan, Yunanistan, 1991'de bağımsızlığına kavuşan Makedonya'nın adını ve kimliğini tanımayınca, Makedonya da çareyi Türkiye'ye yakınlaşmakta bulmuştur.

O sıralarda Balkanlar'da Yunanistan'la rekabet içinde olan Türkiye ise, Arnavutluk ve Makedonya'nın yüzlerini Ankara'ya çevirmesinden memnun olmuş ve bölgedeki etkinliğini artırabilmiştir. Türkiye'nin önceliği, Balkan ülkeleri arasında Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde Yunanistan'ın liderliğinde bir koalisyonun oluşmasına meydan vermemek olmuştur. Türkiye'nin Arnavutluk ve Makedonya'yla olan iyi ilişkileri Atina tarafından Yunanistan'a yöneltilen bir "çevreleme" politikası olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum, Yunanistan'ı politika değişikliğine zorlamıştır.

Neticede, 1996'da Kostas Simitis'in Yunanistan Başbakanı olarak seçilmesinin ardından, Yunanistan komşu ülkelere karşı daha yapıcı politikalar üretmeye başlamıştır. Bir başka ifadeyle, 1990'ların ikinci yarısında Yunanistan'ın Arnavutluk ile ilişkilerini geliştirmiş olmasının ardında yatan asıl nedenin, Türkiye'nin bölgedeki nüfuzunu kırmak olduğu söylenebilir.¹¹⁰

Yunanistan'daki bu politika değişikliği sonucunda, 1990'lı yılların ikinci yarısında Arnavutluk, Yunanistan ile yakınlaşmasına daha çok önem vermeye başlamıştır. 1997'de iktidara geçen, Demokratik Parti'nin geleneksel rakibi olan Sosyalist Parti'nin Türkiye'yi

---

110 Kasım'07, **Stratejik Analiz** (01/11/2007)

“Berişa yanlısı” olarak görmesinin buna katkısı olduğu söylenebilir. Olaya Arnavutluk penceresinden bakıldığı zaman, Sosyalist Parti’nin Yunanistan ile iyi ilişkiler geliştirme ihtiyacını anlamlı kılan bazı ekonomik faktörlerin de mevcut olduğu görülebilir. Daha 1990-1993 yılları arasında, toplam nüfusu 3, 3 milyon civarında olan Arnavutluk’tan yaklaşık 300 bin Arnavut göç etmiş ve ağırlıklı olarak Yunanistan ve İtalya’ya yerleşmiştir. Şu anda 500 bine yakın Arnavut’un yasal veya yasal olmayan bir şekilde Yunanistan’da çalıştığı tahmin edilmektedir.

Yunanistan’da çalışan vatandaşlarından önemli gelirler transfer eden Arnavutluk ciddi bir ekonomik girdi sağlamakta ve Arnavutluk’taki binlerce aile bu gelirlerle geçinmektedir. Ancak, iki ülke arasındaki ilişkiler ne zaman gerginleşse, Atina, Yunanistan’da yasadışı bir şekilde barınan Arnavut göçmenleri sınır dışı etmektedir. Bunun dışında, son on iki yılda 200’ün üzerinde Yunan şirketi iletişim, petrol, bankacılık, inşaat gibi alanlarda Arnavutluk’ta faaliyet göstermiş ve 400 milyon avrodan fazla doğrudan yabancı yatırımda bulunmuştur. Coğrafi yakınlık, dış ticaret hacminin de yüksek olmasına yol açmaktadır. Öyle ki Yunanistan, Arnavutluk’un en büyük ikinci dış ticaret ortağıdır.

Yunanistan’ın , Arnavutluk’un iç politikaları hakkındaki şikâyetleri günümüzde de devam etmektedir. Örneğin, Yunanistan Cumhurbaşkanı Karolos Papoulias 28 Ocak 2007 tarihinde yaptığı bir konuşmada, Arnavutluk’taki Yunan azınlığının haklarının gerekli seviyede olmadığını belirtmiştir. Yunan azınlığına daha güçlü bir şekilde sahip çıkabilmek için ise, Atina, yazılı olarak Yunan olduğunu belgeleyen herkesin Yunanistan vatandaşlığına alınarak çifte vatandaş olabileceğini açıklamış bulunmaktadır. Daha önce, Atina tarafından Arnavutluk’taki Yunan azınlığa yönelik atılan bütün adımlara kuşkuyla bakan Berişa, bu sefer Yunanistan’ın çifte vatandaşlık önerisini onayladığını belirtmiştir. Arnavutluk, etnik köken ve dinin ilk defa belirtilebileceği bir nüfus sayımını yakında gerçekleştirmeyi planlamaktadır.

Yunanistan’da iş arayan bazı Arnavutluk vatandaşlarının Yunan pasaportunu elde etmek için isimlerini Yunanca isimlerle değiştirdikleri daha önceden de bilinmekteydi.¹¹¹ Bu sefer, Yunanistan’ın çifte vatandaşlık önerisi, bazı Arnavutların nüfus sayımında kendini Yunan kökenli kaydetme tehlikesini de beraberinde getirmiştir. Yunanistan, Arnavutluk’taki Yunan azınlık ile yakından ilgilenirken, kendi sınırları içindeki Arnavut azınlığın varlığını 1940’lardan beri sistematik bir şekilde reddetmektedir. Bugün

---

111 Kasım’07, **Stratejik Analiz** (01/11/2007)

Yunanistan'da yaşayan Arnavutlar; Ortodoks Arnavutlar (Arvanidesler), Çamerya Arnavutları ve çalışma amacıyla Yunanistan'da barınan göçmen Arnavutlar olarak üçe ayrılmaktadır.

Ortodoks Arnavutların 19. yüzyılda Atina çevresinde yoğun bir şekilde yaşadıkları bilinmektedir. Bazı kaynaklarda 19. yüzyılın başlarında, Atina nüfusunun yüzde 24'ünün Arnavut olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Yunanistan'ın, eğitimi ve dinî kurumları kontrolü altında tutarak, Ortodoks Arnavutları önemli ölçüde Helenleştirdiği belirtilmektedir. Çamerya Arnavutları, yani Çamerya (Thesproita) bölgesinde yaşayan Arnavutların önemli bir kısmı ise Müslüman'dır. Bu Müslüman Arnavutların yaklaşık 85 bininin, 1923'te Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi sonucunda Anadolu'ya yerleştirildiği tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, Yunanistan, işgalci İtalyan güçleriyle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle 1945'ten sonra yaklaşık 30 bin Çameryalı Arnavut'u sınır dışı etmiştir. Arnavut kaynaklara göre, günümüzde Çamerya kökenli Arnavutluk vatandaşının sayısı 200 bin üzerindedir. Bu Arnavutlar'ın dönmelerinin sağlanması ve mülkiyetlerinin iade edilmesi, Arnavutluk Cumhurbaşkanı sıfatıyla Berişa'nın 1992-1997 döneminde Yunanistan'a karşı izlediği politikada sık sık gündeme getirilen bir husustu. Ancak, Yunanistan hiçbir zaman bu tür taleplere ciddiyle bakmamıştır.

Yunanistan Hükümeti Temmuz 2006'da yaptığı bir açıklamada, Çamerya sorununun var olmadığını belirterek, Çamerya Arnavutlarının haklarıyla ilgilenmeyi bir kez daha reddetmiştir. İşin ilginç tarafı, şu anda Arnavutluk Başbakanı olan Sali Berişa da, Yunanistan'la olan ilişkilerinde Çamerya Arnavutlarının haklarını savunmaktan vazgeçmiş gözükmektedir. Arnavut milliyetçilerinin milyonlara varabilen nüfus iddialarına rağmen, günümüzde Çamerya bölgesinde yaklaşık 100 bin Arnavut'un yaşadığı tahmin edilmektedir. Arnavut militan toplulukların önce 1998/1999'da Kosova'da, ardından 2000'de Sırbistan'ın güneyindeki Preşova Vadisi'nde ve 2001'de Makedonya'da silahlı mücadeleye girmiş olmaları, bazı Yunanlıları ülkelerinin Çamerya bölgesinde de benzer şeylerin yaşanabileceği konusunda endişelendirmektedir. AB, bu Arnavutları Yunanistan'ın Ekonomik Yapılandırılması Hakkındaki Planı'na (HIPERB) da dahil etmiştir.¹¹²

Yunanistan, Arnavutluk'ta bazı altyapı çalışmalarının finansmanını üstlenmiştir. Ocak 2006'da Yunanistan Hükümeti Arnavutluk'a 184 milyon avro tutarında yardımda bulunmayı da önermiştir. Ancak, bütün bunların dışında, Yunanistan veto hakkını

---

112 Kasım'07, **Stratejik Analiz** (01/11/2007)

kullanarak, AB fonlarının Arnavutluk'a akışını önleyebilir. Dahası, Yunanistan Arnavutluk'un AB ve NATO üyeliğine de engel teşkil edebilir. Bütün bu nedenlerden dolayı, Yunanistan ile iyi ilişkiler sürdürmek, Arnavutluk için zorunlu bir dış politika kararı haline gelmiştir. Günümüzde Yunanistan, sadece Arnavutluk'ta değil, genel olarak Balkanlar'daki etkinliğini arttırmak amacıyla "ekonomi diplomasisi" çerçevesinde atağını sürdürmektedir.

Yunanistan, Balkanlar'da "ekonomik kalkınmanın lokomotif" olmaya çalışarak, Balkan ülkelerini birer vagon gibi kendine bağlamayı hedeflemektedir. Yunanistan'ın bu ekonomi diplomasisinden memnun olan ülkeler arasında Arnavutluk da yer almaktadır. Arnavutluk, son yıllarda ülkedeki Yunan azınlığın durumunu düzeltmek amacıyla bazı adımlar atmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından Kasım 2007'de Arnavutluk için açıklanan ilerleme raporunda, azınlık haklarının korunması konusunda Tiran'ın önemli çabalar sarf ettiği belirtilmektedir.¹¹³ Arnavutluk Başbakanı Berişa, Yunan azınlığına Eylül 2005'te göreve başlayan Arnavutluk'un koalisyon hükümetinde de yer vermiştir. 1996'da Kostas Simitis'in Yunanistan Başbakanı olarak seçilmesinin ardından, Yunanistan komşu ülkelere karşı daha yapıcı politikalar üretmeye başlamıştır. Bir başka ifadeyle, 1990'ların ikinci yarısında Yunanistan'ın Arnavutluk ile ilişkilerini geliştirmiş olmasının ardında yatan asıl nedenin, Türkiye'nin bölgedeki nüfuzunu kırmak olduğu söylenebilir.

Yunanistan'da yasal veya kaçak bir şekilde çalışan Arnavutlara gelince; yukarıda bu kimselerin sayılarının 500 bine yakın olduğu belirtilmişti. Arnavutluk'tan Yunanistan'a yönelik ekonomik göç dalgası, Yunanistan'ın canını sıkıyan önemli bir konudur. Yunan makamları, Yunanistan'da yasal olmayan bir şekilde barınan Arnavutların sayısı arttıkça, ülkedeki suç oranlarının da arttığını belirtmekte, bu durumun ise Yunan halkında göçmenlere karşı hoşnutsuzluk yarattığına dikkat çekmektedir. İnsan hakları kuruluşu Amnesty International raporlarında Yunan asker ve polislerin Arnavut göçmenlere karşı şiddet uyguladıkları konusuna dikkat çekilmektedir.

Yunanistan'ın Selanik kenti yakınlarındaki yaklaşık 8 bin nüfuslu Nea Mihaniona kasabasında 28 Ekim 2003 tarihinde yaşananlar ise, Yunan yetkililerin göçmenlere karşı ırkçı duygularla hareket ettiği izlenimini güçlendirmiştir. Kasabada, her yıl 28 Ekim'de yapılan ulusal bayrak resmî geçit töreninde Yunan bayrağını bu sefer okul birincisi bir Arnavut orta son sınıf öğrencisinin taşıyacağını öğrenilmesi kasaba halkını isyanın eşiğine getirmişti. Gerginlik, Arnavut gencin ırkçılığı protesto amacıyla Yunan bayrağını

---

113 Kasım'07, **Stratejik Analiz** (01/11/2007)

taşıma hakkından feragat etmesiyle sona ermişti. İngiltere'nin The Guardian gazetesinin 2003 yılında, Avrupa Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin yaptığı çalışmanın sonuçlarına atıfta bulunarak, Yunanistan'ı, AB'deki "yabancı düşmanlığının en yaygın olduğu" ülke olarak tanımladığını belirtmekte de fayda vardır.

Sonuçta Arnavutluk tarihi, Yunanistan'la yaşanan gerginliklerle doludur. 1913'te Arnavutluk'un bugünkü sınırlarıyla tanınmış olması, Yunanistan'ın "Kuzey Epir" bölgesi olarak adlandırdığı güney Arnavutluk'u kendisine bağlama fikrini suya düşürmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nı fırsat bilen Yunanistan, Arnavutluk'un bu toprak parçasını geçici olarak kendisine bağlayabilmişse de, savaştan sonra geri vermek zorunda kaldı..O tarihten sonra, Yunanistan, Arnavutluk'un güneyini Helenleştirmeyi hedefleyen politikalar izlemiştir. Bu ise, Arnavut yöneticilerinin ülkenin güneyindeki Yunan azınlığa şüpheyle yaklaşımlarına neden olmuştur.

Bugün Arnavut yetkililer Yunan azınlığın sorunlarına karşı daha yapıcı politikalar izlemekte ve Yunanistan'ın Arnavutluk'un güneyini Helenleştirmeye çalıştığı yönündeki söylemlerden uzak durmaktadırlar. Ancak, Eski Yunanistan Cumhurbaşkanı Kostis Stephanopoulos'un Mart 2005'teki konuşması Yunanistan'ın Arnavutluk'un güneyi hakkında halen bazı düşüncelere sahip olduğunu doğrular niteliktedir.

Cumhurbaşkanlık görevinin bitmesinden iki gün sonra Stephanopoulos, Arnavutluk'un güneyi ile ilgili olarak, "Arnavutlar Yunan topraklarını işgal altında tutuyor. İyi komşuluk ilişkilerimiz, bu durumu unutmamız gerektiği anlamına gelmemektedir" şeklinde konuşmuştur. Bununla birlikte, Arnavutluk'taki Yunan azınlığın durumunun düzeltilmesi için çaba sarf eden Yunanistan, çok kültürlü bir topluma sahip olduğu gerçeğini göz ardı ederek, diğer azınlıkları olduğu gibi, ülkedeki Arnavut azınlığının varlığını da bilinçli ve sürekli bir şekilde reddetmektedir.

1990'ların ikinci yarısına kadar birbirlerine karşı, ağırlıklı olarak düşmanca politikalar izleyen Yunanistan ve Arnavutluk'un, son birkaç yıldır hızlı adımlarla yakınlaşmakta oldukları görülmektedir. Türkiye'nin Balkanlar'daki nüfuz alanını kırmayı hedefleyen Yunanistan'ın 1996'da komşularına yönelik politikasını değiştirmesi buna uygun zemin oluşturmuştur. Yunanlılarla devam eden bütün sorunlara rağmen, Arnavutluk'un günümüzde Türkiye ile olan ilişkilerine kıyasla Yunanistan'ı daha fazla önemseydiği söylenebilir.¹¹⁴

---

114 <http://www.asam.org.tr/temp/temp513.pdf> (19/08/2008)

3.3 İtalya ile İlişkiler

Arnavutluk'un Batılı ülkeler arasında hem siyasi hem de ekonomik anlamda en iyi ilişkilere sahip olduğu ülke İtalya'dır. İtalya'nın Arnavutluk ile iyi ilişkiler kurmasının tarihi ve coğrafi nedenleri bulunmaktadır. Osmanlı Devletinin Arnavutluk'u işgal etme süreci sırasında (15 inci yüzyıl) dağlık bölgelerde bulunan çok sayıda Arnavut, güney İtalya'ya göç etmiştir. Birinci Dünya Savaşının bitmesini müteakip başlayan ve 1939 yılına kadar devam eden süreçte İtalya büyük devlet olarak Arnavutluk'un hamiliğini yapmıştır.¹¹⁵

İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'nın ilk işgal ettiği bölge de Arnavutluk olmuştur. Arnavutluk ile İtalya arasındaki coğrafi yakınlık ve iki ülke arasında azınlıklar gibi hassas problemlerin olmaması ikili ilişkilerin iyi yönde gelişmesinin temelini oluşturmuştur. Arnavutluk; 1934 yılında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanmış ve Almanya'da Nazi partisinin iktidara gelmesi, İtalya'nın Akdeniz ve Balkanlarda genişleme çabası ve Avrupa devletlerinin silahlanma yarışına girmesinin sonucu dünya barışını tehdit etmesi sonucu oluşturulan Balkan Antantı'na İtalya'nın etkisinde olduğu için katılmamıştır.¹¹⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrası Arnavutluk'un sırasıyla Yugoslavya ile başlayan ve Sovyetler Birliği ve Çin ile devam eden tek ülkeye sıkı sıkıya bağlanma amacını güden dış politikalar döneminde bile İtalya ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler tam olarak kesintiye uğramamıştır. Arnavutluk'taki komünist dönemin sona ermesinin ardından İtalya, Arnavutluk'un Batı dünyası ile bütünleşmesi için öncü rolü oynamaya başlamıştır. Bu dönemde Tiran'ın Batı'ya açılan kapısı olan İtalya Avrupa ülkeleri arasında Arnavutluk'a yardım için en istekli ülke olmuştur.

1990'lı yılların başlarında çok sayıda Arnavut'un ekonomik nedenlerle İtalya'ya göç etmesi üzerine Roma yönetimi Arnavutluk'a kapsamlı bir ekonomik yardıma başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Arnavutluk'u işgal eden İtalya Arnavutluk topraklarından çekildiği 1943 yılından 48 yıl sonra Eylül 1991 tarihinde ülke topraklarına tekrar girmiştir. Yiyecek ve sağlık yardımı yapan İtalyan askerleri Arnavutluk'un en dağlık ve ücra kesimlerine bile yardım malzemelerini ulaştırmayı başarmışlardır.¹¹⁷

---

115 Coşkun, a.g.k., s.95.

116 <http://tr.wikipedia.org> , (15.11.2008).

117 Coşkun, a.g.k., s.95.

İtalya 1991 yılını takip eden yıllarda da Arnavutluk'a en çok ekonomik yardım yapan ve kredi veren ülke olma konumunu korumuştur. 1997 yılında Arnavutluk'a yapılan ve Türkiye'nin de katıldığı uluslararası müdahalede lider ülke olan İtalya bu operasyona "Alba" ismini vermiştir. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı kararlarına uygun olarak yapılan bu operasyon Batılı liderlerce güvenliği sağlamak ve çatışmayı çözmek konusunda Avrupa'nın liderliği üstlendiği gerçek bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. İtalya ise Avrupalı güçlerin liderliğini üstlenen ülke konumu ile Arnavutluk ile iyi ilişkiler içinde olduğunu dünyaya duyurmuştur.

İtalya ile Arnavutluk arasındaki siyasi alandaki yakın ilişkiler ekonomik ilişkilere de olumlu olarak yansımıştır. İtalya günümüzde de Arnavutluk'un en büyük dış ticaret ortağı olma konumunu sürdürmektedir. Arnavutluk ihracatının % 63'ü, ithalatının % 43'ü İtalya ile gerçekleşmektedir. İtalya ayrıca Arnavutluk'taki en büyük yatırımcı durumundadır. Arnavutluk'a yapılan yabancı yatırımların % 35'e yakını İtalyan şirketleri tarafından yapılmaktadır.¹¹⁸

Arnavutluk ve İtalya, 2004 yılında her iki ülkenin de suçla mücadelede işbirliğini arttırmak için gösterdiği çabaları karşılıklı olarak kabul etmiştir. İtalyan mafya ile mücadele başsavcısı Pierluigi Vigna ve başsavcı yardımcısı Francesco Mandoi ile 30 Haziran 2004 tarihinde bir araya gelen Arnavutluk Başbakanı Fatos Nano, İtalya'nın Arnavutluk'un suçla mücadele çabalarını arttırmasında büyük rol oynadığını ifade etmiştir. Buna karşılık İtalyan yetkililer de, ülkelerinin gösterdiği çabaların yanı sıra Arnavutluk'un organize suçla mücadele yasaları hazırlamak gibi gösterdiği çabalarına övgüde bulunmuşlardır.¹¹⁹

---

118 Coşkun, a.g.k., s.96.

119 <http://www.setimes.com> , (15.11.2008).

4. POLİTİK İLİŞKİLER

4.1 ABD ve Arnavutluk

Arnavutların arkasındaki en önemli güç olarak ABD dikkati çekmektedir. Kosova Operasyonu sonrasında bölgeye yerleşen ABD, Arnavutların koruyucusu rolünü üstlenerek sempati kazanmıştır. Ayrıca Amerika'da yaşayan Arnavut Diasorası'nın yürütmüş olduğu başarılı kampanyanın bu operasyon ile meyvelerini vermiş olduğu görülmektedir.

Arnavutların Amerika sevdası kuskusuz komünizm sonrasında özgürlüğün merkezi olarak ABD'nin görülmesi ile ilgili. Komünizmin en radikal şekilde uygulandığı ülkelerden olan Arnavutluk en fazla izolasyona uğrayandı. Komünizmin en sert uygulayıcısı kabul edilen Enver Hoca, Arnavutluk üstündeki emelleri gerekçesiyle önce Yugoslavya ile (1948) ardından Sovyetler Birliği ile (1961) ve Mao'nun ölümünden sonra da "revizyonist oportünist" çizgi benimsediği gerekçesiyle Çin'le (1978) tüm bağlarını kopardı. Büyük bölümü dağlarla kaplı olduğu için zaten ulaşılması güç bir ülke olan Arnavutluk artık, tam bir 'kapalı kutu' olmuş, tamamen yalnız kalmıştı.¹²⁰

Komünizmin sona ermesinden sonra tüm dünyaya açılan Arnavutluk, Batı sistemine dâhil olmak yolunda büyük çaba sarf etti; en büyük desteği de Balkanlardaki diğer Arnavutlar gibi ABD'den gördü. ABD'nin Arnavutluk politikasının ise tartışılması gerekir. Kosova'ya verdiği desteğin, bölgedeki istikrarsızlığın doğrudan Avrupa'yı tehdit etmesi, Avrupa güvenliğini sağlayan savunma örgütü NATO'nun hareketsiz kalmasının imkânsızlığı ve ABD'nin Avrupa'ya olan yükümlülüklerinde azalma olduğu düşüncesinin bertaraf edilmesiyle ilgili olduğu yadsınamaz. Berisha'nın Arnavutluk'un güneyi için tehdit oluşturan Yunanistan'a karşı politikaları, Türkiye ve İslam dünyasıyla yakın ilişkiler kurması, Yugoslavya çatışmaları döneminde Müslüman Boşnakları ve Kosova Arnavutlarını desteklemesi ABD'de endişe verici bulunuyordu. Nitekim ABD'nin Soğuk Savaş sonrası yeniden yapılandığı Balkanlar politikası açıkça ve öncelikle İslami bir devlet oluşumu ihtimalini engellemek üzerine oturtulmuştu.

Yeni dönem ile dış politikasının ana prensibini Batı dünyasının saygın bir üyesi haline gelmek olarak belirleyen Arnavutluk, en yakın stratejik ortaklıklarından birini Amerika Birleşik Devletleri ile kurmuştur. Arnavutluk açısından Amerika Birleşik Devletleri istikrarsızlığın hüküm sürdüğü Balkanlarda güvenliğini arttırıcı bir ortak ve Sırbistan'a karşı bir güvence, hem de zayıf ekonomisinin kalkınmasına yardım edecek

---

120 <http://www.tumgazeteler.com/?a=4377025> (25.01.2009)

ekonomik bir ortak olarak önemlidir. Amerika Birleşik Devletleri açısından ise Sırbistan'ın çevrelenmesi ve Kosova'daki Arnavutların bağımsız olma isteklerinin törpülenmesi açısından Arnavutluk ile ilişkiler büyük bir önem taşımaktaydı. İki ülke arasında Mart 1991 tarihinde yeniden başlayan diplomatik ilişkiler Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanının Arnavutluk ziyareti ile anlam kazanmaya başlamıştır.

Aynı şekilde Berisha'da Arnavutluk Cumhurbaşkanı olmasını takip eden günlerde yaptığı ilk dış gezilerinden birini Amerika Birleşik Devletleri'ne yapmıştır. Arnavutluk, Balkanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nin izlediği yolları destekleyeceğini belirterek siyasi ilişkilerin iyi olacağı sinyallerini vermiştir. Yugoslavya'da meydana gelen krizlerde Amerika Birleşik Devletleri politikasını destekleyen Tiran yönetimi, çatışmaların Kosova'ya yayılmaması için izlediği olumlu politikadan dolayı hem ABD hem de dünyanın Soğuk Savaş döneminde kendisine takındığı olumsuz düşünceleri silecek ortamı yaratmaya başlamıştır. Yugoslavya krizlerinde ülkesini Amerika Birleşik Devletleri'ne açan Arnavutluk yaratılan olumlu ilişkilerin siyasi alandan ekonomik alana da sıçraması sonucu ABD'nden insani ihtiyaçları karşılamak ve reformlara katkıda bulunmak amacıyla maddi yardımda almıştır.¹²¹

Tarih süresince değişkenlik gösteren ve bir iyi bir kötü olan Arnavutluk-Yunanistan ilişkilerinin 1994 yılında gerginleşmesi Tiran ile Washington arasındaki ilişkilerinde bozulmasına yol açmıştır. Bu gelişme Atina ve Yunan lobisinin Amerika Birleşik Devletleri'nden Arnavutluk'a yaptırımlar uygulaması için zorlama yapmasıyla meydana gelmiştir. Böylece ABD'nin Arnavutluk'a yapacağı ekonomik yardım, Tiran ve Atina arasındaki gerginliklerin sonuçlandırılması şartına bağlanmıştır. 1995 yılı ile birlikte aralarındaki gerginlikleri çözümlen Arnavutluk ve Yunanistan ABD-Arnavutluk ilişkilerinin de düzelmesini sağlamışlardır. 1997 yılında Arnavutluk'a yapılan müdahalede de Amerika Birleşik Devletleri Arnavutluk'a destek vermiştir. Sosyalist Partiyi desteklediği izlenimi veren Amerika Birleşik Devletleri bu partinin iktidara gelmesinden sonra da Arnavutluk ile işbirliğine gitmiştir. Tiran, başta savunma alanı olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkileri güçlendirmeye büyük önem vermiştir. Her alandaki ilişkilerin sürekli olarak güçlenmesi, gerek hükümet gerekse muhalefet olsun tüm Arnavut siyasi kanatlarının ortak hedefi kabul edilmiştir.

Arnavutluk ile ABD, 31 Mart'2004 te askeri güçlerin statüleri konusunda karşılıklı bir anlaşma imzalayarak ilişkilerinde yeni bir adım daha attı. Anlaşmada Arnavutluk'ta

---

121 Coşkun, a.g.k, s.97.

faaliyet gösteren Amerikan askerlerinin hakları, sorumlulukları ve yasal statüleri belirlendi. Anlaşmayı Arnavut hükümeti adına imzalayan Savunma Bakanı Pandeli Majko, bunu "Balkanlar'da güvenliğin ilave bir unsuru" olarak nitelendirdi. ABD Büyükelçisi James Jeffrey de, "Bu gibi anlaşmalar çok yakın ikili askeri ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırmaktadır," dedi.

İmza, Arnavutluk Başbakanı Fatos Nano'nun yedi yeni NATO üyesinin katılım törenlerinde yer almak üzere ABD'ye yaptığı ziyaret sonrasında gerçekleşti. Nano'nun ziyareti, Arnavutluk ve ABD arasındaki karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi adına bir diğer önemli andı. Washington'da Başkan George W. Bush ile bir araya gelen Nano, başkandan ABD'nin Arnavutluk'un NATO'ya katılımına destek vereceğine dair güvence aldı.

Nano başkanın yanı sıra Dışişleri Bakanı Colin Powell, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve Kongre üyeleriyle de görüşmelerde bulundu. Meclis Çoğunluk Lideri Tom DeLay başbakana, Kongrenin Arnavutluk'u NATO'ya ve aday ülke listesinde bulunduğu Milenyum Sorunları Hesabı'na katılımında destekleyeceğini söyledi. Nano, Adriyatik Tüzüğünde yer alan Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya'nın 2007'den önce NATO'ya üye olması çağrısında bulunan kararnamenin kongredeki oylamasına katıldı.

Batı Siyaseti Merkezi'nde yaptığı konuşmada Nano, "Arnavutluk Amerika'yı ve temsil ettiklerini seviyor. Dünyada İstekliler Koalisyonuna katılan ilk ülkelerden biri olmamızın nedeni bu," dedi. Bush'un Irak harekâtının başlangıç yıldönümü nedeniyle Nano'ya gönderdiği tebrik mesajında şu ifadeler yer aldı: "Amerikan halkı, Arnavutluk'un Irak ve Afganistan halkının bağımsızlığa kavuşması ve daha güvenli bir dünya yaratılmasında oynamış olduğu cesur ve eşsiz rolü takdir etmekte ve değer vermektedir."

Mayıs 2003'te Arnavutluk ve ABD, vatandaşlarını Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmaktan muaf tutan karşılıklı bir anlaşma imzaladı. Her alandaki ilişkilerin sürekli olarak güçlenmesi, gerek hükümet gerekse muhalefet olsun tüm Arnavut siyasi kanatlarının ortak hedefi kabul ediliyor

Tiran, başta savunma alanı olmak üzere ABD ile ilişkileri güçlendirmeye büyük önem veriyor. 31 Mart 2004 tarihinde askeri güçlerin statüleri konusunda karşılıklı bir anlaşma imzalanarak ikili ilişkilerde yeni bir adım daha atılmışlardır.¹²² Amerika Birleşik Devletleri, Arnavut Silahlı Kuvvetlerine NATO standartlarına göre eğitim vermeye başlamıştır. Bu çerçevede içinde iki ülke, 6 bin 300 Amerika Birleşik Devletleri Donanma ve

---

122 <http://www.setimes.com>, (17.11.2008)

Deniz Piyade personelinin katıldığı ortak bir askeri amfibi tatbikat gerçekleştirmiştir. Şimdiye kadar gerçekleştirilen bu tipteki bu en büyük tatbikatta, iki ülke kuvvetleri arasında askeri planlama ve lojistik alanlarındaki işbirliği üzerinde duruldu.

2005 yılında Amerika Birleşik Devletleri tarafından Arnavutluk'a uluslararası barış operasyonları ve teröre karşı küresel mücadeledeki rolü münasebetiyle 8 milyon dolar bağış yapılmıştır. Dünya ile barışan Arnavutluk, Özel Ordusuna mensup askerleri ile Irak'ta, Afganistan'da ve Bosna-Hersek'te operasyonlara katılarak Soğuk Savaş sonrası hedefi olan NATO'ya üye olabilmek için aktif çaba sarf etmiştir. Ülke, Hırvatistan ve Makedonya ile birlikte, bu üç ülkenin Avrupa-Atlantik entegrasyon çabalarını koordine etme amaçlı Adriyatik Tüzüğü olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri destekli bir girişimin üyesi olmak gibi ABD ile iyi ilişkiler içinde olmanın faydalarını artırma çalışmaları içinde bulunmaya devam etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, küreselleşme sürecinde ortaya koyduğu yeni stratejik hedefleri gerçekleştirmek için Balkanlara yerleşmeyi çıkarları açısından hayati olarak görmektedir. Bu bölgede çıkan sorunlar ve karışıklıkların Avrupalı Devletler tarafından çözülememesi Amerika Birleşik Devletlerine bölgeye yerleşmek için uygun fırsatı vermiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'nun Balkanlar'daki çatışma bölgelerinde gerçekten konuşlanması ancak bütün taraflar arasında anlaşmaların imzalanmasından sonra olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri enerji kaynaklarını kontrol altına almak ve enerji akışını güvence altına almak için bölgeye yerleşme isteğini daha Soğuk Savaşın hemen ardından toplanan NATO konferanslarında açıkça göstermiş ve doğuya doğru yayılma stratejisini uygulamaya koymuştur. Eski Varşova Paktı ülkelerini NATO'ya alarak genişleme süreci başlatılırken, Amerika Birleşik Devletleri küresel bir güç olarak Doğu Avrupa ve Balkanlara nüfuz etmeye başlamıştır. Sırbaların Bosna ve Kosova'da giriştiği "etnik temizlik ve soykırım" Amerika Birleşik Devletlerinin bölgeye yerleşmesine ortam hazırlamıştır. Bu bağlamda Arnavutların arkasındaki en önemli güç olarak Amerika Birleşik Devletleri dikkati çekmektedir.

Kosova Operasyonu sonrasında bölgeye yerleşen Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutların koruyucusu rolünü üstlenerek sempati kazanmıştır. Ayrıca Amerika'da yaşayan Arnavut Diasporası'nın yürütmüş olduğu başarılı kampanyanın bu operasyon ile meyvelerini vermiş olduğu görülmektedir. Özellikle Kosova Kurtuluş Ordusu'nun örgütlenmesi ve finansmanında bu diasporanın önemli bir katkısı olmuştur. Rusya ise bu gelişmeler karşısında sınırlı tepkiler vermiş, karar alma sürecinde dışarıda bırakılmasına ve

Birleşmiş Milletler kararı olmaksızın hava saldırısının başlatılmasına karşı çıkmıştır. Saldırının başlamasından sonra alınan Birleşmiş Milletler kararı uyarınca Kosova'ya kuvvet sokan ilk devletlerden biri olmuş ve stratejik açıdan önemli olan Priştine havaalanına asker yerleştirerek NATO'yu şaşırtmış ve geçici bir gerilime neden olmuştur. Buna karşılık Rusya tüm çabalarına karşın Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin bölgede etkinlik kazanmasına engel olamamıştır.

4.2 AB ve Arnavutluk

Arnavutluk ile AB arasındaki ilişkiler 1991 yılında başlamıştır. Avrupa Entegrasyonuna ilk adım 1992 yılında imzalanan Ticaret ve İşbirliği Anlaşması'dır. 1992-2000 yılları arasında Arnavutluk, ekonomisini güçlendirmek ve istikrarlı bir demokratik sistemi yerleştirebilmek için, PHARE adlı programdan 700 milyon € mali destek almıştır. 2006 yılında imzalanan İstikrar ve Üyelik Anlaşması Arnavutluk'un hem ekonomisini güçlendirme hem de AB'ye entegrasyon bakımından çok önemli bir adım olmuştur.

Arnavutluk, AB tam üyeliğine başvurabilmenin bir önkoşulu olan İstikrar ve Katılım Anlaşması'nın (SAA) imzalanması üzerine üç yıl boyunca sürdürdüğü müzakerelerin ardından, 19 Ocak 2006'da SAA'nın AB temsilcileri tarafından onaylanmasını sağladı. Bu konuda asıl onayın, 2006'nın ortalarına doğru verileceği duyuruldu. Böylece SAA anlaşması sayesinde Arnavutluk da "AB'nin bahçesine" girebildi..¹²³

Bu gelişmelere rağmen, Arnavutluk'un üyelik konusunda hedefi uzun vadeli olup, kısa zamanda üye olması zor gözükmektedir. Makedonya'nın üye adaylığı statüsü ve Hırvatistan'la başlanan müzakereler göz önünde bulundurulursa, Arnavutluk'un da gelecekte üye olmasına kesin gözüyle bakılmakta, ancak bunun ne kadar süre içinde gerçekleşeceği bilinmemektedir. Bir görüş Türkiye'den daha önce AB'ye gireceğini savunmaktadır. Bu belirsizlik, hem Fransızların ve Hollandalıların Anayasa'ya "hayır" demeleri ve genişleme konusundaki anlaşmazlıklar gibi, AB'nin kendi iç problemleri ve hem de üyeliğin gerçekleşmesi için, AB tarafından belirlenen ve yapılması gereken reformların gerçekleştirilmesinde Arnavutluk'un performansından kaynaklanmaktadır.

Avrupa Birliği, Arnavutluk'a polis organizasyonu başta olmak üzere, İçişleri Bakanlığı ile ilgili Kanunların güçlendirilmesi konusunda yardım yapmaktadır. AB üyeliğine giden yoldaki ilk adım olarak görülen anlaşma AB ile Arnavutluk arasındaki

---

¹²³www.arnavutum.com/modules.php?name=News&file=article&sid=202&mode=thread&order=0&thold=0 (19/10/2008)

ilişkileri belirliyor. Anlaşmada daha çok siyasi ve ekonomik işbirliğinin ilerletilmesinin yanı sıra önümüzdeki on yıl içinde bir serbest ticaret alanı yaratılması üzerinde duruluyor. Brüksel Arnavutluk'un basın özgürlüğü, kurumsal yapılaşma ve etnik azınlıklar gibi bir takım alanlarda ilerleme göstermesini istiyor. Ülkenin özgür ve adil seçimlerle ilgili uluslararası standartlara uyması da bekleniyor.¹²⁴

Bu arada Başbakan Sali Berişa, SAA'nın imzalanmasını "Arnavut halkı için büyük bir yükümlülük" şeklinde nitelendirdi ve bunun ülkenin 15 yıldır sürdürdüğü komünizmden çıkışın geçişin sonunu simgelediğini söyledi.¹²⁵

2008 yılında imzalanan protokole göre AB, Arnavutluk'ta firmaların ürünlerini uluslararası standartlara ulaştırmalarına yardım edecek ve bunun sonucunda da Arnavutluk'un ihracat kapasitesini artıracak yeni bir projeye destek verecek. İki yıllık programın sonunda, Arnavut şirketlerinin AB üye ülkelerindeki müşterilere daha fazla mallarını satabilmeleri bekleniyor. Proje yöneticisi Frederique Darmstaedter, "Arnavut firmalarının uluslararası standartlara ulaşmaları bir başka deyişle Arnavut ürünlerine AB pazarına girmeleri için pasaport vermek için onları teknik yardımla desteklemek istiyoruz," dedi. Blok bu yönde 1, 5 milyon avro kaynak sağlıyor.¹²⁶

4.3 NATO ve Arnavutluk

Soğuk Savaşın bitmesinin ardından Balkanlarda özellikle Yugoslavya'da ortaya çıkan gerginlikler Arnavutluk'un güvenliği için tehdit oluşturmaya başlamıştır. Arnavut azınlığın büyük çoğunluğu oluşturduğu Kosova'da uygulanan baskı ve şiddet politikası Tiran ve Belgrat arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir.¹²⁷

Bu dönemde Arnavutluk, sınırlarına yönelik olası bir Sırp tehdidini önlemek için ABD ve Türkiye'nin yanı sıra NATO ile de işbirliğine gitmeye özen göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde genişlemeyi gündeme alan NATO içinde Arnavutluk gibi diğer ülkelerin katılımı ile ilgili koşulların belirlenmesiyle başlayan süreç önem kazanmıştır. Arnavutluk Aralık 1992 tarihinde üyelik için NATO'ya başvurarak bunu gerçekleştiren ilk Doğu Avrupa ülkesi olmuştur. NATO'yu Belgrat için güvenlik garantisi olarak gören Tiran için üyeliğe kabul süreci başlamıştır. NATO'nun imzalandığı tarihten Soğuk Savaş

---

124 www.balkan-info.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2006/06/13/feature-02 (27/10/2008)

125 www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2006/06/13/feature-02 (27/10/2008)

126 www.balkan-info.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2007/01/23/feature-02 (27/10/2008)

127 Coşkun, a.g.k., s.98.

döneminin bitimine kadar, antlaşmayı imzalayan 12 ülkeye 1952 yılında Türkiye ile Yunanistan, 1955 yılında Almanya ve 1982 yılında İspanya katılmış ve böylece NATO müttefiki sayısı 16'ya çıkmıştır. 1994 Ocak ayında Brüksel'de yapılan zirve toplantısında müttefik liderler, ittifak kapılarının, Washington Antlaşmasının ilkelerini ileriye taşıyabilecek ve Kuzey Atlantik sahasında güvenliğe katkıda bulunabilecek diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine açık olduğunu tekrar teyit etmişlerdir.¹²⁸

Arnavutluk Şubat 1994 tarihinde NATO'nun aday ülkeleri hazırlamak için oluşturduğu Barış İçin Ortaklık Programına katılmıştır. NATO'nun Avrupa-Atlantik sahasında güvenliğinin güçlendirilmesi ve yayılması konusundaki temel amacı doğrultusunda genişleme için bir adım atmıştır. Bu adım Tiran yönetiminin reaksiyon göstermesine yol açmıştır. Tiran üye olabilmek için askeri yapısında değişiklikler yapmaya başlamıştır. Askeri personelinin ABD, Türkiye ve Almanya gibi NATO üyesi ülkelerde eğitilmesini sağlamış, Yugoslavya krizinde hava sahasını ve limanlarını NATO'nun hizmetine sunmuştur.

1995 yılında NATO üyeleri, İttifaka gelecekteki katılımlar konusundaki "Niçin" ve "Nasıl" sorularını ele almışlardır. Bunun sonucunda ortaya çıkan "NATO'nun genişlemesi üzerindeki çalışma" 1995 Eylül ayında NATO ülkeleri ile ilgili ortak ülkelerde yayımlanmıştır. Çalışmada belirlenen ilkeler, NATO'nun yeni üyeleri davet etme konusundaki yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. "Niçin" sorusu üzerindeki çalışma, Soğuk Savaşın sona ermesi ve Varşova Paktının dağılması nedenleriyle Avrupa-Atlantik sahasının bütününde, yeni bölünme çizgileri yaratmadan, güvenliğin iyileştirilmesi için, hem bir gereksinimin hem de eşsiz bir fırsatın ortaya çıktığı sonucuna varmıştır. Genişleme ile ilgili "Nasıl" sorusuna yönelik çalışma, geçmişte olduğu gibi gelecekte de ittifak üyeliğinde yapılacak bir genişlemenin Kuzey Atlantik Antlaşmasının 10. maddesi uyarınca gerçekleşeceğini teyit etmektedir.

Yeni üyeler, kabul edildikleri andan itibaren her türlü haktan yararlanabilecekler, antlaşmanın getirdiği tüm üyelik sorumluluklarını üstlenecekler, tüm ittifak üyelerince benimsenmiş olan ilkeleri, politikaları ve yöntemleri kabul edecekler ve bunlara uyacaklardır. Temmuz 1997 Ayında Madrid'de yapılan zirve toplantısında, müttefik devlet ve hükümet başkanları Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'yı İttifak'a katılım görüşmelerine davet etmişlerdir. Bu davetin ardından başlayan çalışmalar 1999 ilkbaharında sonuçlanmıştır.

---

128 www.tsk.mil.tr, (17.11.2008).

23–24 Nisan 1999 tarihlerinde yapılan Washington Zirvesinde; Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın üyeliğe kabulünün yanı sıra, Arnavutluk ile beraber sekiz ülkenin (Romanya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Slovakya, Makedonya,) NATO'ya üye olmaya yönelik gayretleri takdirle karşılanmış; ancak, hiç bir ülkeye üyelik takvimi ve önceliği verilmemiştir. Bunun yerine, NATO'ya üye olmaya istekli ülkelere, konuya ilişkin hazırlıklarını yönlendirmek için “Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan)” önerilmiştir. Söz konusu plan, üyelik için siyasi ve ekonomik konular, savunma konuları ve askeri konular, kaynak konuları, güvenlik konuları ve yasal konularda belirlenen standartlara ulaşmak için yapılması gereken faaliyetleri içermektedir.

2 Nisan 2004 tarihinde NATO Karargâhında düzenlenen bir törenle 7 davetli ülkenin (Bulgaristan, Romanya, Letonya, Estonya, Litvanya, Slovenya, Slovakya) NATO'ya katılımını müteakip üye sayısı 26'ya ulaşmıştır.¹²⁹

28-29 Haziran 2004'te icra edilen NATO İstanbul Zirvesi'nde, Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya için Üyelik Eylem Planı'na (MAP) devam edilmesine; Ukrayna'nın Üyelik Eylem Planı'na dahil edilmesi için çalışmaların sürdürülmesine; Bosna-Hersek ve Sırbistan'ın Barış İçin Ortaklık Programı kapsamına dahil edilmesi için koşulların henüz oluşmadığına karar verilmişti. Arnavut kamuoyunun da büyük ölçüde NATO'ya üyeliği desteklediği gözlemlenmektedir. NATO'ya üyelik Arnavutluk için yaklaşılacak bir hedef olsa da askeri yapıda hala yapılması gereken reformlar ve ekonomik sorunlar nedeniyle biraz daha zaman alacağı görülmekteydi..

Arnavutluk ve Hırvatistan 4 Nisan 2009 Cumartesi günü Strazburg'da düzenlenen NATO zirvesinde, ABD Başkanı Barack Obama'nın iki ülkenin liderlerine İttifakın kurulmasını sağlayan Washington Anlaşması'nın birer nüshasını sunması sonrasında örgütün resmi üyeleri oldular. Anlaşma tam 60 yıl önce 4 Nisan 1949'da imzalanmıştı. Hırvatistan ve Arnavutluk'un katılımıyla, NATO üye ülkesi sayısı 28'e ulaştı..Üyelik büyük bir askeri geçit ve konserle kutlandığı Tiran'da tam bir şenlik havası hakim oldu. Anketlere göre Arnavutluk halkının %99'u NATO üyeliğini destekliyordu.¹³⁰

4.4 BIO ve Arnavutluk

Arnavutluk NATO'nun eski Doğu bloğu ile olan ilişkilerinde özel bir yere sahiptir. Bunun nedeni de Arnavutluk'un İttifak'a katılma arzusunun dile getiren ilk ülke olmasıdır.

---

129 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:NATO> , (08.07.2008).

130 <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2009/04/05/nb-01> (05.04.2009)

Bu açıklama 1992 yılında yapılmıştı. Bundan dört ay sonra, o zamanki Arnavutluk ve NATO Genel Sekreteri Manfred Wörner'in Tiran'a yaptığı resmi ziyaret sonucunda ülkem ve ittifakı arasındaki ilişkilerde yeni bir sayfa açılmıştır. Arnavutluk 1994 yılı başlarında Barış İçin Ortaklık Kavramını onayladı ve 23 Şubat'ta Barış İçin Ortaklık dokümanını imzalayan ilk ülkeler arasına katıldı.¹³¹

4.5 BM ve Arnavutluk

Arnavutluk 8 Ekim 1962 tarihinde BM'ye üye oldu. BM tarafından desteklenen sınır denetimi ile kaçakçılık ve organize suçla mücadeleyi güçlendirme amaçlı bir proje 27 Nisan 2005 Çarşamba günü Arnavutluk'ta başladı. BM'nin Uyuşturucu ve Suç Dairesince desteklenen ve İtalyan Uyuşturucuyla Mücadele Fonu tarafından finanse edilen proje, ilgili makamların yasadışı uyuşturucuları bulma ve Morine, Bllata, Qafe Thana ve Kapştica sınır kapılarındaki diğer kaçakçılık faaliyetlerini ortaya çıkarmadaki profesyonel ve teknik kapasitesinin artmasına yardım edecek. Ayrıca, bölgesel seviyedeki istihbarat bilgi alışverişi de desteklenecek.¹³²

14 Mayıs 2007 tarihinde, Arnavutluk hükümeti ve Birleşmiş Milletler kuruluşları "Tek BM" Pilot Girişimi'ni *başlattı*. *BM reformunun dünya çapındaki bir programını sınamak amacıyla Avrupa'dan sadece Arnavutluk'un yanı sıra yedi diğer ülke seçildi. BM'nin verimliliğini ve tepki verme sürecini güçlendirme çabalarının bir bölümünü oluşturan Tek BM Pilot Girişimi, tek program, tek bütçe ve tek liderle ülkedeki BM kuruluşlarını bir araya getirmeyi amaçlıyor.*¹³³

---

131 www.nato.int/docu/review/2004/issue1/turkish/special.html (27/10/2008)

132 <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2005/04/28/nb-06> (17/10/2008)

133 <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=924> (16/10/2008)

III.BÖLÜM

ARNAVUTLUK TÜRKİYE İLİŞKİLERİ VE GELECEĞİ

5.ARNAVUTLUK TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

5.1 Soğuk Savaş Sonuna Kadar Olan Dönem

1920’li yıllarda Arnavutluk ile Türkiye arasında diplomatik ilişkiler uygun ve gerekli koşullar temelinde kuruldu. Diplomatik ilişkileri geliştirmek amacıyla Arnavutluk-Türkiye görüşmeleri, Arnavutluk tarafının ifade ettiği dilekten ve Türk hükümetinin davetinden sonra başladı. Bu sırada İtalyan ve Sırp müdahalelerine karşı Arnavutluk’un tutumu sayesinde demokratikleşme yolunda ilerlemeye devam edildi.

1921 yılında Selahattin Shkoza, Türkiye’deki ticari uğraşısını bırakarak Arnavutluk’a döndü. Aynı tarihte Osmanlı Devleti Arnavutluk Cumhuriyeti’ni resmen tanıdı. Arnavutluk kaynakları, Selahattin (Selaudin) Shkoza’nın Atatürk’ün tavsiyesinin üzerine Arnavutluk’a döndüğünü söylemektedirler. Amacı Arnavut ordusunu yönetmekti ve Savunma Bakanı oldu. Ordunun düzenini sağlamak amacıyla önemli kanunlar düzenledi. Selahattin Shkoza Arnavutluk’a gitmeden önce Mustafa Kemal Paşa ile yazışmalar yapmıştır.

Bu sırada kamuoyunun baskısıyla Arnavutluk hükümeti Ankara hükümetiyle anlaşmalar yapmaya zorlandı. Öbür taraftan Mustafa Kemal 1 Mart 1922 günü TBMM’nin 3. oturumu açılışında yaptığı konuşmada Arnavutluk halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesi ile ilgili Türk halkının tutumunu belirterek, Arnavutluk’un güçleneceği ümidiyle, Arnavutluk ile ilişkilerini düzeltme isteğini dile getirdi.

Uzun süren görüşmelerin sonunda Arnavutluk-Türkiye diplomatik ilişkileri kuruldu. 1923 Aralığı başında İstanbul’da üç anlaşma imzalandı: “Dostluk Anlaşması” diye adlandırılan Diplomatik İlişkiler Kurma Anlaşması, Konsolosluk Anlaşması ve Yurttaşlık Anlaşması.

Türkiye -Arnavutluk ilişkileri, Türkiye’nin yeni ilişki kurduğu her ülke ile yaptığı dostluk anlaşmaları gereği 15 Aralık 1923 yılında imzalanan Dostluk Antlaşması, Türkiye-Arnavutluk İkamet Sözleşmesi ve Tabiiyet Sözleşmesi ile hukuki çerçeve kazanmıştır. 1925 yılında yürürlüğe giren Antlaşma ve Sözleşmeler ile iki ülke arasında dostça ilişkiler başlamıştır.

Ama son anlaşma Türkiye’de oturan Arnavutların yurttaşlığı sorununa ilişkin ortaya çıkan görüş ayrılıkları sebebi ile daha büyük sorunlara yol açmamak için iptal edildi. Bütün bu gelişmeler İstanbul’da “Paqja” (Barış) ve “E drejta” (Doğruluk) gazeteleri sayesinde geniş halk kitlelerine bildirildi.

Mustafa Kemal Paşa 28 Temmuz 1925'te Arnavutluk'taki Türk Büyükelçisine Arnavutluk cumhurbaşkanına iletilmek üzere verdiği güven mektubunda şöyle demiştir: *“Tarihin hayli uzun devrelerinde birçok sahalarda teşrik-i mukadderat eylemiş olan iki millet arasındaki dostluk revabıtının teşyidi suretiyle iki memleketin menafine hizmet ve iki dost millet arasında sıkı bir teşrik-i mesai devresi kürşad etmek hususunda vaki olacak mesainizin benim ve hükümet-i cumhuriyetin muavenetine mazhar olacağına emin olabilirsiniz.”*

13 Mart 1926'da Atatürk Ankara'daki ilk Arnavutluk Büyükelçisini kabul etti. 1 Kasım 1926'da Türkiye Büyük Millet Meclisi ikinci yasama dönemi dördüncü oturumunda yaptığı açılış konuşmasında, bu iki halkın iletişimin gelişmesi gerektiğini ve karşılıklı olarak destek sağlanmasının önemini belirtti.¹³⁴

Arnavutluk'un cumhurbaşkanı olan Ahmet Zogu'nun izlediği politika ile 22 Kasım 1927'de İtalya ile karşılıklı güven antlaşması yapıldı ve kısa bir süre sonra anlaşma siyasi ittifak şekline dönüştürüldü. Daha sonra bu anlaşmaya dayanarak ve dış politikanın etkisiyle muhalefeti etkisiz hale getirdikten sonra İtalya ile olan ikili ilişkileri geliştirecek adımlar atan ve İtalya'ya Arnavutluk'taki mevcut statükonun korunması için hak ve yükümlülükler veren, ekonomik ve siyasal açıdan bağımlı hale getiren Zogu, İtalya'dan aldığı güç ile 01 Eylül 1928 tarihinde taç giyerek kendisini kral ilan etmiştir. 1923 yılında iyi niyetler ile başlayan Türkiye-Arnavutluk ilişkileri Arnavutluk'taki bu rejim değişikliğinden sonra bozulmuştur.

Arnavutluk, kralın yanı sıra bir meclisin de bulunduğu meşrutiyet rejimi ile yönetilmeye başlandı. Mustafa Kemal, Arnavutluk'ta yeni rejimi asla tanımayacağını kararlılıkla açıkladı ve bu rejimi Ahmed Zogu'nun Arnavut ulusuna ihaneti olarak değerlendirdi. Türk basını da Mustafa Kemal'in tutumunu destekledi. Türk basını Zogu'yu kral olarak tanımayıp Ahmet Bey diye nitelemeye devam etti. Bu yüzden Zogu hükümeti, Türk gazetecilerinin Arnavutluk'a girmesini yasakladı.

Ahmed Zogu, Mustafa Kemal'in kendisini kral olarak tanımamakta ısrar etmesiyle karşı karşıya kalınca, Ankara'daki Büyükelçisini geri çağırdı ve neden olarak da mali güçlükleri gösterdi. Ankara'daki Arnavutluk Büyükelçiliğini, daha sonra da İstanbul'daki Konsoloslugu kapattı. Türkiye'deki Arnavut vatandaşların hak ve çıkarlarının korunmasını İtalya devletine emanet etti. Öte yandan yurt dışında yaşayan Arnavut cumhuriyet taraftarları Atatürk'ü destekleyerek tutumu için tebrik telgrafları gönderdiler. Bu duruma

---

134 www.hbektas.gazi.edu.tr/dergi/31_35_yazilar/sayi_33/09polat.htm (14/09/2008)

karşı Kral Ahmet Zogu'nun düzenlediği bir mahkemede tebrik mesajları yollayanlar gıyaben idam cezasına çarptırıldılar.

Türkiye ile Arnavutluk arasındaki gerginlik basına de yansıdı. Durrës'ta (Draç) çıkan "Shekulli i ri" (Yeni Yüzyıl) gazetesi Atatürk'ün "Gazi Mustafa Kemal tarafından nutuk, Ankara 1927" kitabını bölüm bölüm yayınlıyordu. Bu yayın hemen durduruldu. Artık Arnavutlar da Kralı destekleyenler ve Cumhuriyeti destekleyenler olarak iki gruba ayrılmıştı.

Faşist diplomasinin ve şahsen Mussolini'nin Türk hükümetinin Kral Zogu'yu tanıması için yaptıkları girişimler bile, Mustafa Kemal'in kararlı tutumu karşısında başarısızlığa uğradı.¹³⁵ Türk-Arnavutluk ilişkilerindeki gerginlik üç yıl kadar sürdü. 20 Ekim 1931'de yapılan İstanbul'daki İkinci Balkan Konferansı'na Arnavutluk'tan bir heyet katıldı. Arnavutluk heyeti Türk yetkilileri tarafından kabul edildi; ilişkileri düzeltme olanakları görüşüldü. Konferans nedeniyle Mustafa Kemal, Zogu dahil olmak üzere bütün Balkan devlet başkanlarına kutlama telgrafları yolladı. Zogu'ya da kral sıfatıyla hitabetti. Zogu hükümeti de bundan memnun olup bunu kralcı rejimin ve Kral Zogu'nun tam tanınması olarak kabul etti.

1930'lu yıllarda Lozan Antlaşması ile çözülemeyen ve ertelenen birçok sorunun çözümü ve yaklaşan muhtemel savaştan kaçınma Türkiye için dış politikanın öncelikli konusu olmuştur. Dolayısıyla Ankara'daki Arnavutluk elçiliği açıldı. Arnavut hükümeti tarafından öğrenimini Türkiye'de yapmış, Türk ordusunda görev almış Cavit Leskoviku elçi olarak atandı. Mustafa Kemal; 14 Mayıs 1933 günü Çankaya'da yeni Arnavutluk Büyükelçisini kabul ederek Arnavutluk'la ilişkilerin tekrar geliştirilmesi gerektiğini açıkladı. Ve bunun üzerine Atatürk kendisini 29 Ekim Cumhuriyet Bayramında kutlayan Zogu'ya Arnavutluk'un bağımsızlık günü olan 28 Kasım 1933'te kutlama mesajı gönderdi.

9 Şubat 1934 tarihinde sınırları korumak ve barışı sağlamak amacıyla Balkan ülkeleri arasında Balkan Paktı imzalandı. Bu pakt Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında yapılırken, Arnavutluk ve Bulgaristan revizyonist gayeleri yüzünden burada yer almadı. Bu pakt imzalandıktan hemen sonra Atatürk'ün genel sekreteri Ruşen Eşref (Ünaydın) Türkiye'nin Tiran Büyükelçiliğine atandı. Ruşen Eşref 2 Nisan 1934'te Ankara'dan yola çıktı ve 8 Nisan'da Draç limanında karşılandı, 15 Nisan 1934'te ise güven mektubunu Kral Zogu'ya sundu.¹³⁶

---

135 http://www.hbektas.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/33-167-176.pdf (14/09/2008)

136 http://www.hbektas.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/33-167-176.pdf (14/09/2008)

Arnavutluk Kralı Ahmet Zogu, İtalya'ya karşı olan yüklü borçlar yüzünden ister istemez bu ülkenin siyaset çizgisini takip etmek zorunda kalıyordu. Dolayısıyla Türkiye ile olan ilişkiler çok fazla gelişmedi. Üstelik 1936 yılında Zogu'nun kız kardeşi Prenses Saniye Sultan 2. Abdülhamit'in oğlu Prens Abid ile evlendi. Türk hükümeti, bu evlenmeye karşı olumsuz tutum takındı. O dönemin Türk Büyükelçisi olan ünlü yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu düğün törenine katılmadı ve daha sonra Türkiye Dış İşleri Bakanlığından aldığı emirle Tiran'dan ayrıldı. Büyükelçiliğin evlilik ile ilgili davranışı Türk kamuoyuna duyurulmadı. Zogu hükümetinin dışişleri bakanı ise Büyükelçinin Tiran'dan ayrılışının Arnavutluk halkında çok kötü bir izlenim uyandırdığını belirtti. 1936'da Zogu rejimi mali güçlükleri neden göstererek bir kere daha Ankara Büyükelçiliğini kapattı.

Ahmet Zogu'nun siyasetine karşı Atatürk'ün takındığı doğru ve ilkeli tutum nedeniyle Türkiye-Arnavutluk ilişkileri, normal olarak gelişmedi. Türkiye Cumhuriyeti ve Arnavutluk Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin Atatürk döneminde zaman zaman kesintiye uğramasının sebebi iki ülkenin ulusal çıkarları değildir. Atatürk'ün de Türkiye Büyük Millet Meclisinde söylediği gibi iki ülkenin ulusal çıkarları birbirleriyle işbirliğine dayanmaktadır.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti devleti yeni bir cumhuriyettir. Cumhuriyet fikrinin halk arasında yaygınlaşmasını ve benimsenmesini istemektedir. Arnavutluk'ta Cumhuriyetten krallığa geçiş karşısında kendi siyasal tutumunu belirlemek durumunda kalmıştır. Türk ve Arnavut halkları arasındaki yüzlerce yıllık beraberlik sebebiyle iki ülkede ortaya çıkan gelişmeler birbirini doğal olarak etkilemiştir. Cumhuriyet fikrinin Arnavutluk'ta çok fazla taraftarının bulunması da Krallık için siyasi bir tehditti. İlişkilerin gerginleşmesinin sebebi yalnızca ülkelerin siyasi yapılarındaki farklılıklardan kaynaklanmıştır.

Ülkede demokratların yaptığı ayaklanmaları bastırarak İtalyan faşizmini izlemeyen, eğitim ve kültür alanlarında katı bir ideolojik uygulamaya gitmeyen ve sosyalist düşüncenin yaygınlaşmasına da katkıda bulunan Zogu, hükümet otoritesini oluşturarak ulusal birliği sağlamıştır.

1939 yılında 2 nci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar büyük sorunlar yaşamayan iki ülke arasındaki ilişkiler Arnavutluk'un İtalya tarafından işgal edilmesi ile kesintiye uğramıştır. Arnavutluk'un bağımsızlığının sona ermesi ile Türkiye-Arnavutluk ilişkileri diplomatik düzeyde 1959 yılına kadar kurulamamıştır. Arnavutluk'un bütün diplomatik ve konsolosluk hizmetleri, 03 Haziran 1939 tarihinde Roma'da Arnavutluk ve İtalya arasında

yapılan antlaşma gereği İtalya tarafından yürütüleceğinden, Tiran'daki Türk Elçiliği kapanmıştır.

1939-1942 yılları arasında Türkiye ve Arnavutluk arasındaki diplomatik ilişkilerin İtalya kanalı ile yürütülmesini müteakip Türkiye Elçiliği 1942 yılında Konsolosluk olarak tekrar açılmıştır. Enver Hoca'nın Arnavutluk'a hâkim olmasından sonra Tiran'daki Türk Konsolosluğunu kapatması sonucu 16 Temmuz 1945 günü Başkonsolos Muzaffer Kamil Bayur'un Arnavutluk'u terk etmesiyle iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler tamamıyla sona ermiştir. Böylece iki ülke arasındaki tarihi birlikteliğin son bağı da koparılmıştır.

Tiran'daki son Türk temsilciliğinin kapatılması ile kopan ikili ilişkiler sonucunda Türkiye, Arnavutluk'taki yeni rejimi tanımamış, tanımak veya Tiran'da yeni bir temsilcilik açmak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Türkiye, 5 Şubat 1945 tarihli Yalta Antlaşması ile komünist blok içinde kalan ve Moskova'nın bir uydusu gibi görülen Arnavutluk ile ilişki kurmak gereğini duymamıştır. Türkiye için batılı devletler ile iyi ilişkiler kurmak, pakt ve antlaşmalar yaparak güvenlik ihtiyacını gidermek önem kazanmıştır.

1955 yılına kadar iki ülke arasında süren soğuk savaş Arnavutluk'un Türkiye ile yeniden ilişki kurma arayışları ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da bir davette Arnavut Elçi Kothko Tachko'nun Türk Elçi Kemal Kavur'a söylediği "Türkiye ile münasebetler tesis etmeyi çok arzu ediyoruz. Türkiye ile hiç ihtilafımız yoktur. Yugoslavya ile siyasi münasebetler iade edildi. Yunanistan'la da münasebetler tesisini arzu ediyor isek de aramızda halli lazım gelen birçok ihtilaflarımız vardır. Bizim Türkiye ile beş asırlık müşterek hayatımızda bizi birbirimize yakınlaştıran ve bağlayan içtimai ve tarihi olaylar sayısızdır. Bu itibarla sizinle tesis-i münasebat etmek istiyoruz. Bunun ayrıca sulhe de hizmeti olacaktır." sözleri Tiran'ın ilişkileri yeniden kurma düşüncelerini ifade etmiştir. Ancak yine de Türkiye'nin Arnavutluk ile yeniden ilişki kurmak gibi bir düşüncesi mevcut değildi.

Buna rağmen Arnavutluk'un 1955 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na kabul edildiği Genel Kurul'da Türkiye, Arnavutluk lehine oy kullanmıştır. Önce Bulgaristan sonra Fransa'nın Arnavutluk Elçilerininin girişimleri ile ikili ilişkileri kurma düşüncesini yineleyen Arnavutluk'a karşı yumuşayan Türkiye ,24 Nisan 1958 tarihli Kararname ile Tiran'da bir Orta Elçilik açılmasını kararlaştırmıştır.¹³⁷

---

137 KARAGÖL, R., Türkiye-Arnavutluk İlişkilerinin Dünü-Bugünü-Yarını, Hak Yayınları, İstanbul, 1995,s.33.

1939 yılında İtalya'nın Arnavutluk'u işgali ile kapanan Tiran Elçiliği, Elçi Hasan Nurelgin'in 27 Haziran 1959 tarihinde göreve başlaması ile yeniden açılmış ve yaklaşık 20 yıl boyunca duran Türkiye-Arnavutluk ilişkileri diplomatik düzeyde başlamıştır. 1959 yılında tekrar başlayan diplomatik ilişkiler 27 Mayıs 1960 ihtilali nedeniyle gelişme gösterememiştir. İç gelişmelere dikkatini veren Türkiye, sadece Arnavutluk ile değil diğer ülkeler ile olan ilişkilerini de bir süre için askıya almak zorunda kalmıştır. İkili ilişkileri geliştirmek için Arnavutluk tarafından gelen isteklerden yalnız Sağlık Antlaşması yapılmasıyla ilgili öneri Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştır.

1965 sonrası Kıbrıs sorunu ve Arnavutluk'un yalnızlığı ikili ilişkilerin gelişmesine yol açmıştır. Kuzey Epir sorununu Yunanistan ile yaşayan Arnavutluk, Türkiye'nin Kıbrıs davasına olumlu bakarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Kıbrıs konusunda Türkiye lehine oy kullanan birkaç devletten biri olmuştur.

Soğuk savaş yıllarında Yunanistan hariç diğer Balkan ülkelerinin Sovyetler Birliği'nin etkisi altına girmesiyle Türkiye'nin dış politikası olumsuz etkilenmiştir. 1961 yılından itibaren Enver Hoca ile Kruşçev arasında yaşanan diyaloglar Arnavutluk'un Sovyetler Birliği ve dolayısıyla bütün Sosyalist Blok ile ilişkilerini bozmuştur. Bu dönemde Çin Halk Cumhuriyeti'nden bile destek arayan, komşuları Yugoslavya ve Yunanistan'ın tehditleri altında bulunan Arnavutluk için Türkiye en iyi dost olacaktır.

1965 yılı dostane mesajların basına yansıdığı, diplomatik görüşmelerin arttığı kısacası yakın ilişkilerin kurulması için adımlar atıldığı günler ile başlamıştır. Türkiye ve Arnavutluk benzer sorunlarından ve tarihi birlikteliklerinden dolayı menfaat birliği sağlamışlardır. Bu tarihten sonra iki ülke arasındaki ilişkiler; dostluk ve güven mektupları, diplomatik ziyaretler, kültürel ve akademik faaliyetler, spor müsabakaları, ticaret, bilimsel ve teknik işbirliği, tarım, turizm, vb. antlaşmaları ile giderek artan bir yakınlık ile gelişmeye başlamıştır.

11 Ekim 1965 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığında yapılan toplantıda Türkiye-Arnavutluk ilişkileri görüşülmüştür. Toplantıya katılan Tiran Elçisi Mustafa Kenanoğlu Arnavutluk ile ilişkilerin geliştirilmesi için bazı somut adımların atılması gerektiğini savunmuştur. Komünist bir ülke de olsa Arnavutluk çeşitli bakımlardan Türkiye'ye yakınlık duymaya bu dönemde de devam etmiştir. Yapılacak olan ikili antlaşmalar özellikle Arnavutluk üzerinde olumlu etki yaratmıştır.¹³⁸

---

138 ŞİMŞİR, a.g.k., s.42.

Toplantı sonucunda Arnavutluk'a karşı adım atmaya karar veren Türkiye ilk olarak 7 Ocak 1966 tarihli Bakanlar Kurulu karnamesi ile Tiran Elçiliğini Büyükelçiliğe yükseltmiştir. Olumlu hava Türk basınına da yansımış ve Arnavutluk lehinde haberler gazete sütunlarını doldurmaya başlamıştır. Türkiye Kıbrıs konusunda Tiran Hükümetinin Türkiye taraftarlığını alkışlamıştır. Ülkeler arasında üst düzey yetkililerin katıldığı ziyaretlerin başlaması da bu döneme rastlamıştır.

İki ülke arasında 25 Temmuz 1966 tarihinde imzalanan Kültürel Değişim Protokolü'nü, 19 Nisan 1967 tarihli Ticaret Antlaşması, 4 Kasım 1968 tarihli Veteriner Sözleşmesi, 23 Aralık 1968 tarihli Ödeme Antlaşması takip etmiştir.

Balkanların her bakımdan krize ve gerginliğe açık bir coğrafya olması ve Türkiye'nin kendisini bu coğrafyaya ileri derecede bağlaması dış politikasının dengelerini de değiştirmiştir. Türkiye'nin Balkanlara yönelik dış politikası, ABD'nin Balkanlara ilişkin politikası, Türk-Amerikan ilişkilerinin niteliği, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı izlediği politika, yaşanan terör sorunu, Balkanlarda oluşturulmaya çalışılan Slav-Ortodoks mihveri ve Balkanlarda yaşayan halklar ile Türk halkı arasındaki ortak bağlardan etkilenmektedir. Bu etkileşim Türkiye-Arnavutluk ilişkilerini de şekillendirmiştir. Özellikle Yunanistan'ın eylemleri ve Slav-Ortodoks mihveri iki ülkenin ortak bir yol içine girmesini sağlamıştır.

Doğu Bloğunun dağılmaya başladığı 1980'lerin sonlarında Balkanlarda ortaya çıkan gelişmeler dünyada ciddi endişeler yaratmıştır. Balkanlar yeniden yüzyıl önce yaşanan sıkıntı ve karışıklıklara tanıklık etmeye başlamıştır. Küllenmiş olan milliyetçilik ateşi sosyo-ekonomik, politik nedenlerin etkisi ile yeniden alevlenmiştir. Daha 1980'lerin başında Yugoslavya'daki eşitliğe aykırı statülerine karşı tepkiyi ifade eden Kosova'daki Arnavut milliyetçileri, Yugoslavya'nın geleceğinin adeta habercisi olmuştur.

Tito'nun ölümünden sonra 1981 yılında Arnavutlar, Yugoslavya içinde eşit bir cumhuriyet statüsü elde etmek için bir ayaklanma başlatmışlar, fakat uluslararası şartların etkisi ile güçlü bir dış destekten yoksun oldukları için amaçlarına ulaşamamışlardır.

1990'lı yıllara gelindiğinde Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerden Hırvatistan ve Slovenya yüzünü Batıya dönüp, Avrupa ile ilişkilerini geliştirmeyi planlarken, Sırbistan ise Rusya öncülüğünde bir Slav Birliği'nin kurulmasını Yugoslavya için en ideal çözüm yolu olarak düşünmekteydi. Yugoslavya'nın geleceği konusunda Avrupa Topluluğu ülkelerinin net bir görüşü yoktu. Amerika Birleşik Devletleri ise 1990'ların başında başlayan Yugoslavya sorununu Avrupa meselesi olarak görmekteydi.

1990'ların ortalarında uluslararası bir sorun haline gelen Bosna sorunu ancak Amerika Birleşik Devletleri ve NATO müdahalesi ile son bulurken, Sırp'ların yeni hedefi Kosova'daki Arnavutlar olmuştur. Kosova'yı tarihsel açıdan vazgeçilmez topraklar olarak gören Sırp'lar, yükselmekte olan Arnavut milliyetçiliğine kesin bir darbe indirmek için Kosova'ya yönelmişlerdir.

Kosova Sorunu'nun temelinde, bu toprakların Balkanlardaki iki büyük milliyetçi projenin çatışma alanı olması yatmaktadır. Kosova, bir yandan Sırp ve Arnavutların ulusal bilinçlerinde en merkezi yeri işgal ederken, diğer yandan da hem "Büyük Sırbistan" hem de "Büyük Arnavutluk" rüyalarının vazgeçilmez unsurudur.

Uluslararası toplum da, Kosova sorununun Balkanlardaki daha geniş "Arnavut Sorunu"nun ayrılmaz bir parçası olduğunun bilincindedir. Arnavutların yaşadığı coğrafyanın stratejik önemi nedeni ile Büyük devletlerin ilgisini çektiği ve bu ilginin ciddi bir rekabet konusu olduğu görülmektedir. Osmanlı'nın dağılma süreci ile Yugoslavya'nın dağılma sürecinin Balkanlarda milliyetçilik akımını körüklediği, barış ve istikrarı tehdit ettiği dikkati çekmektedir.

1990 sonrasında, üyelerinin tehdit algılamasında ortaya çıkan farklılaşma nedeniyle, eskiden olduğu gibi sadece NATO'ya ve Avrupalı üyelerine bağlanamayacağını anlayan ve savunma ve güvenlik ihtiyacını öz kaynakları ile karşılamak durumunda kalan Türkiye için, Balkanlara daha fazla ilgi ve kaynak tahsis etme durumu ortaya çıkmıştır.

5.2 Soğuk Savaş Sonrası

5.2.1 Siyasi İlişkiler

Arnavutluğun ve Arnavut'ların yaşadıkları diğer bölgelerin (eski Yugoslavya ve Makedonya) Osmanlı idaresine geçmesiyle başlayan Türkiye'ye Arnavut göçü günümüzde yaklaşık 5 milyon Arnavut'un Türkiye sınırları içerisinde yaşadığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Aynı şekilde Yugoslavya'da Türkçe konuşan azınlığın %70'ini Arnavutlar oluşturmaktadır.

Sali Berisha'nın iktidara gelmesi ve Haziran 1992'de Başbakan Süleyman Demirel'in Arnavutluk'u ziyareti sırasında imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ile yakınlaşma artmıştır. Ayrıca bu ziyaret sırasında Türkiye Arnavutluk'a 50 milyon dolarlık acil insani ve teknik yardım yapacağını duyurmuştur.¹³⁹

Aynı yıl içinde Savunma İşbirliği Paketi ve Savunma Teknolojisi ve Askeri İşbirliği Antlaşmaları da imzalanmıştır. Türk yetkililerin yaptıkları ziyaretler sırasında "kardeş ve

---

139 Coşkun, a.g.k., s.87.

dost Arnavutluk'a yardım yapmanın adeta bir zorunluluk olduğunu belirtmeleri, Ankara'nın bu ülkeyle geliştirmeye çalıştığı ilişkilerin işaretini vermiştir. İzleyen dönemlerde yüzlerce Arnavut subay Türk askeri okullarında eğitim görmüştür. Ayrıca Ankara Arnavutluk'a sürekli ataşe gönderen ilk ülke olmuştur. 1997 yılında Arnavutluk'ta patlak veren ekonomik kriz ve ardından iç savaşın başlaması üzerine Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)öncülüğünde oluşturulan askeri birliğe Türkiye 800 askeri personel ile katılmıştır.

BM gücü ile başlayan süreçte iki ülke arasındaki siyasi yakınlaşma da artmıştır. Türkiye Yugoslavya'da Sırp güçlerinin Arnavutlara karşı yaptığı etnik temizlik harekâtını kınamış ve uluslararası örgütleri müdahale için bir araya getirmeye çalışmıştır. Bu durum Arnavutluk üzerinde olumlu etki yaratmıştır. Türkiye'nin Kosova savaşında verdiği destek ve Yunanistan'ın NATO'nun Yugoslavya'ya yaptığı askeri müdahaleye karşı çıkması Arnavutluk'un bu dönemde Türkiye'ye yakınlaşma sürecini arttırmıştır. Ancak ERİŞHA ile gelişen ilişkiler Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesi ve ülkenin Yunanistan ile ilişkilere ağırlık vermesi ile bir ilerleme kaydedememiştir.

Arnavutluk ile Ülkemiz arasında STA(Serbest Ticaret Anlaşması) imzalanmasına yönelik 1. tur müzakereler, 1 Nisan 2003 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. İlk tur müzakerelerde, taraflar, ekonomileri, dış ticaret rejimleri, AB ve diğer üçüncü ülkelerle ilişkileri konularında bilgi alışverişinde bulunmuştur. Ayrıca, taslak STA metni üzerinde de ilk görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Müteakip tur ise 4-5 Temmuz 2006 tarihlerinde Tirana'da yapılmıştır. İkinci tur müzakerelere Ankara'da devam edilerek, 27 Eylül 2006 tarihinde Arnavutluk ile Türkiye arasındaki STA parafe edilmiş olup, 22 Aralık 2006'da Tirana'da imzalanmıştır.

5.2.2. Türkiye – Arnavutluk Ticari İlişkileri

Ülkemiz ile Arnavutluk arasında mevcut 29 Ocak 1987 tarihli Turizm İşbirliği Anlaşması günümüz şartlarına uygun olarak yenilenmiş ve 11 Kasım 1992 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçtikten sonra Arnavutluk dış ticareti oldukça liberal hale gelmiştir. Türk firmaları bu fırsattan yararlanarak Arnavutluk'un dış ticareti içinde gittikçe artan bir paya sahip olmaktadır. Türkiye, Arnavutluk'un ithalat yaptığı ülkeler arasında 3. , ihracat yaptığı ülkeler arasında 6. sırada yer almaktadır.

İkili ticaret hacminde son yıllarda önemli oranda artış kaydedilmiştir. Nitekim 2000'de 64 milyon dolar olan karşılıklı ticaret hacmi, 2006'da 226 milyon dolara

ulaşmıştır.2007 yılında ise %41 lik bir artışla 318 milyon dolar oldu. ¹⁴⁰ Türkiye'nin Arnavutluk'a gerçekleştirdiği ihracatın % 98'i sanayi ürünleri olup ihrac ürünleri arasında demir-çelik, demir-çelik ürünleri, un ve un türevleri, temizlik malzemeleri ile alüminyum ürünleri öne çıkmaktadır.

İthalatımızda en yüksek paya sahip olan hurda demiri, işlenmiş deri, bitkisel/yağlı tohumlar, kereste ve baharat izlemektedir. Türkiye-Arnavutluk Serbest Ticaret Anlaşması Aralık 2006'da imzalanmıştır. Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra, ticaret hacmi, yatırımlar ve ortak girişimlerde önemli artışlar kaydedilmiştir.

Halen tekstil, enerji, inşaat ve inşaat malzemeleri (yol, baraj, konut, çimento ve kireç) sağlık, ulaşım, turizm, tarım (biyo-tarım, balıkçılık) alanları başta olmak üzere, Arnavutluk pek çok sektörde işadamlarına fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye, Arnavutluk'ta 115 milyon dolarlık yatırımıyla, İtalya ve Yunanistan'ın ardından 3. en büyük yatırımcı ülkedir. Demir-çelik üretimi, madencilik, telekomünikasyon, bankacılık alanlarındaki yatırımlar önem taşımaktadır. Çoğunluğu KOBİ statüsünde olan yaklaşık 40 Türk şirketi inşaat, demir-çelik, madencilik, bankacılık ve imalat sanayi sektörlerinde faaliyet sürdürmektedir. Türk müteahhitlik firmalarının Arnavutluk'ta şimdiye dek tamamladığı projelerin tutarı 600 milyon dolar civarındadır. ¹⁴¹

---

140 <http://www.balkanpazar.org/haberler122.asp?id=607> (24.10.2009)

141 <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-arnavutluk-ticari-ve-ekonomik-iliskileri.tr.mfa> (1/10/2008)

YIL	İTHALAT	İHRACAT	DENGE	HACİM
1989	814.121	3.954.630	-3.140.509	4.768.751
1990	1.452.995	5.679.715	-4.226.720	7.132.710
1991	595.958	21.350.298	-20.754.340	21.946.256
1992	882.102	20.703.241	-19.821.139	21.585.343
1993	1.767.560	64.887.046	-63.119.486	66.654.606
1994	1.527.482	59.266.998	-57.739.516	60.794.480
1995	1.273.808	56.942.090	-55.668.282	58.215.898
1996	9.191.836	53.870.772	-44.678.936	63.062.608
1997	3.378.652	41.102.270	-37.723.618	44.480.922
1998	2.844.917	44.811.586	-41.966.669	4.756.503
1999	1.383.744	65.666.936	-64.283.192	67.050.680
2000	2.794.715	61.304.536	-58.509.821	64.099.251
2001	3.614.985	73.204.959	-69.589.974	76.819.944
2002	3.972.887	79.760.797	-75.787.910	83.733.684
2003	4.578.233	114.426.136	-109.847.903	119.004.369
2004	15.528.509	161.028.260	-145.499.751	176.556.769
2005	16.237.028	191.139.640	-174.902.612	207.376.668
2006	12.570.912	214.240.669	-201.669.757	226.811.581
2007*	7.168.811	103.788.162	-96.619.351	110.956.973

Türkiye-Arnavutluk Ticaretinin Seyri Tablosu¹⁴²

*: 2007 ilk 6 ayı verileri.

142 <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=1164&l=1> (5/12/2008)

Türkiye-Arnavutluk ticareti;İki ülke, ticari potansiyeli olan seçilmiş tarım ürünlerinde birbirine sınırsız mahiyette veya tarife kontenjanları dahilinde sıfır gümrük vergileri ile tavizler tanımışlardır. Bu kapsamda Arnavutluk'tan taviz alınan ürünler arasında işlenmiş tarım ürünleri (çikolata, şekerleme, ekmekçilik mamulleri), kuru meyveler (fındık, antep fıstığı, üzüm, incir), narenciye, bakliyat ve diğer taze sebze ve meyveler yer almaktadır. Arnavutluk'a taviz tanınan ürünler arasında bazı taze ve işlenmiş sebze ve meyveler ve Arnavutluk'tan taviz alınan işlenmiş tarım ürünleri sıralanmaktadır.

2006 yılı Arnavutluk'a ihracatımız, 2005 yılı ihracatı olan 191 milyon dolar'dan yüzde 12'lik bir artışla 214 milyon dolara çıkmıştır. Aynı dönemde ithalat 16 milyon dolardan 12 milyon dolara yüzde 23 oranında gerilemiştir. Dış ticaret hacminde ise 2006 yılı bir önceki yıl aynı döneme oranla yüzde 9 oranında artış kaydedilmiştir. Türkiye - Arnavutluk arasındaki ikili ekonomik ilişkiler ticaret ağırlıklıdır. Türkiye çeşitli gıda, demir çelik, kimyasallar, temizlik, dokuma ve sanayi ürünleri ihraç etmektedir.

Yatırım ilişkileri ; 2006 yılı sonu itibariyle Arnavutluk'ta 40 Türk firması toplam 40 milyon dolarlık yatırım yapmıştır. Sıralamada İtalya ve Yunanistan'ın ardından 3. sırada yer almaktayız. 80'i Türk, 2 bin 553'ü sürekli ve 300'ü geçici toplam 2 bin 853'ü Arnavut olmak üzere 2 bin 933 kişiye istihdam sağlanmaktadır. Türk girişimcilerinin yatırımları arasında bir ayakkabı fabrikası ve bir salyangoz işleme tesisi, çok sayıda mağaza, lokanta, işçilik muayenehaneleri yer almaktadır.

Arnavutluk'ta Türk firmalarının yatırımları: 2006 yılı sonu itibariyle Arnavutluk'ta 40 Türk firması toplam 114 milyon Dolarlık yatırım yapmıştır. Sıralamada İtalya ve Yunanistan'ın ardından 3.sırada yer almaktadır. ¹⁴³ 80'i Türk, 2553'ü sürekli ve 300'ü geçici toplam 2, 853'ü Arnavut olmak üzere toplam 2, 933 kişiye istihdam sağlanmaktadır. Türk girişimcilerinin yatırımları arasında bir ayakkabı fabrikası ve bir salyangoz işleme tesisi, çok sayıda mağaza, lokanta, dişçilik muayenehaneleri yer almaktadır.

Kürüm Demir Çelik A.Ş. Elbasan Vadisi'ndeki demir çelik işletmelerini 20 yıl süreli olarak kiralamış ve üretime başlamıştır. Üretim kapasitesini artıran firma enerji sorununa çözüm olarak elektrik santrali kurmaya hazırlanmaktadır. Aynı firma Durres limanında daha önce Polonyalılara ait olan hisseyi devralmıştır. Ayrıca Elbasan kentinde bulunan ROT oksijen fabrikasının Kürüm'e satılması kararlaştırılmıştır.

---

143 <http://www.haberler.com/istanbul-turkiye-arnavutluk-arasindaki-ticari-haberi> (4/10/2008)

Madencilik sektöründe Ber-Öner Arnavutluk'ta bakır yoğun bölgelerde maden rezervi araştırma ve işleme hakkını 30 yıllık süre ile yap-işlet-devret modeli ile almıştır. Polietilen ambalaj malzemeleri üreten Everest firmasının makine ve teçhizat olarak 2 milyon Dolar yatırımı bulunmaktadır.

Arnavutluk'un ikinci büyük bankası BKT (Ulusal Ticaret Bankası)nın yüzde 60 hissesi Çalık bank/Şeker bank ortaklığı tarafından 9 Haziran 2006 tarihinde satın alınmıştır. Aksoy Grubu Tirana'da bir un fabrikası yatırımı yapmıştır. Buna ilave konfeksiyon sektöründe 218 personele istihdam sağlayan üretimi bulunmaktadır.

Alpet firması 2005 yılında Arnavutluk'a yatırım yapma kararı almış, 2005 yılında 3 milyon dolar, 2006 yılı sonu itibariyle 10 milyon doları aşan 60 ALPET istasyon ağı kurmuştur. Toplam bayi sayısı 80'dir. "Autofast" kurumsal ve bireysel müşteri ve taşıt tanıma sistemi Alpet tarafından ilk kez online olarak Arnavutluk'ta hayata geçirilmiştir. 100 oktan "Ultraforce" performans benzini ve 50 PPM "Ultradiesel" ürünlerini Arnavutluk'a ilk getiren firma Alpet'tir.

Müteahhitlik Hizmetleri Türk firmalarının üstlendikleri ve tamamladıkların işlerin tutarı 601.5 milyon dolardır. Tepe İnşaat A.Ş. Vlore ve İşkodra hastanelerinin restorasyon projesini üstlenmiş ve tamamlamıştır. Aynı firma alt yapı projelerinde ihalelere ilgisini beyan etmektedir. Çelik Şirketler Grubuna'na bağlı BE-HA-ŞE inşaat firması Pan-Avrupa ulaşım ağı çerçevesinde 8 koridorun bir parçası olan Rrogozhina-Elbasan yolunun ihalesini almıştır.

ENKA, Amerikan ordusunun Arnavut mültecilere yardımını destekleme projesini, TÜMAŞ A.Ş. petrol sahaları rehabilitasyonu fizibilite çalışmalarını ve GİNTAŞ ise Vlore Paşa Limanı Askeri Tesis inşaatını ve Tiran'da toplu konut inşaatını üstlenmiştir. ENKA/Bechtel Ortaklığı, Durres limanını kuzeydoğudaki Morina kentine bağlayacak otoyol projesinin 57 km'lik Rreshen-Kalimesh kısmının ihalesini kazanmış olup, 418 milyon euro maliyetle Haziran 2009'da tamamlanmasını öngören bir sözleşme Arnavutluk hükümeti ile 6 Ekim 2006 tarihinde Tiran'da imzalanmıştır.

8.Koridor üzerindeki karayolunun Makedonya sınırı ile birleşen bölümünün inşaatını taahhüt eden Mak-yol Temmuz 2003 tarihinde çalışmalarını tamamlamıştır. Aynı koridor üzerinde yer alan Librazhd-Elbasan bölümünün inşaatını MNG üstlenmiştir. Su Yapı firması kırsal altyapı projelerine müşavirlik hizmeti vermek üzere ihaleyi kazanmıştır. Söz konusu projelerin finansmanı İslam Kalkınma Bankasının Arnavutluk Kalkınma Fonundan sağlanacağı ve okul, kırsal yol, içme suyu, sağlık ocağı gibi 65 farklı projeyi içermektedir.

Türk işadamları için önemli olan bankacılık sektörüyle ilgili olarak, T.C. Ziraat Bankasının Balkan ülkelerinde yapılanma projesi kapsamında, Tiran'da 3 milyon Dolar sermayeli bir şube açılması kararlaştırılmıştır. Ancak, Arnavutluk bankacılık ve finans sektöründe yaşanan kriz ve ülkedeki siyasi istikrarsızlık nedeniyle Ziraat Bankası şube açma projesini askıya almıştır. Ancak 2003 den beri şube faaliyetine başlamıştır.

Kent bank, özelleştirilen Arnavutluk Milli Ticaret Bankası'nın hisselerini IFC ve EBRD ile işbirliği içerisinde 2000 yılında almıştır. Bu özelleştirme sonrası mahalli bankaların nakit sıkıntısının, şehirlerarası para transferindeki sıkıntıların ve devlet bankalarının prosedürlerindeki zorlukların sebep olduğu maddi kayıpların ortadan kalkması, ayrıca akreditasyon ve özellikle inşaat sektöründeki ihale koşullarından teminat mektubu prosedürlerinin karşılanması beklenmektedir. (10 Temmuz 2001 tarih ve 24458 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun (BDDK) 9 Temmuz 2001 tarih ve 382 sayılı kararı ile Kent bank AŞ'nin yönetim ve denetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir.)

BDDK ile Arnavutluk Merkez Bankası arasında, ülkelerinde bulunan bankaların ve finans kuruluşlarının yurtdışı faaliyetlerine ilişkin doğru bilgiye ulaşabilmek, sınır ötesi denetim ve gözetim alanlarında işbirliğini kolaylaştıracak bir kurumsal çerçeve oluşturmak ve kurumsal tecrübeler ile teknolojilerin karşılıklı eğitim olanakları aracılığıyla paylaşımını sağlamak üzere 2 Ekim 2001 tarihinde İkili İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.

Arnavutluk ve Türkiye arasındaki ilişkiler son 10 yıldır süre gelen aşağıda belirtilen görüşmeler ile kuvvetlenmiştir. 29 Ocak 2001 tarihinde Arnavutluk-Türkiye Parlamentolar arası Dostluk Grubu ile Türk işadamlarını bir araya getirmek üzere İş Konseyi tarafından çalışma yemeği organize edilmiştir.

Toplantıda firmalar faaliyetlerini özetlemiş ve sorunlarını iletmiştir. Arnavutluk Ekonomi Bakanlığı ve Arnavutluk Ekonomik Kalkınma Ajansı temsilcileri ile 7 Mart 2002 tarihinde İstanbul'da düzenlenen toplantıya on üç Türk firması katılmıştır. Bakanlık yetkilileri, donör ülkelerden gelen fonların ulaştırma, su dağıtım sistemi, enerji projeleri başta olmak üzere yatırım beklenen birçok sektörde kamu projelerine aktarılmasının öngörüldüğünü ve Türk firmalarının kendi finansmanlarını buldukları takdirde bu projelere katılabileceklerini dile getirmiştir.

23-24 Mayıs 2002 tarihlerinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Arnavutluk'u ziyareti vesilesi ile Türk-Arnavut İş Konseyi Ortak Toplantısı düzenlenmiştir. Türkiye'den 17 firmanın katıldığı söz konusu toplantıda, Cumhurbaşkanı Sezer, iki ülke ekonomik ilişkilerinin gelişmesini desteklemek amacıyla Arnavut

işadamlarına 2 yıl çok girişli vize uygulamasının başlatılacağını bildirmiştir. 28 Mayıs 2003 tarihinde, Arnavutluk Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'yi ziyareti vesilesiyle İş Konseyi, İstanbul'da bir çalışma yemeği düzenlenmiştir.

27 Mayıs 2004 tarihinde yeni kurulan Arnavutluk Yabancı Yatırımlar Ajansı ile İş Konseyi Başkanı ve DEİK Direktörü'nün katılımı ile düzenlenen toplantıda Ajans faaliyetlerini tanıtmış ve işbirliğine hazır olduğunu ifade etmiştir. 6 Eylül 2006 tarihinde Arnavutluk Başbakanı Sali Berisha'nın Türkiye'yi ziyareti vesilesi ile düzenlenen Türk-Arnavut İş Konseyi Toplantısı 30 Türk ve 50 Arnavut firmasının katılımı ile İstanbul'da gerçekleşmiştir.2 Şubat 2007 tarihinde T.C.Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Arnavutluk'u ziyareti vesilesi ile Türk-Arnavut İş Konseyi Toplantısı yapılmıştır. Turizm sektöründeki önemli işbirliği potansiyeline dikkat çekilmiştir.

Türkiye'de Arnavut firmaları yatırımları: 2003 yılı Haziran ayı itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren 10 adet Arnavut firması bulunmaktadır.

5.2.3. Türkiye – Arnavutluk Askeri İlişkileri

2008 Yılı Türkiye - Arnavutluk İkili Askeri İlişkiler Uygulama Planı kapsamında, Türk ve Arnavutluk Sahil Güvenlik Komutanlıkları arasındaki mevcut işbirliği faaliyetlerini değerlendirmek ve yeni işbirliği alanlarının yaratılmasına yönelik karşılıklı bilgi alış verişinde bulunmak maksadıyla; Arnavutluk Deniz Kuvvetleri Komutanı Albay Kristaq GERVENI (Arnavutluk Sahil Güvenlik Komutanlığı görevini de yürütmektedir) ve beraberindeki heyet Sahil Güvenlik Komutanı Tümamiral Atilla KEZEK'in resmi davetlisi olarak 15-18 Eylül 2008 tarihleri arasında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

İki ülke heyetleri arasında 16 Eylül 2008 tarihinde Ankara'da icra edilen resmi görüşmede;2008 Yılı Türkiye – Arnavutluk İkili Askeri İlişkiler Uygulama Planı kapsamında icra edilen işbirliği faaliyetlerinin son durumları değerlendirilmiş, 2009 Yılı Türkiye – Arnavutluk İkili Askeri İlişkiler Uygulama Planına dahil edilebilecek yeni işbirliği konuları hakkında karşılıklı bilgi alışverişinde bulunulmuş, Türk Sahil Güvenlik Komutanlığınca, Arnavutluk Sahil Güvenlik Komutanlığı personeline sağlanan eğitim imkanları konusunda değerlendirmeler yapılmıştır.¹⁴⁴

---

144 http://www.sgk.tsk.mil.tr/baskanliklar/genel_sekreterlik/bilgi_notlari/2008/19.09.2008.asp (14/12/2008)

6. ARNAVUTLUK TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

6.1 İki Ülke Arasındaki Fırsatlar ve İşbirliği Alanları

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 10-11 Aralık 2009'da Arnavutluk ziyareti sonrasında yaptığı açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, Türkiye Arnavutluk ilişkileri her geçen gün hem siyasi hem ticari hem de askeri alanlarda büyüyerek artacaktır.

Arnavutluk'ta tarım, ulaşım, inşaat ve turizmde büyük fırsatlar var. Kalkınmada inatçı Arnavutluk ekonomisi, son yıllarda yaşanan yüksek büyüme hızı, düşük enflasyon, azalan bütçe açığı ile dikkati çekmektedir. 1999 yılında yüzde 18.2 olarak kaydedilen ve istikrarlı bir şekilde 2005 yılında yüzde 14.3'e düşen işsizlik oranı, başarılı olan para politikası ve azalan kamu borçları olumlu gelişmeyi kanıtlıyor. Arnavutluk'un son yıllarda sergilediği istikrarlı büyümenin temelinde servis, ulaşım ve inşaat sektörlerindeki büyüme yatıyor. Servis sektörü içinde de turizm önemli bir paya sahiptir. Turizmdeki ticaret fazlası azalsa da bu sektör hala ticaret fazlası veren tek sektör ve Arnavutluk'un ekonomik gelişmesine katkısı yüksektir. Arnavutluk ayrıca son yıllarda etkin bir özelleştirme sürecinden geçiyor. Bu kapsamda Telekom, enerji, madencilik ve petrol sektörlerinde, altyapı ve ulaşım hizmetlerinde özelleştirmeye gidiliyor.

Arnavutluk'ta pazara girişte herhangi bir hukuksal engel söz konusu değildir. Tüm sektörler yabancı yatırıma açıktır. Pazara giriş ortalama 47 günde tamamlanabilecek 11 basamaklı bir prosedür gerektirmektedir. İş kurmanın ortalama maliyeti 550 dolardır. Pazara giriş (özellikle tüketim malları konusunda) için en kolay yol; pazarı iyi tanıyan ve nasıl hareket edilmesi gerektiğini bilen yerel bir distribütör veya yatırım ortağı bulmaktır.

Yeniden yapılanma sürecinde bulunan Arnavutluk, bu alanda faaliyet gösteren Türk müteahhitlik ve müşavirlik firmaları için iş imkânları sunmaktadır. Finansman bulunması koşuluyla altyapı inşaatı gibi imkânlar mevcuttur. Türk firmaları için özellikle telekomünikasyon, ilaç, bankacılık, enerji, petrol ve doğalgaz, tütün ve sigara sanayi, turizm, madencilik, makine sanayi, kimya ve plastik sanayi, gıda işleme ve ambalaj sanayi, çimento sanayi, sigortacılık ve ulaşım alanında Arnavutluk'ta yapılacak özelleştirme projeleri önemli imkânlar sunmaktadır.

6.2 İlişkilerin Geleceği Açısından Alınması Gereken Tedbirler

Bazı üniversitelerde Arnavut kürsüleri kurulabilir (Albanoloji), bu sayede kültürler birbirini tanıyabilir.

Türkiye Cumhuriyeti aktif bir dış politika izlemelidir. Vizelerin kaldırılmış olması aktif politika için önemli bir adımdır. Türkiye Cumhuriyeti Arnavutluk 'ta tanıtım ofisleri açılmalı ve sayılarını çoğaltılmalı. Arnavut ordu mensuplarına ve üniversite gençliğine

eğitim imkanları sunulmalıdır. Özel sektöru teşvik ederek ,ticareti ve ekonomik ilişkileri arttırmalıdır. Türkiye'deki Arnavut kökenlileri örgütleyerek onlar üzerinden sıcak ilişkiler kurulmalıdır. Arnavutluk halkına hibe ve yardımların arttırılması sağlanmalıdır. Arnavutluk'ta Türkçe ve Arnavutça eğitim veren okullar açılmalıdır. Türkiye'den daha çok insanın Arnavutluk'a turist olarak gitmesi teşvik edilmelidir. Nabucco projesine Arnavutluk dahil edilmelidir. TPAO(Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) Arnavutluk ve Adriyatik 'teki petrol işlerinde daha aktif olmalıdır.

Kısaca Arnavutluk halkını ve hükümetini yanımıza çekebilmek için bütün fırsatları değerlendirmeliyiz.

4. SONUÇ

Balkanlar asırlar boyu Avrupa'nın en stratejik noktalarından biri olmuştur. Arnavutluk ise Balkanlar'daki istikrar ve barışın anahtarı konumundadır. Balkan denkleminin günümüzdeki püf noktası ve en zayıf yeri olan Arnavutluk ve Kosova, başta Sırbistan ve Yunanistan olmak üzere çeşitli ülkelerin ilgi alanı içindedir. Arnavutluk Balkanlar'da süregelen kargaşa içinde anahtar ülke konumundadır. Arnavutluk komünizm sonrası komşu Balkan ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmak düşüncesi ile dış politikasını şekillendirmiştir.

Uzun süren Enver Hoca rejiminden sonra demokratikleşme ve liberalleşme eğilimlerinin yoğunlaştığı Arnavutluk, Balkanların güney batısında yer alan, stratejik konumu itibarıyla önemli bir coğrafyada bulunmaktadır. Adriyatik Denizinin çıkış noktası olması ve deniz ticareti açısından taşıdığı önemin yanı sıra Trakya-Adriyatik karayolu bağlantısının bulunması, otoyol projesinin ve hatta petrol boru hattı projelerinin gündemde olması nedeni ile son dönemlerde ilgi görmeye başlayan bir ülkedir. Arnavutların yoğun olarak yaşadığı Kosova ve Makedonya'nın batısı da, Balkanların kilit noktaları olarak dikkati çekmektedir. Bu açıdan Arnavutların yaşadığı coğrafya jeopolitik dengeler açısından önemli bir bölgedir. Arnavutluk, Batı için özellikle iki stratejik faktör nedeniyle önemli bir ülkedir:

Toplam Arnavut nüfusunun yaklaşık yarısının Arnavutluk dışında yaşıyor olması ve yaşadıkları bölgelerde kayda değer bir nüfusa sahip olmaları, Tiran'ı bölge politikaları açısından önemli bir aktör haline getirmektedir. Diğer ülkelerde yaşayan Arnavutlar, anavatanlarının, kendilerine ve yaşadıkları ülkeye yönelik politikalardan doğal olarak etkilenmektedirler. Bu nedenle Arnavutluk'un ılımlı ve barışçı politikalar izlemesi ve Arnavut azınlıklarını ayrıkçılık yönünde kışkırtmaması bölgenin güvenliği açısından büyük öneme sahiptir.

Arnavutluk'un ikinci stratejik önemi ise Yugoslavya'ya olan coğrafi yakınlığından kaynaklanmaktadır. Bu ülkede çıkan çatışmalar sırasında Tiran yönetiminin limanlarını ve hava alanlarını NATO güçlerine açması, Batılı ülkeler açısından çok önemlidir.

Bu iki nedenden dolayı, Arnavutluk'un Batı bloğu içerisinde yer alması bölgenin güvenliğine büyük katkı sağlamaktadır. Soğuk Savaş döneminde iki bloktan da uzak durarak yalnızcılık politikasını seçen Arnavutluk, Berlin Duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklerin ardından diğer Balkan ülkeleri gibi Batılı sistem içinde yer almayı tercih etmiştir. Sınır komşusu Yugoslavya'da başlayan çatışmalar, Yunanistan ile yaklaşık bir asırdır devam eden Epir

sorunu ve Kosova'da yaşayan Arnavut çoğunluğun haklarının elinden alınması ile güvenliğini sağlamaya çalışan Tiran yönetimi, Amerika Birleşik Devletleri'yle, NATO'yla ve diğer Batılı ülkeler ve kuruluşlar ile işbirliğine girmiştir. Soğuk Savaş sırasında kendisini dünyadan en fazla izole etmiş ülke olan Arnavutluk'un NATO'ya üyelik için başvuran ilk bölge ülkesi olması oldukça anlamlıdır.

Enver Hoca döneminde yurtdışında yaşayan Arnavut azınlıklara adeta sırtını dönen Arnavutluk, demokratikleşme süreciyle ülke dışında yaşayan Arnavutlar ile yakından ilgilenmeye başlamış, azınlık temsilcileri ile görüşmeler yapmış ve bu azınlıkların haklarını uluslararası toplum önünde savunmuştur. Hatta Tiran'ın bu politikası Arnavutluk'un Kosova ve Makedonya'da Arnavutların yaşadığı bölge ile birleşerek Büyük Arnavutluk kurma hayalinin canlandırılması olarak değerlendirilmiştir. Arnavutluk Kosova'ya bağımsızlık verilmesi fikrini desteklese de; değişik ülkelerde yaşayan Arnavut gruplar arasındaki sosyal farklılıklar, Arnavutluk'un siyasi ve ekonomik yönden böyle bir birleşmeyi kaldıracak durumda olmaması ve uluslararası toplumun karşı çıkması nedeniyle Tiran'ın böyle bir politikayı kısa ve orta vadede uygulaması imkânsız görünmektedir.

Arnavutların özellikle Kosova ve Makedonya'daki taleplerinin bölge dengelerinde önemli değişikliklere yol açacağını gören Büyük devletler mevcut dengeleri kendi lehlerine değiştirmenin yollarını aramaktadırlar. Balkanlara yerleşerek hem Avrupa Birliği hem de Rusya karşısında önemli bir avantaj yakalamak isteyen Amerika Birleşik Devletleri, Bosna ve Kosova Krizlerinden akıllıca yararlanarak bölgede etkinlik kazanmıştır.

Günümüzde bölgede meydana gelen önemli gelişmeler 19 ncu yüzyılda Büyük Devletlerin politikaları ile uyumludur. 19 ncu yüzyılın sonlarında İtalya ile Avusturya Macaristan ve Rusya arasında ciddi bir rekabet konusu olan Adriyatik ve Balkanlarda üstünlük mücadelesinde Arnavutların özel bir yeri olmuştur. Böylesine önemli bir coğrafyada etkili olmak isteyen Büyük Devletler, doğrudan veya dolaylı yollarla Arnavutları destekleyerek yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Özellikle İngiltere ile Almanya arasındaki rekabetin kızıştığı bir dönemde İngiltere İtalya aracılığı ile Almanya da Avusturya-Macaristan aracılığı ile Arnavutlar üzerinde nüfuz mücadelesine girmişlerdir.

Balkanlarda uzun yıllar istikrar sağlayamayan Büyük Devletler ancak 2 nci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş döneminde nispeten bir istikrar yakalayabilmişlerdir. ABD, Yunanistan ve Türkiye'yi NATO aracılığı ile yanına çekerken, Rusya Bulgaristan, Romanya ve Enver Hoca'nın Arnavutluk'u üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Yugoslavya ise Balkanlarda bir denge sağlamıştır. Tito bağlantısızlar hareketine katılarak Sovyetler

'den uzaklaşmış ve Arnavutluk da kısa süre sonra benzer bir yola girmiştir. Arnavutluk ve Yugoslavya arasında iki liderin Bağlantısızlar hareketi içinde birlikte hareket etmelerinden dolayı iyi ilişkiler oluşmuştur. Kosova ve Makedonya'da yaşayan Arnavutlara Tito'nun tanıdığı kültürel ve siyasi haklar bu dönemde ciddi bir sorun yaşanmasını büyük ölçüde engellemiştir. Buna karşılık özellikle Kosova Arnavutları birçok kez eşit cumhuriyet olma taleplerini dile getirmekten de vazgeçmemişlerdir.

Türkiye için Arnavutluk, Balkanlar üzerindeki dış politikasında önemli bir rol almaktadır. Osmanlıdan kalan kültürel ve tarihsel yakınlığın bulunmasına ilaveten, çeşitli faktörler Türkiye'nin Balkan politikasında Arnavutluk'un rolünü arttırmıştır. Arnavutluk içinse, Türkiye yarımada güvenir bir ortak olarak gözükmektedir. Ancak, Türkiye son dönemlerde Balkanlarda daha pasif bir politika sergiliyor izlenimi vermektedir. Oysa tarihsel ve kültürel bağların yoğun olduğu bu bölgeye ilgisinin azalması mümkün değildir. Türkiye'nin başta Arnavutluk ve Makedonya Cumhuriyeti olmak üzere bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesi ve etkin bir dış politika izlemesi çıkarları açısından hayati önem taşımaktadır.

Son söz olarak;Türkiye olarak balkanlardaki Müslüman ülke olan Arnavutluk ile aramızdaki ilişkileri daha da kuvvetlendirerek , hem ticari hem de siyasi olarak birçok konuda ortak çalışmalar yürütmeliyiz. Arnavutluk üzerinde son zamanlarda büyük bir Hıristiyanlaşma görülmektedir ki, bu da ABD ve diğer birçok Avrupa ülkesinin bizden daha fazla bu ülkeye yardım ve destek vermesinden kaynaklanmaktadır.

Unutulmamalı ki eski Osmanlı toprağı olan Arnavutluk ; Makedonya ve Kosova ile beraber Türkiye'nin nüfuz alanındadır. Gerek Avrupa ülkeleri ve AB ilişkilerinde Arnavutluk 'u güvenir bir dost edinmek, gerekse de dünyanın değişik ülkelerinde – "özellikle ABD de bulunan" Arnavut diasporasının sempatisini kazanarak onları buldukları ülkelerdeki yandaş baskı grubu(lobi) olarak kullanmak Türkiye 'nin çıkarıdır. Ayrıca ülkemizde yaşayan çok sayıdaki Arnavut kökenli vatandaşlarımızın isteğı de bu yöndedir.

Yunanistan-Sırbistan hattındaki Slav-Ortodoks kökenli ilişkilerin tarihte olduğu gibi her an Türkiye aleyhine dönebilme riskinin Arnavutluk 'la ve Kosova ile Makedonya 'daki Arnavutlarla kurulacak yakın ilişkilerle dengelenebileceğı hatırdan çıkarılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Argon, “Arnavutluk’un İlk Sakinleri”, Gündem, Arnavut Haber, (17.04.2006).
- Armaoğlu, F., “20 nci Yüzyıl Siyasi Tarihi “(Cilt 1-2), İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.
- Arı, Ö., Uluslararası İlişkiler, Der Yayınları, İstanbul, 1987,
- Bozbora, N., Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk, İstanbul, 1997.
- David HALL, “Albania And Albanians”, Pinter, Londra, 1994.
- D.Coşkun, B., “Arnavutluk’un Dış Politikası ve Balkanlar’da Arnavut Sorunu”, Balkan Diplomasisi, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- Erhan TÜRBEDAR, “Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri: Balkanlar’ın Tedirgin Dostları” Karadeniz Araştırmaları, Cilt 1, Sayı 2, 2004.
- Gönlübol, M., Olaylarla Türk Dış Politikası, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.
- Göktaş, O., Balkanlar’ın Anahtar Ülkesi Arnavutluk, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1995,
- Hoca, E., Seçme Eserler birinci cilt birinci kitap(çev. A.Polat), İstanbul, 1978.
- KARATAY,O. Kosova Kanlı Ova, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998 s.74
- Osman Metin ÖZTÜRK, “Türk Dış Politikasında Balkanlar”, Balkan Diplomasisi, ASAM Yayınları, Ankara, 2001
- J.Crampton, R., İkinci Dünya Savaşından Sonra Balkanlar(çev.E. KURT), İstanbul, 2007.
- KARAGÖL, R., Türkiye-Arnavutluk İlişkilerinin Dünü-Bugünü-Yarını, Hak Yayınları, İstanbul, 1995.
- Külçe , S., Osmanlı Tarihinde Arnavutluk, İzmir Yayınları, İzmir, 1944
- N.Şimşir, B., Türkiye-Arnavutluk İlişkileri, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- Özey, R., Dünya ve Ülkeler Coğrafyası, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1999.
- Poulton, H., Balkanlar, Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Yılmaz, M., Türk Dış Politikasında Arnavutluk, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001.

www.albanian.com/main/history (17.04.2006).

http://www.allcountries.org/wfb2007/albania/albania_economy.html (4/10/2008)

www.arnavutum.com/illiryalilar (14/08/2008)

www.arnavutum.com/iskender (14/08/2008)

www.arnavutum.com/modules.php?name=News&file=article&sid=202&mode=thread&order=0&thold=0 (19/10/2008)

<http://www.arnavutum.com/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=23>
(30/09/2008)

<http://www.arnavuthaber.com/detay.php?id=1412> (30/09/2008)

<http://www.arnavuthaber.com/cikti.php?id=1328> (30/09/2008)

www.arnavutuz.biz/forum/index , (08.09.2008).

<http://www.asam.org.tr/temp/temp513.pdf> (19/08/2008)

<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=1164&l=1> (5/12/2008)

www.balkan-info.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2006/06/13/feature-02
(13/06/2006)

www.balkantimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2003/04/030416-WMI-008 (03/04/2003)

www.balkan-

info.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2004/11/12/nb-04
(11/12/2004)

www.balkan-

info.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2007/01/23/feature-02
(23/01/2007)

<http://www.balkanpazar.org/haberler122.asp?id=607> (24.10.2009)

<http://www.deik.org.tr/bultenler> , (28.10.2008).

<http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/AVRUPA/arnavutluk/arnavutluk.htm> , (28.10.2008).

http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=1507 (14/08/2008)

<http://www.haberler.com/istanbul-turkiye-arnavutluk-arasindaki-ticari-haberi> (4/10/2008)

www.hbektas.gazi.edu.tr/dergi/31_35_yazilar/sayi_33/09polat.htm (14/09/2009)

www.hbektas.gazi.edu.tr/dergi/31_35_yazilar/sayi_33/09polat.htm (14/09/2009)

www.igmg.de/tr/haberler/haber-ayrinti/article/28/albanien-und-die-albaner.html?no_cache=1&type=98 (25/09/2008)

<http://www.kobi-efor.com.tr/print.asp?id=2359> (1/10/2008)

<http://kosova.ihh.org.tr/genel/kulturelyasam/kulturelyasam.html> (25/09/2008)

<http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Tarih%20.html> (8/10/2008)

<http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/arnavutluk.pdf> (07/2009)

<http://www.milligazete.com.tr/makale/arnavutluk-secimleri-uzerine-131806.htm>
(08/07/2009)

www.msxlabs.org/forum/ulkeler-tarihi/-arnavutluk-tarihi.html, (08.09.2008).

www.nato.int/docu/review/2004/issue1/turkish/special.html(01/01/2004)

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-arnavutluk-ticari-ve-ekonomik-iliskileri.tr.mfa> (1/10/2008)

<http://www.ozcanbortepe.com/avrupa-kitasi-ulkeleri-arnavutluk.htm> (25/09/2008)

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=234659> (3/10/2008)

<http://www.revolutionarydemocracy.org/Turkish/albaniaturk.htm> (25/09/2008)

<http://www.semerkanddergisi.com/Detay.aspx?YaziID=765> (25/09/2008)

<http://www.setimes.com> , (15.11.2008).

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2008/05/14/nb-01>

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2004/12/16/feature-03> (16/12/2004)

www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2003/06/030610-WMI-013 (03/06/2003)

www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2006/06/13/feature-02 (13/06/2006)

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2005/04/28/nb-06> (28/04/2005)

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2009/04/05/nb-01> (05/04/2009)

http://www.sgk.tsk.mil.tr/baskanliklar/genel_sekreterlik/bilgi_notlari/2008/19.09.2008.asp
(19/09/2008)

[http://www.tarihogretmeni.net/tarih/arnavutluk-8217-ta-turk-izleri-1-t19813.html?s=447aa882a4f45b79c31bd1f2f0d444be&";](http://www.tarihogretmeni.net/tarih/arnavutluk-8217-ta-turk-izleri-1-t19813.html?s=447aa882a4f45b79c31bd1f2f0d444be&) (27/09/2008)

<http://www.tarihogretmeni.net/tarih/iskender-bey-t11068.html> (14/08/2008)

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem20/yil3/bas/b127m.htm> (14.7.1998).

<http://tr.wikipedia.org> , (15.11.2008).

www.tsk.mil.tr , (17.11.2008).

<http://www.tumgazeteler.com/?a=4377025> (25.01.2009)

www..tr.wikipedia.org/wiki/arnavutluk (14/08/2008)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Sait_Halet_Efendi (21.12.209)

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=924> (16/10/2008)

<http://www.ülkeler.net/Arnavtluk> , (28.10.2008).

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=928955&title=balkanlarda-2009-yili&haberSayfa=2> (18/12/2009)

ÖZGEÇMİŞ

13 Eylül 1960 Ankara doğumluyum.

İlk,orta ve liseyi Ankara'da tamamladıktan sonra 1982 yılında Boğaziçi Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Fakültesini bitirdim.1987 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde İşletme yüksek lisansı yaptım.2001-2004 yılları arasında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İşletme bölümünü bitirdim. 2007 yılında Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümünde Yüksek Lisans eğitime başladım.

Özel ilgi alanlarım tarih ve sinemadır.

İngilizce biliyorum, evli ve bir çocuk babasıyım.